

მ. გ. ჯანაშვილი.

899.962.1-09

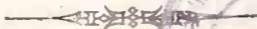
ქ ა ნ თ ყ ლ ი

მწერლობა

წიგნი I.

მწერლობა მე-X საუკუნემდე.

თბილისი

ტამბა მ. შარაძისა და აშხ., ნიკ. ქ., 21.

1900 წ.

Дозволено цензурою, Тифлисъ
28 Юля, 1899 года.

ს ა ს წ ა ე ლ ე ბ ი .

	ბმ.
ძველი წიგნები და ზეპირთხრობანი	1
ნებროთიანი	12
ურიანი სპარტოკლავა და მათნი გადმოცემანი	18
წმ. ნინოს და წმ. მიქაილის ლა ცკები	29
გულტურული ნიშნები.	33
ქართული ანბანი და მოსკო ქორე- ნელი.	43
რომელ ენიდამ ითარგმნებოდა შარ- ველი ქართული საღვთო წიგ- ნები.	55
„ასურთა“ მამანი	76
ვანტანგ გორგასელის სახარება	81
უძველესი წიგნები.	82
ადამსაკლეთის მწკაჯებლობა და სპარტოკლავს მართლ-მადიდებ- ლობა	88

ახაკრითნა წმ. ეფთვიძეს ჩვენებით 99*)	
სახაწმადურნი და ათონურნი	101
ენა ძველის წიგნებისა	120
ბიბლია 978 წლისა	{ 125 191—192
წმ. აბას ცხოვრება	127
წმ. გობჯონის ცხოვრება	129
„სკანური“ კრებული IX—X საუ-	
კუნისა	131
მამათა ცხოვრება X საუკ.	134
შატბერდის კრებული X საუკ.	135

დავითნების განხილვა

ა. 976 წელს მეცნიერულად გამო-
ცემული დავითნი:

აღწერილობა წიგნისა	139
მისი წინასიტყვაობა	143
გალობანი	163

*) გვ. 99, სტრიქ. 3: ანულის წაი-
კითხე ათონელის.

ქორთნიკონი (გამოკვლევა ძველის
 აკქსონისა) 163
 ფსალმუნთა განაწილება 185

ბ. 1035 წელს გადაწერილი თარგ-
 მანი დავითნისა:

ადწერილობა წიგნისა 193
 შენიშვნები გადამწერისა 195
 უბრწნელი მოძღვრება და უუსაზი-
 ნოსა წიტობა მე-X საუკ. 204

გ. ნიმუში 976 წელს გადაწე-
 რილ დავითნის ტექსტისა 235.

დ ა მ ა ტ ე ბ ა

ვარიანტი მეფე არჩილ II-ის (†
 718 წ.) ცხოვრებისა 253—292.

მეორე წიგნში განვიხილავთ
 ქართველთა მწერლობას მე-XI
 —XII საუკ., და ვეცდებით

ბირველი წიგნიც, უკვე დაბეჭ-
დილი, უკეთ შევიმუშავოთ და
აკრეთვე შევავსოთ სხვა წყა-
რების (მაგ. სახარებათა, სვი-
ნაქსრებისა და სს.) განჩსრეკით.
„წიგნი ჭკუის სალესავიანო“,
ვთქვით ერთხელ. ჩვენს მამანაპას,
ღვთით, მრავლად დაუტოვებია
გონებრივი საუნჯენი. მათი გა-
მოქვეყნება ჩვენს საღვთო მო-
ვალეობას უნდა შეადგენდეს. იგი-
ნი საქართველოს ცივილიზაციის
ანკარა ნაკადულანია...

მ. ჯ.

საქართველოს სახელმწიფო უნივერსიტეტი
თბილისი

განქიქება და განმარტება

ქართული მწერლობა მეათე საუკუნემდე.

„დავითნი“.

წმ. ნინოს პირველ მოწაფეთაგანი აბიათარ, მცხეთელ ურიათა მღდელი, სწერს: „მას ჟამსა მე და ასული ჩემი (სიღონია) ღირს ვიქმნენით საპკურებელსა და განსაწმედელსა ცოდვათასა — ემბაზსა, წყალსა მას წმიდასა, რომელსაცა ინატრიდა დავით წინასწარმეტყველი და ვერ ეწივა *),

*) აქ ავქსონი იგულისხმებს მე-50 ფსალმუნის მე-7 მუხლს, რომელიც მე-X საუკუნის „დავითნებში“ იკითხება ასრე: „მას ბურე მე საპკურებელითა შენითა და განწმინდნე, განმბანე მე და უფროდს თოვლისა განვსპეტაკნე“ (იხ. ჭვემო დავითნების განხილვა).

და კუალად მესმა მე კმაა ახლისა
შჯულისა (=ახალ აღთქმისა) მგა-
ლობელთაჲ, რომელსა ინატრიდა იგი-
ვე დაკათ და ვერ მიემთხვა“. (გვერ-
დი 53).

სიღონია სწერს: საქართველოს სა-
მართლად ჩრდილო ერქვაო, რადგან
მას ვერ ეცნო ძე ღუთისა, თუმცა-
ლა „იყვნეს ესოდენნი წელნი და
ესთენნი ნათესავნი ნოვესითგან და
ებერისითგან და აბრაჰმისითგან და
მუნ შინა იყო იობ აზნაური, განც-
დილი განმცდელისაგან, ვითარცა იო-
სებ, მოსს, ისუ, მღდელნი და მსა-
ჯულნი და შემდგომითი შემდგომად,
რომელი იგი კაცთ სქენიდა წიგნთა-
გან საღმრთოთა“ (გვ. 29).

იგივე აქვსონი განაგრძობს: „ქე-
რობინთა ეტლთა ზედა მჯდომარისა
წილ მათთა მალალთა თაყვანის სცე-
დეს მამანი ჩუენნი—გებელსა და გა-
რიზინსა,—და მას ზედა არა იყო არ-

ცა ღმერთი, არცა მოსს, არცა ნი-
ში მათი, არამედ კერბნი ქვისანი
ჟუსულონი“.

იგივე სიღონია, გარდმოგვცემს რა
ცნობას შესახებ იმისა, რომ „მოაქამო-
მდს“ არმაზსა და ზადენს ათას ყრმას
სწირაუდნენო, ხოლო გაცსა და გას
ერთს სეფეწულს, რომელსაც ცეცხ-
ლით სწვამდენ და მსს მტვერს „გა-
რდააზნევდნენ თავსა კერპისასა,“ — გა-
ნაგრძობს:

„და ამის ყოვლისა შემჯგომად
თხრობასა გითხრობ მამისა ჩემისა-
სა, — რომელი წიგნთაგან კიტვი კითხ-
ვით და მამისა ჩემისაგან თხრობილსა“.

აი მისი მოთხრობა: ჰეროდეს მე-
ფობისას მოგვესმა ამბავი შესახებ
12-თა მოგვთა მოსვლისას იერუსა-
ლიმს თაყვანის საცემლად ძისა „დავი-
თისსა“, უყამოდ შობილისა უადგი-
ლოსა ადგილასა, მწირისა დედაკაცი-
საგან. თაყვანი სცეს, შესძღვნეს შე-

საწირავი და დაბრუნდნენ. ჰეროდემ
ყრმაჲ ვერ იპოვნა, წარმართა მახვი-
ლი „ყოველსა წულსა ზედა ორით
წლითგან უღარესს, რათა იგიცა
მოსწყდეს მათთანა“. ამის შემდეგ გა-
ვიდა 30 წელიწადი, იერუსალიმიდგან
ანა მღვდელმა მოსწერა მამის მამასა
ჩემსა ოზიას, რომ იგივე ყრმა გაი-
ზარდა, მოვიდა იორდანის კიდე-
ზედ, საცა ზაქარიაჲს ძე ნათ-
ლავდა ერს; ყოველი ნათესავი
იერუსალიმისა განვიდოდნა იოანესადა
და „შენი მამის დედის ძმაჲ ელიოს
თანავე იყო *), შეოთხე წელს მოს-
ვიდა ბრძანება ჰეროდესი: „ყოველ-

*) თეიმურაზ ბატონიშვილი სწერს (მისი
ისტორ. გვ. 437): „ელიოზ მღვდელი წი-
ნადაც ყოფილა იერუსალიმში, იგი ფილიპე
მოციქულის კარგი მეგობარი იყო. ამ უმად
(ჯვარცმაზედ დასასწრებად) იგი პირდაპირ
ფილიპესთან მივიდა, რომელმაც ელიოზზე
გააცნო ქრისტესა“.

თა ძეთა იერუსალიმისათა, განბნეულ-
თა ყოველსა ქვეყანასა, იხილეთ ერ-
თი ღმერთი და იგულეთ და ისმინეთ
ერთა უფალი და ისწავეთ ერთი სი-
ტყუაჲ მოსესი, რომელი თქუა: „რო-
მელმან ქვეყანასა ზედა თქუას ღუ-
თად თავი თვისი, ძელსა დამოეკი-
დენ. და აი გამოჩნდა ერთი კაცი —
იესო, რომელი თავის თავს ღმერ-
თად ჰხადის, მოდით ყოველნი სიკვ-
დილსა მისსა და აღვასრულოთ
მცნება ღუთისა და მოსესი“.

სიდონია განაგრძობს: აქედგან წა-
ვიდა მამის დედის ძმა ჩემი ელიოზ
(სჩანს უკვე დაბრუნებულა ყოფილა
საქართველოში), კაცი მოხუცებული,
რომლის დედა იყო ტომისაგან ელი
მღვდლისა, ელიოზს ჰყვანდა ერთად
ერთი დაჲ — სიდონია.

დედა ასრე აჩივებდა ელიოზს:
„წადი, ხოლო ნუ გაერევი იმ საქ-
მეში, რომელსაც იგინი აპირებენ,

რადგან წინასწარმეტყველთა სიტყვა და ბრძენთა იგავი მაცხოვრის დაბადების შესახებ საიდუმლოდ არს, დაფარულია ურიათაგან, ხოლო წარმათათვის იქნება ნათქვამ და ცხოვრებას საუკუნო* . (გვ. 33).

კვალად განაგრძობს იგივე ავქსონი: „წარვიღა ელიოზ და ყოველნი ჰურიანი ქართლით და აღესრულა ყოველივე, რომელი აწ ვიცით ნინოძს მიერს კვანკულეთაგან ქრისტეს მიერ“. ელიოზმა წარმოიღო ქრისტეს სამოსელი — კვართი (იქვე).

ვგონებ, უკვე იგულისხმეთ რისთვისაც ამოვსწერეთ აბიათარ მღვდლისა და სიდონიას თხრობილი: ნინოს დროსვე საქართველოში მყოფ ურიებს ჰქონიათ მთელი ძველი აღთქმა, გაცნობილი ჰქოქიათ, „ევანგელი“, ხელში სჭერიათ „დავითი“, მაცხოვრის განკაცება გაგონილი ჰქონიათ, დვით ელიოს მოხუცს თვალთა და

ხული ჰყოლია მაცხოვარი (იორდანის ნაპირზე), ელიოსის დედა თითქმის ნახევრად ქრისტიანე ყოფილა.

გურწმუნონი ამბობენ: ამ დროს საქართველოში არავითარი მწერლობა არ იყო, პირველი სამწერლო ნაშთები მე VII—IX საუკ. ჩნდებაო. ჩვენს ეკლესიას კი ძველი დროითგანვე სწამს თავისი წიგნი „მოქცევაჲ ქართლისაჲ, რომელშიაც შეტანილია ნაწერები: წმ. ნინოსი, სალომე უყარმელისა და სიდონიასი, დაწერილი თვით ნინოს კანანახით, აბიათარ მღდლისა და მირიან მეფისა, ამგვარადვე ჩვენს ეკლესიას სწამს წმ. ნინოს მიერ თქმული ორი მოძღვრება, რომელიც ამოვიღეთ მე IX—X საუკ. ძეგლებიდან და უკვე დავბეჭდეთ ჩვენს ისტორიაში *). და მერე

*) Исторія Груз. церкви. Кн. 1. Обращение картвельцевъ.

აღვნიშნეთ, რომ ეს წიგნი, ალბად, სპარსთა თხუზულება იყო და ბოლოს ვთქვით, რომ ამის მეტი ამ „ნებროთიანის“ შესახებ სხვა ცნობა აღარ შენახულაო. მხოლოდ გუშინ საეკლესიო მუზეუმის ერთს ხელნაწერში (№ 153) წავაწყდით ფრიად საყურადღებო ცნობას ამავე „ნებროთიანის“ შესახებ.

ამ ხელნაწერში სხვა და სხვა წერილებია: ა) საკითხავი ადამ და ევასი სამოთხით გამოსვლისა (გვ. 1—54); ბ) ადამის დასაფლავებიდამ მაცხოვრის დაბადებამდე, თარგმანჩ მამისა ეფრემისი (55—142), გ) თარგმანება დაბადებისა, დ) იერუსალიმის აშენება, ე) ფილოსოფოსთა სიბრძნენი და სხვ.

წიგნი ძველის დედნიდამ გადაწერილია გარეჯაში, მე XVI—XVII საუკუნ. ხელით.

*) იხ. „ივერია“ № 156

პირველი ორი წერილი აპოკრიფთია. ავქსონი შენიშნავს პირველი წერილის ბოლოს: ამა წიგნსა ეწოდების შერძულად „აპუკუროფა“ (ე. ი. აპოკრიფი), რომელ არს სამოძღვროთა კითხვა და არა ყოვლისა ერისა საამჯნო ყოფა, უცებთა და უმეცართა, არამედ მეცნიერთა, ვითარცა რჯულის კანონი“ (გვ. 54).

ავქსონი დიდის დაწვრილებით, ზე არა თანახმად „დაბადებისა“, მოგვითხრობს ადამის ცხოვრებას და კაცობრიობის გამრავლებასა, განაწილებასა და განვითარებას. ყველა ამას დიდი ფასი აქვს ცნობის მოყვარეთათვის და მოითხოვს ცალკე განხილვას.

„ნებროთიანის“ შესახებ ცნობას კი აქვე ამოვწერ.

ნებროთ გმირის დროს გამოჩნდა ცეცხლი აღმოასავალით: ნებროთმა იხილა და თაყვანი სცა. მღდელთა უბ-

რძანა თაყვანი სცენ ცეცხლსა და
უკმიონ გუნდრუკი. იქ, საცა ცეც-
ხლი გამოჩნდა, იყო წყარო. მას
ზედა შექმნა მშვილდი თეთრი,
რათა ყველამ თაყვანი სცეს მას.
თვითონ შევიდა ქვეყანასა იანკონს
და ზღვის პირს რომ მივიდა, ნახა
იუნიტან. ზღვაში იბანა და იუნი-
ტანს თაყვანსცა. „შენ მეფე ხარ და
მე კი თაყვანს მცემო“, უთხრბ. იუ-
ნიტანმა. „შენ სანახავად მოვედიო“,
მიუგო. და მასთან დარჩა სამს წელს,
და მისგან „ისწავა წიგნი სიბრძნი-
სა“. შემდეგ ნებროთი დაბრუნდა
აღმოსავლეთს. ერს ფრიად უკვი-
რდა, ნებროთის სიბრძნის მეტყ-
ველები. მას ჰყვანდა ინდიბან მღვდე-
რი. ეს შეეხვეწა ეშმაკს, ესწავლები-
ნა „სიბრძნე იგი ნებროთისი“. მან
უთხრა: „კაცი ვერ შემძლებელ არს
ბრძენ ყოფად, ვიდრე არა დაწვეს
დედასთანა და დასა, და ასულსა“.

ქურუმმა ეგრე ქმნა. მის შემდეგ ქურუმთა და მოგვთ წესად შეეკმნათ დედისა, დისა და ასულის შერთვა ცოლად.

ამ ინდიბანმა პირველ იწყოს ვარსკვლავთ რიცხვაჲ, გრძნებაჲ, ბედის თხრობაჲ, მისნობაჲ და ზღაპრობაჲ.

„და კარი ყოვლისა სიბრძნისაჲ ისწავა“. ამის მიმყოლნი დაისჯებიან დღესა მას აღდგომისასა.

ხოლო წიგნი, რომელი ისწავა ნებროთ იანიტან გრძნეულისაგან არა შეაწყნარეს მოძღვართა ეკლესიისათა ამისათვის, რამეთუ ვარსკვლავთ რიცხვაჲ არს, არამედ სხარსნი უწოდებენ ღირსად წმიდად, ხოლო ბერძენნი უწოდენ ვარსკვლავთ რიცხუად წიგნსა მას, ხოლო მოგუნი „ფუდ“ სახელსდებენ, რომელ არს „წიგნი სიტყვისა“. ესე არს წიგნი გრძნებისა და მოძღურებაჲ ეშმაკთა სიბილწისა, და უმეცარნი იტყვიან,

ვითარმედ ჭეშმარიტარსო, ხოლო არს
კარი გრძნებისა და შეგინებისა* (გვ.
141—142).

ამაზედ ცხადი-ლა მოწმობა იქნება
დასამტკიცებლად ქართლისცხოვრე-
ბის სიტყვისო, რომ მირიანს „ნებ-
როთიანი“ ეჭირაო და მით ამოწმე-
ბდა ქრისტეს განცხადების სიტყვა-
რიტესო?!

იგივე მოწმობა განა არ ამართ-
ლებს ჩვენთა მეცნიერთა აზრს, რომ
ქართველ სამღვდლოებამ გააქრო
კვალი წარმართულ დროინდელ მწე-
რობისაო?!

ნებროთმა, სწერია ამავე წიგ-
ნში, ააშენა აღმოსავლეთს დიდი
ქალაქები: ბაბილონი, ნინევი, რა-
სათანი, სულაკი, დარჯანი, კესტა-
ფანი (კტეზიფონი!), სმოკალანი.

(ენათა შერევის შემდეგ) წარვი-
დეს აღმოსავლით... და დაეშენნეს.
იყო სიტყვაჲ მათი ერთ, და ენასა

ზრახვიდეს, ადამისიტიგან ვიდრე მუნ-
დღემდე ენასა ასურთასა, ფრიად
ფრცელსა, ვიდრე სომხთამდე. ესა
არს ენაი იგი მეფე ყოველსა ენასა
ზედა, ერთა განბნევის შემდეგ, იქმნა
სამოცდა ათა ენაჲ (1293—131).

საზღუარო-ჩიაფეთისნი: აღმოსავლეთ-
ით მთითგან ნუღიასთანა, ტიგრის
მდინარემდე და დასავლით ნებრისით-
გან ლოდარისამდე (გვ. 132).

შვილნი ქამისნი არიან მეგვტელ-
ნი, ჰაბაშნი და ჰინდონი, *) ანაბნი.

*) ჰინდონი ზ ჰინდოეთი ინდოეთი არ გე-
გონოთ, იგი არის უდაბნო, ეთიოპია: „შენ
შემუსრე თავი ვეშაპისა მის და მიეც იგი
საკმელად ერსა მას ჰინდოეთისასა“ (ფსალმ.
73, 14); იკივე რუსულად: „отдалъ лн-
дямъ пустыни (еѳіопскимъ)“, „მის წინა-
შე პირველად ინდონი შეუჭრდენ“ (ფს. 71,
9); რუსულად: „падутъ предъ нимъ жите-
ли пустынь“. წმ. ნინო თავის თავს „ინ-
დოეთისად“ სთვლის, ე. ი. უდაბნოელად,
მწირად (იხ. „ახალი ვარ, ნინოს ცხოვრ.“,
გვ. 21, „когда она была в пустыне“).

ლაბდაკინნი, ლუვანნი, ლავდინნი,
არფანნი.

ქენი სემისნი არიან მპყრობელნი
სპარსეთისნი აღმოსავლეთიდგან ვიდ-
რე ზღუამდე სპერისა, და დასავლით
იგინი არიან შუა ქვეყანასა და კელ-
მწიფეებით მეფობენ და ქუეყანასა იპ-
ყრობენ (იქვე).

და ასრე, კიდევ აღმოჩნდა ერთი
წყაროთაგანი ქართლის ცხოვრებისა
— „ნებროთიანი“ ზე კვლავ დამტკიცდა,
რომ ჩვენს მათიანეს უწყაროდ არა
უწერია-რა. ახლა გულ-დაჯერებით
შეგვიძლია ვთქვათ: „მატიანე არა
სტყუის, როდესაც ამბობს, მირიანს
„ნებროთიანი“ ჰქონდაო და მით
შეამოწმა სიმართლე მაცხოვრის გან-
ხორციელებისაო“.

ღიად, უწიგნოდ არა რიგდებო-
და-რა, დიდი სასწაულებიც ვერ ჰხე-
შავდნენ მეფეს.

ეს, ასეც რომ არ ყოფილიყო, როგორ

დავიჯეროთ, რა სათქმელია, საქართველოს ურიებს თავისი წიგნები არა ჰქონოდათ, თავისთან ერთად არ მოეტანათ თავისი უსაღმრთოესი გარდამოცემანი, თვისნი საგალობელნი.

როგორც ქართლის ცხოვრება გადმოგვცემს, ურიანი საქართველოში შემოსულან ნაბუქოდონოსორის ქამს (604—581 წ. ქრ. წ.). ამ ნაბუქოდონოსორმა რომ წარმოტყვენა იერუსალიმი (586 წ. ქ. წ.) და მრავალი ურია წაასხა ბაბილონს, მაშინ იერუსალიმიდგანვე გამოიქცნენ ქართლს მრავალნი ურიანი. მცხეთელ მამასახლისმა „მისცა და დასხნა იგიანი არაგვსა ზედა, რომე აქვიან ზანაფი“ (გვ. 25).

უკანასკნელი რაზმი ურიათა საქართველოში მოვიდა 70—79 წლებში (ქრ. შ). უესპასიანო კეისარმა რომ წარმოტყუენა იერუსალიმი, „მუნით ოტებულნი ურიანი მოვიდეს

მცხეთას და დასახლდეს ძველადვე მოსრულთა ურიათა თანა, რომელთა თანა ერთნეს, შვილნი ბარაბასნი, რომელი ჯვარცმასა უფლისასა განუტევეს ურიათა* (გვ. 47).

რომ უცხოეთში გადახვეწილ ურიებს თან მიჰქონდათ თვისი საგარეობლები (ან როგორ შეიძლებოდა, რომ კაცს უცხად დაევიწყა თვისი უწმიდესი გულის ხმა, თვისი კვნესა, თვისი სალოცავი!) ამას ცხად ჰყოფს 13-ე ფსალმუნი, რომელიც შედგენილია ანუ თვით ბაბილონის ტყვეობაში მყოფობის დროს და ანუ მის შემდეგ სამშობლოში დაბრუნების უმაღლესი*).

1. მღინარეთა ზედა ბაბილონისათა დაფსხედით და ვსტიროდით, რაჟამს მოვიხსენეფ ჩვენ სიონი.

2. ძეწნთა**), ზედა შორის მისთა დაკიდენით საგალობელნი ჩვენნი.

*) Свящ. Н. Вишняковъ. О происхожденіи Псалтири, გვ. 462—467.

**) ძეწნი რუსულად „ვერბა“.

3. მუწ გვეკითხვიდნენ წარმტყვენლები, სიტყვათა მათ „ქებათასა“ („СЛОВЪ ИЩЕ-НЕИ“) და წარმყვანელნი ჩვენნი გალობასა: „გვიგალობდით ჩვენ გალობათა მათგან სიონისათა“,

4. ვითარმე ვჰგალობდეთ გალობასა უფლისასა ქვეყანასა უცხოსა?

5. უკეთუ დაგივიწყო შენ, იერუსალიმ, დაივიწყენ მარჯვენეჲცა ზემო...

რათ უნდა ვიფიქროთ, რომ ჩვენსა გარდმოხვეწილნი ყრიანიც ამასვე არ იტყოდნენ, სსრევე არ იწყობდნენ, მაყურებელნი თვისთა „საგალობელთა“ და „ქებათა“, მსხმგონებელნი თვისს სწყვარელ სამშობლოისა, დიდებულის იერუსალიმისა!

და აკი არც ზვიწყებენ როგორც გადმოგვცემს ჩვენი მათიანე და ჩვენი „მოქცევაჲ ქართლისაჲ“ აქაური ურიებიც არ სწყვიტენ კავშირს იერუსალიმთან, მასთან მიწერ მოწერი რა აქვთ, გაფაციცებით თვალ-ყურს აღევნებენ ახლად მოვლენილ ლმერთ-

კაცის საქმეებს, იქ მიდი-მოდიან, იქაურ წიგნებსა და საგალობლებს ჰკითხულობენ და სწავლობენ.

თუ უარს ვერ ვყოფთ, რომ საქართველოს ურიები სწორედ ზემოხსენებულ უამს გადმოსახლებულან ჩვენს ქვეყანაში, *) იმასაც ვერ უარყოფთ, რომ აქ გადმოხვეწილებს უეჭველად ექნებოდათ თავისი სამღვდელ-მოქმედო წიგნებიცა. ურიებს უწინარესს დროებშივე გაწყობილდ ჰქონდათ წესრიგი თავისი წირვალოცვისა. საცა მიდიოდნენ ან საცა გაიტყორცნიდა მათ ბედ-უკუღმარ-

*) რომ ურიები მართლაც სახლებულან მცხეთაში ძველის-ძველ დროს, ამას ამტკიცებს სამთავროს საფლავიდან ამოწერილი ქვა ებრაულის წარწერით: „ესე არს საფლავი ძვირფასის მამის იეგუდისა, რომელსაც ეწოდებოდა გურგ. მისი განსასვენებელი იყოსმცა წმიდათა თანა, მისი აღდგომა მართალთა თანა“. (იხ. ხვალსონის Сборникъ Еврейск. надписей: გვ. 130).

თობა, იქ იგინო თავის სჯულს არ ივიწყებდნენ, თავის ლოცვა-წირვას ასრულებდნენ. დანიელი და მისნი შეგობარნი იმისთვის დაისაჯნენ, რომ მტკიცედ ასრულებდნენ მშობლიურს გადმოცემებს. მაშასადამე, საგონებელიც არ არის, რომ ესეთი მტკიცე ხასიათის ერი მარტო ჩვენსა მყოფობისას უღალატებდა თავის საღმთო მოვალეობას.

პირ-იქით, ჩვენში მათ ჰყოლიათ თვისი მღვდლებიცა, მწიგნობარნიცა და თარგმანნიც.

აი სიტყვები „მოქცევაჲ ქართლისაის“.

„ადეს იგი მეფობდა ჭერადე, მატეესმა აქა, მცხეთელთა მკვდრთა, ბადელთა მღვდელთა, კოდისწყარაკელთა მწიგნობართა და სობის განანელთა თარგმანთა“ ... და სხ.

მაშასადამე, ურიებს აქაც ჰყოლიათ ისეთივე სასულიერო წოდება, ვითა-

რიც იყო მათს პირვანდელ სამშობ-
ლოში. მათი სალოცავი სახლი (ბა-
გინი) იყო მცხეთას, „ქალაქსა შინა
დასაველისა, კარსა მოგვეთისასა,
მტკვარსა ზედა; აქა იყო მცირს ბა-
გინი, სამარხოჲ მათი, რომელსა ზე-
და აღმართა წმიდამან ნინო ჯვარი
ქრისტესი“ (გვ. 53). ამ ბაგინის კაჭ-
რსა ზედა იდგა ხე ერთი, რომელი
განაშვენებდა აღვილსა მას, რამეთუ
გარდაერთხნეს რტონი მისნი ყოველ-
სა მას სტოვასა ბაგინისასა“. მრავალი
ურია გაუწყრა აბიათარ მღდელს გა-
ქრისტიანებისათვის, იგი ხე მათ
მოსჭრეს და მცხეთილამ წავიდ წა-
მოვიდენ, მხოლოდ ბარაბანნი მოი-
ნათლნენ (50 სული) და მცხეთაშივე
დარჩნენ, მეფემ მისცა მათ დაბა ცი-
ხე დოღი“ (გვ. 55)

ეს ამდენი ურია რომელ ენაზედ
ასრულებდა თავისს წირვა-ლოცვას,
რომელ ენაზედ ჰკალობდა?

მივიღებთ რა მხედველობაში, რომ იგინი სცხოვრობდნენ საქართველოს დედა ქალაქში, რომლიდანაც 30,00 სულამდე მეომარი გამოდიოდა ნიძველ დროს, უნდა ვიგულისხმოთ, რომ ყველა აქაურ ჯრიას ეცოდინებოდა ქართული ენა და ამ ენაზედ ექნებოდა გაწყობილი უმთავრესი ლოცვები მაინც, თუ არა მთელი წირვის წესი, და თუნდაც ეს ასრე არ ყოფილიყო, მაინც წარმოუდგენელია, რომ ამ ურიების შირით რაოდენათმე არ გავრცელებულიყო დავითის ღვთიური საგალობლები-ფსალმუნები. „დავითნი“ ხომ, როგორც თავშივე ამოვწერეთ „მოქცევაჲ ქართლისაჲ დამ და როგორც საგულგებელია, უნდა ხელში ჰქონოდნენ ამათარ მღდელს.

თვით წმ. ნინოს საქართველოში მოსვლას კავშირი უნდა ჰქონდეს აქაურ ურიების იერუსალიმს მიწერ-

მოწერასთან. წმ. ნინოს ბიძას იქდი-
დი ადგილი ეჭირა. მისი დედმამაც
იქვე გლახაკებს ემსახურებოდნენ,
თვით ნინოც იქვე კარგა ხანს იყო
და ურიული ენა უეჭველად ეცო-
დინებოდა, რაც მტკიცდება მით,
რომ იგი ურბნისს მოსვლისავე უმაღ-
ლადგა „უბანსა ჰურიათასა ენისათ-
ვის ებრაელებრისა“. შემდეგ მცხეთას
რომ მოვიდა, ეცადა დაახლოვებოდა
ურიათა მღვდელსვე, აბიათარს და
ისე მოეწყო საქმე, რომ ჯერ ეს
მღვდელი მოენადირებინა და მერე
მისი შემწეობით (უკეთ ვსთქვათ, მი-
სის წიგნების საფუძველით) მოექცია
თვით მეფეც. სჩანს, აბიათარი გავ-
ლენიანი კაცი ყოფილა მცხეთაში და
მეფას ნაცნობიც და მასმე ენაც სცა-
დნა, რომ მასთან სარწმუნოებრივს
მსჯელობაში შესულა.

თვით წმ. ნინოს, როგორც სჩანს
მისის ქადაგებიდამ (იხ. ჩვენი *Исторія*

груз. церкви), თითქმის ზედ მიწევ-
ნით სკოდნია მთელი ძველი აღთ-
ქმა. და ან რა დასაჯერებელია, ისე-
თი ღვთიური აღამიანი, როგორც
წმ. ნინოა, მოსულყო ქვეყნის მო-
საქცევად და მოსაქცევი იარაღი—
ძველი აღთქმა და ოთხთავი კი არ
შეესწავლა. და რომ ყოველივე ეს
მან იცოდა, მტკიცდება მისივე სიტ-
ყვით: იერუსალიმში რომ ვიყავ, ბი-
ძა ჩემმა მიმაბარა ერთ ქალს: „არა-
ვინ ყოფილიყო, არცა იყო შორის
იერუსალიმსა ზღმი მისა მეცნიერე-
ბითა შჯულისა გზასა ძუეჯსა და
ახაჯსა ყოველსავე“, ასრეახასიათებს
წმიდანი თავის მასწავლებელს (გვ. 9).

რომ წმ. ნინომ დაწერილი ოთხთავი
(სახარება) მოიტანა საქართველოში,
ეს, ჩემის ფიქრით, საეჭო. არ უნდა
იყოს.

„ქართლის ცხოვრებაში“ და
„მოქცევაჲ-ქართლისაში“ სწერია, რომ

წმ. ნინოს მოტანილ წიგნში ესა და
ეს „მუხლები“ იყო. „მუხლები“,
როგორც აღმოჩნდა, სახარების სი-
ტყვები ყოფილა (იხ. ჩვენი Истор.
груз. церкви, გვ. 64—65).

მირიანს რომ მზე დაუბნელდა და
„მის გამო“ ირწმუნა ქრისტე, მცხე-
თაში დაბრუნდა. ამ დროს ნინო
„დადგრომილ იყო ჯოჯოკასა მწუხრასა
სასა ჩვეულებისამებრ მაყლოვანსა
შინა და ჩვენ მისთანა კორმოცდა
ათი სული“. მეფემ იკითხა: „სადა
არს დედაკაცი იგი, რომელ არს დე-
დაა ჩემი და ღმერთი მისა მხსნელი
ჩემი? მოახსენეს: „იქა მაყლოვანსა
შინა არს და აღაჯავს“.

რომელ ენაზე ილოცავდა 50 სუ-
ლთან ერთად? რა და რა ლოცვებს
ამბობდა მწუხრისას? ნუ თუ მას არ
უნდა სცოდნოდა „ლოცვა ლოცვა-
თა“, რომელიც თვით უფალმა მოს-
ცა ჯვის მოწაფეებს? განა წმიდანი

უფლის ლოცვას და სხვა საგალობ-
ლებს თავის ახალნერგ სამწყსო არ
დაასწავლიდა მათს გასაგება ენხედ?
ეს უეჭველია, უამისოდ იგი კრას
გაარიგებდა. კვალად მოიხსენიეს აქ
ზემო აღნიშნული სიტყვები: „ღეს-
რულა ყოველივე, რომელ აწ მისცა
ით ნინოს მიერ ეგანგელეთჳს ღის-
ტეს-მიერ“ (აფ. 33). უხადია, წმ.
ნინო სახარებიდამ ასწავლიდა მარ-
წმუნეთ ქრისტეს ამბებს, მის იგა-
ვებს, მისს სასწაულებს.

აქვე ჩავუერთავ წმ. ნინოს და წმ.
მირიანის ლოცვებს. *).

ნინოს ლოცვა ზამთრის შესამუსრავად.

უფალო, უფალო, მრავლითა ძალითა
შენითა გეცრუვნენ შენ მტერნი ესე; და ესე
არს დიდითა სულგრძელებითა შენითა და
იქმან, რასაცა იგონებენ მტვერნი ესე და
ნაცარნი ქვეყანჩსანი; აწამედ ნუ უგულუ-

*) იხ. ჩვენი წიგნი История грузин-
ской церкви (დამატება).

ელს ოფ, რამეთუ ხატი შენი არს კაცი,
რომლათვის ერთი სამეზისაგანი კაც იქმენ
და აღვინენ ყოველი სოფელი; ამათცა ნა-
თესავი მოხედენ და შეჰრისხენ სულთა
უჩინთა, სოფლის მკყრობელთა, მთავარ-
თა ამს ბნელისათა, და მიჩვენე, მე ღმერ-
თო, ამისა და დედისა ჩემისაო, მხევალსა
ამას, ნაშობსა მონისა შენისასა, რათა იხი-
ლონ მაცხოვარებაჲ შენი ყოველთა კიდეთა
ქვეყანისათა; და რათა ჩრდილოჲ ბღვარსა
თანაჲ იხარებდეს და ყოველმან ენამან შენ
მხოლოსა ღმერთსა თაყვანის გცეს ქრისტე
იესუსს მიერ, ღუთისა ჩვენისა, რომელსა
ჰშენის მადლობით დიდების შეწირვაჲ აწ, და
მარადის, და მერმეთა მათ საუკუნეთა ამინ.

მისივე ლოცვა მსუკლოვანსა ზედა

ტაძრის აგების გამო.

კურთხეულ არს ღმერთი და მამაჲ უფ-
ლისა ჩვენისა იესო ქრისტესი, რომელმან
მოავლინა სიტყვაჲ წმიდაჲ მისი, ცათა მა-
ლალთაჲთ თვით ძლიერისაგან საყდრისა
გარდამოსრული ქვეყანად მდაბლად, უეჭვე-
ლად შობად კორციელად თესლისაგან და-
ვითისა, დედა-კაცისაგან მარტოდ შობილი-
სა, წმიდისაგან და უბიწოისა; რომელი სა-

თნო ეყო მას და ამით მიზეზითა ცხოვრებ-
ბად ჩვენი შექმნა და ყოველი ცასა ქვემე
მყოფი განანათლა და უმეტეს მისა მიმართ
მორწმუნენი აცხოვნა, რამეთუ იშვა ვითარ-
ცა კაცი, პატივეცა ვითარცა ღმერთსა, ნა-
თელილო ვითარცა მსახურმან ვინმე შჯული-
სამან წყლისა ღ მ ი წ ი ს ა გ ა ნ; ხოლო მამით
და სულით წმიდით ზსგარდამო იწამა და
იდიდა, ჯუარს ეცუა, დაეფლა და აღგა,
ავიდა მათვე სიმაღლეთა მამისათანა, და
მომავალ არს დიდებითა, რომელსა შვენდს
გალობად ამენითა.

ლოცვა წმ. შიკიანისა შატოხსანის
ჯვრის ამაღლების გამო.

უფალო იესო ქრისტე, რომელი გვრწამ
ტყვისა ამის მიერ და გვასწავეს მღვდელთა
ამათ შენთა, შენ იესო ქრისტე, რომელ-
მან თავი თვისი დაიმდაბლე და ხატი მო-
ნებისაჲ შთაიცივ სიმდაბლითა შენითა, რო-
მელი გარდმოხვედ კურთხეულთაგან წიალ-
თა მამისათა, რომელმან დაუტევენ ჩვენთვის
საყდარნი, უფლებანი და ძალნი და დაემკვი-
დრესა შოხსა წმიდისა ქალწულისასა, და მერ-
მს ჯვარს ეცივ პონტოელისა პილატესზე, და-
ფაელ გულსა ქვეყანისასა და მესამესა დღე-

სა დასდევ, და აღასრულე თქმულია წინასწარმეტყველთაჲ, აღჰმადლდი ზეცად და დაწმუცდ მარჯვენით მამისა; და მერმე მოწესვლად ხარ განსჯად ცხროველთა და შეკვდი რთაჲ და დაგვიტევენ ჩვენ ნიში ჯვრისა შენისაჲ დასარღვეველად უხილაეთა მანაქანებათა მტერისათა, ხოლო ჩვენ მოშიშთა შენთა მოგვიღებოეს სასწაულად, რათა განვერნეთ პირსა ეშმაკისასა, რომლისგანაცა წარწყუენულ ვიყვენითა ხოლო აწ, შენ უფალო ღმერთო მაცხოვარო ჩვენო, ინებე გამოცხადებაჲ ადგილისაჲ, რომელსა ადვმართოთ ნიში ჯვრისა შენისაჲ, რათა იხილონ მოძულეთა ჩვენთა და ჰრცხვენოდის, რამეთუ შენ უფალი შემეწიე ჩვენ და ნუგეშინის მეც ჩვენ.

აქ, მეტადრე წმ. მირიანის ლოცვაში, მოთავსებულია (შოკლედ) სიმბოლოებს შინაარსი. თუ ეს ლოცვათვით მირიანის დროს არ ყოფილიყო შედგენილი, მერმინდელი დროის აფქსონი რად არა გამოეორებდა სრულს სიმბოლოს, რომელიც, როგორც ვიცით, შეადგინა მეექვსე მსოფლიო კრებამ (680 წ.).

ეს ლოცვები აქ განგებ აღვნიშ-
ნეთ. ამბობენ, ამ დროს ქართველებს
ანბანი არა ჰქონდათ და ამ ლოცვე-
ბსაც ვერ დასწერდნენ და ანუ ვერ
დააწერინებდნენ ვერც წმ. ნინო და
ვერც წმ. მირიანო. „ქართველთ
მოქცევა“⁷³ და ეს ლოცვებიც შე-
თხზულა მერმენდელ დროსაჲ, მაგ.
მე-VII—IX საუკუნოებში, ე. ი.
მაშინ, როდესაც დაიწერა წმ. აბოს
ცხოვრება და სხ. წიგნებით.

ამის მოქმედები, გვგონია, არ აკ-
ვირდებიან თვით ენას დაწერილისას.
ვთქვამთ, ეს ლოცვებიცა და „ქართ-
ლის მოქცევა“⁷⁴ ნაშთია მე-VII—IX
საუკუნისა, ვსთქვათ, ამ დროს ჰიბ-
რულად გაჩენილა ქართული ანბანი
და ამ დროსვე დაწერილა ჰიბრული
ქართული წიგნი. აბა ახლა ნახეთ
და დააკვირდით ამ ჰიბრულ წიგნის
ენას!

ყოველად განკითარებულად ხეხსია აზ-

რის აღნაგობისა. — ყოველად განვითარებულად წეს-კანონი წინადადებათა შეკავშირება-შექსოვისა. — დაუწყვედელი წეს-რე-სიტუვითა მომდინარეობისა უაღრეს და უზენაეს ცნებათა გამოსახატავად. — სწულად და ყოველად თავისუფალი ენამზეობა და მუსიკა ნაწერისა!

ესეთია ნიშან-ხატი ამ „პირველ“ ქართულ წიგნისა!

მოთხარით ახლა, მე VII—VIII საუკუნის წიგნთა შეიძლება იწოდოს „პირველ“ ქართულ წიგნად? არ შეიძლება. ამგვარად ქართულით ნაწერი ძველი რაოდენიმე თავისა მზინცუნდა იყოს, ამგვარი „პირველი“ წიგნი ისეთის მუსიკითა, ენამზეობითა და ანუ გრამატიკულით კანონიერებით არ იწერება, როგორც ჩვენ ვხედავთ ხსენებულ საუკუნოებში დაწერილ ქართულ ძეგლებს.

ჯერ დღესაც სახარებას ვერ გავადასთარგმნით, თუ გინდ, ლექურს ენა-

ზე ისევე, რომ ამ ენაში მოიპოვოთ
ყოველი სახსარი ქრისტეს სწავლის
გამოსათქმელად!

და ჩვენს პირველს წიგნში კვ
ესრეთი „უპოვრობა“ არ არის.

მაშასადამე, ამ პირველ წიგნს
გამოვლილი ჰქონია არა ერთი თა-
ვობა, არა ერთი სკოლა

და აგრ ჩვენს მათიანეც გადმოქ
გვცემს, რომ წმ. მირიანს „ნებრო-

თიანი“ ჰქონდაო, წმ. ნინომ თვისი
ცხოვრება აღწერა და ამითარ მღდე-

ლმა და სიღონიან დასწერეს ძველი
გარდმოცემა შესახებ უფლის კვარ-

თისა, ქრისტეს ჯვარცმისა და სხვა,
ვახტანგის დედას სჯულის მეცნიერ

კაცებმა სახარება უთარგმნეს თვის
წმ. მირიანმა შვილს დაწერილი ან-

დერძი დაუტოვაო და სხ.

აქ ჩვენს ნებაუნებლიედ გვაგონ-
დება უცხოელ მწერალთა ნათქვამი
ქართველთა ტომ-მოდგმის შესახებ.

ეგვიპტელებს საქართველოდგან გაჭკონდათო (XVII—XIV ს. ქრ. წ.) ოქრო, კალა, ტყვია, რკინა, ბრინჯაო უაღრესის ხარისხისა, ფოლადი, რომლის შემუშავებამაშინ ცრცერთ სხვაერმა არ იცოდათ და აქი ფოლადის შემუშავებაცოდნენ უხსოვარ დროიფანფე*) საქაური სელი, საღებავები, წამლები, საქაური კრამიტით დახურულნი სახლეი, ქსეფნიონები, ერის სტუმართმოყვარეობა, სიგმირე და საზოგადოდ მთელი მისი ყოფაცხოვრება შემკულია არა ერთის ბერძენ-რომაელთა მწერლისაგან, აპოლონ როდოსელის (250 — 200 ქრ. წინ.) მოთხრობიდამსჩანსო, ამბობს რიტტერი, რომ რუკათა შედგენის ხელოვნება კოლხიდელთა უფრო აღრე იცოდნენო, ვიდრე ბერძნებმაო. კოლხიდელებმა თვს წინაპარ-

*) ფ. ლენორმან. *Исторія Востока* 83. 466.

თაგან ფრიად ძველ დროს ისწავლეს ქვის დაფებზედ რუკების ხაზვაო. შემდეგში დაფების მაგიერ ხის დაფებს ჰხმარობდნენო. და ამ დაფებს მათს ენაზედ ერქვა „კირბის“, *) სწორედ ის სახელი, რომლითაც იწოდებოდნენ 400 წლ. ქრ. წინა დროის კანონებში ათინელთაო. ეს დაფები შეიქმნენ დსაწყისად ლანდქარტთაო.

ეს ცოტაა კიდევ. ეს კულტურული ერი დასახლებულია მათისავე სიტყვით ორ ზღვას შუა არეზამდე და კათბადუკიამდე. მას აქვს პოლოტიკური და სააღებ-მიცემო დამოკი-

*) კ. რიტტერ. История землед. ვინ იცის, ამ „კირბის“ ნაშთი იყოს აწინდელი კარგი (კარები=კარფი); რომელიც თავდაპირველად აღნიშნავდა სემტიკებს, სიმაგრეს, შეკვრას, და, მაშასადამე, სჯულდებასაც. მასვე ვაძარებ „კერპა“, რომელიც თავდაპირველად უნდა ყოფილიყო კერასთვის სჯულმდებელი სალოცავი, რძერთი.

დებულება ბერძენ-რომაელებთანა და სპარსელებთან და აგრეთვე სარწმუნოებრივი ერთობაც. 1-ლს საუკუნეში ფარსმან ქველი ჰფლობს, თვით სომხეთსაც. 138 წელს რომს მგზავრობს მეფე ფარსმანი თავის მეუღლითურთ, ნუთუ ამ გვარ დამოკიდებულებას, ამგვარ ყოფასა და კულტურულს წარმატებას არ შეეძლო განგვიფარებინა თვით ქართული ენაც და არავისთვის არ ჩაეგონებინა სარჭიროება მშობლიურ მწერლობის გაწყობისა? ოღონდაც!

ქართველებს ძრავალი ტაძრები და სალოცავები ჰქონდათ. თვისი ქურუმები, დასტურები და ქურუმთ ჟღროსები. სალოცავებში ღამის თევით ლოცვა იცოდნენ. მშობლიურ ღმერთის გარდა, ჰყვანდათ კიდევ ბერძენთა ღმერთები აპოლონი, არტემი, აფროდიტა, კრონოს და სხ. მზე, ვარსკლავები, ცისკარნი, დედა ადგივ

ლისა (ტყზისა, მთისა, მდინარისა და სხ.) ქართველობის ღმერთებანდვე ითვლებოდნენ. ყველანაშობის (რომ საკუთარი საგალობლები ექნებოდათ; ამის დაბტკიცება საჭირო არც-კი არის, თუ მივიღებთ მხედველობაში დღემდის დარჩენილ წარმართულ „კერპთ“ მსახურებას, თუ შაფავე-ხევსურებისას, სვანებისას და აფხაზებისას, დაგრეთვე ზოგიერთ სიმღერებსაცანუ სიმღერების დაბოლოებათ. გურუ-ლი „აგუნა“ შოგვაგონებს ქართულს ღმერთს გაიმსანუ გაინს; „არალე“ ანუ მისი მრავლობითი წარნი არნანე“ დაგრეთვე „ია(ვ)ნანო“, „(ვარ)-ლონანო“ უნდა იყოს ნაშთი საგალობლისა, რომელსაც ქართველი უგალობდა თვის ღმერთებს არეს, აინნას, დანინას. „მზე შინაო“-ს დასაბამი, უეჭველია, თავდაპირველად გაინასკვა იმზე - ღმერთისა არმაზის ანდალმის წინაშე. სკრავს

თაწს, ვინ იცის, ჰქონდეს რაიმე კავშირი ჩვენს თარაღე, ვარაღე, თარაღაღე, ვარაღაღე, თარაღაღე-სთან და მას კი ბერძნულს თარგილია-სთან, *) რომელსაც იგინი უგალობდენ მზის ღმერთს აპოლონს და არტემის. „ოდელია“ (სვანური „დალი“ და ჩახნური „დელი“, ღმერთი), შესაძლებელია, იყოს ნაშთი ქალ-ღმერთისა „დაარე“, რომლის სალოცავი იყო ქუთაისის ახლოს, დაარე მეგრულის გამოთქმით უდრის ქართულს დაა, დაა აა, ხოლო დადეღი=სა-დეღი, ეს ია სადმერთა.

*) ბერძნულად: tharreo (თარრეო), ვიხედმე ნდობის დამყარება, სასოება; tharraleos (თარრაღეოს), მსასოებელი, ახოვანი, მხნე, ჯომარდი, უშიშარი, გულმტკიცე. შესაძლებელია, რომ ჩვენი თარი და ბერძნული კითარი (კი+თარა) ერთი და იგივე მუსიკალური საკრავი ყოფილიყო თავდაპირველად.

რაწამს ცისკარი იხილა მედეამ, *) ამბობს ძველი დროის მწერალი, დაშლილი ნაწნავები შეიკრა და დაიბანა თვისი ხმელ-ხმელი ლოყები. ხოლო ტანზე იცხო სანექტარო ზეთი. მერე ჩაიცვა ლამაზი საცმელი, რომელიც ხელოვნურად შეკრული იყო ხრიკებით. ნელსაცხებლით ცნებულ თავზე დაიხურა თეთრი ჩიქილა. შემდეგ დათაცურდა სასახლეში და 13 გოგო-ქალწულს უბრძანა ეტლში შეებათ ჯორები და წაეყვანათ იგი გეკატეს ბრწყინვალე ტაძარში. მოახლეებმა ეგრე ქმნეს, მედეამ ამოიღო სკივრიდამ „პრომეთეოსის“ წამალი-საცხებელი. ვინც ღამის თევით ჭულს მრიგებს ქალწულ-ღმერთის დაფრა-ს გულს და ამ საცხებელს იცხებს ტანზე, მას ველარ გაჰკვეთს ხმალი, ველარ ავნებს აღზებული ცეცხლი და ამას გარდა იმ დღეს ყველას აჯობებს ღონით. ეს წამალ-საცხებელი პირველად მიიღეს მაშინ, როდესაც კავკასიონის მწვერვალებზე არწივის წყალობით დაიღვარა სისხლი უბედურის პრომეთეოსისა. ყვა-ვილი, რომლისაგან ეს წამალ-საცხებელი იწურება, ერთი ალაბის სიმადლეა, ორი

*) განი, 1, გვ. 50—51.

დერო ჰქვს და ფესვის ფერი უმის ხორცი-
სა. შავი წვენი ამ ფესვისა, მსგავსი მთის
მუხის წვენისა, მედემ შეაგროვა კასპის ტა-
ძრიდამ მოტანილს ბაკანში და ბერე მულამ
ხმარობდა, როგორც წამალს, კოლხთა მე-
ფის აეტის ეტლს ჰმართავდა აფსირტოსი
(ალბად აფხაზი=აფშილი, აფსარი, აფსუა).
მეფე ფარსმან-ქველი რომ სპარსე-
ლებმა ლალატრ მოკლეს, მაშინ
იქმნა გლოვა და ტირილი, და ტყე-
ზა ყოველთა ზედა ქართველთა, წა-
ჩჩინებულთაგან ვიდრე გლახაკთაღმე:
იტყებდეს თავთა ყოველნი. და ყო-
ველნი ქალაქთა და დაბნეთთა და-
სხდიან მგოსანნი გლოვისნო, შეკრ-
ბიან ყოველნი და ახსენებდიან სამ-
ხნესა და სიქველსა, სიშვენიერესა
და სახიერებასა ფარსმან ქველისასა
და იტყოდნიან: რაჲ ჩუენდა, რამე-
ფუ მოგუბინა სვემან ბორბტმან და
მეფე ჩვენი, რომლისაგან ხსნილ ვი-
ყვენით ოხრებიხაგან მტერთასა, მო-
იკლა კაცთა მგრძნებელთაგან და აწ

ზივეციით ჩვენ ნათესავთა უცხოთა *).

პო-და, ვიმეორებთ, ეს მოკლენუ-
სხაც ქართულის განათლებისა ექვსაც
არ ჰბადებს, რომ ნინოს დროს ქარ-
თული ენა საკმაოდ განვითარებული
იქმნებოდა.

რაიც შეეხებუ იმ კითხვას, რომ,
ვითომ ქართული ანბანი მოიგონა
მესროფმა მე V საუკუნეშიო, ამის
უარ-საყოფელი საბუთები ჩვენ კვლავ
აღგვინიშნავს და აქ კიდევ და-
ვასახელებთ რაიოდსა იმ ანბანის

მ. ქორენელი სწერს:**) მესროფი
წარვიდა-რა ივერთა ქვეყანას, ღვთის
მადლით იმათაც შეუქმნა იმ ანბანი

*) ფარსმან ქველის გლოვას იწსენიებს
მეფე ვახტანგ VI თავის ბიძისა (გურგენხა-
ნის), მამისა (ლევანის) და ტირებაში. ეს და-
ტირება უმჯლესად განვითარებული მჭევრ
მეტყველება ქართულ სამგლოვიარო რიტო-
რობისა (იხ. საეკლ. მუზ. ხუცურად ნაწე-
რი სიგელი № 871).

**) მ. ქორენელი, გვ. 211, 218—219.

ღიახის (Дчахи) დახმარებით. ეს ღია-
ხი (ღაჩი!) იყო მთარგმნელი ბერძნულ-
ლისა და სომხურისაგან. ივერთა მე-
ფე ბაკური და ეპისკოპოსი მოსე
ჭმველიდნენ მესროფს. აქ იგი შეჰკ-
რებს ვაჟებს, ორ განყოფილებად ანა-
წილებს მათ და უწესებს მასწავლებ-
ლებს. მერე მიდის ახთანქს (ალბა-
ნიას), იგონებს ანბანს გარგარაცთა-
თვის. რამდენიმე ხნის შემდეგ მიდის
გარდამანს, საცა მწვალებლობისაგან
მოაქცევს მის მთავარს ხურსის, მე-
რე მიდის ტაშირს (ბორჯომს). „ბდე-
შხის“ აშუშას მიწვევით და იქაც
იღებენ მის სწავლას. „ამ დროს სა-
ქართველოში მეფობდა არჩილი“ (Ар-
дчилъ). სპერში (ისპირს) სკოლების
უფროსებად ადგენს ილიუონტისა და
ენოხს. ილიუონტი და ქორბუნი ბიზანტი-
ისა მიდიან სწავლის მისაღებად.

ეს ცნობები ფრიად საყურადღებოა
არა თუ მარტო ქართულ მწერლო-

ბისათვის, არამედ თვით უბად აღე-
ბულ მოსე ქორენელის დროის გა-
მოსაძიებლადაც. მესროფის მიერ სომ-
ხურ ანბანის მოგონება დადებულია
404 წელს. აბა ახლა თვალი გადა-
ვაველოთ ქორენელის ნათქვამს:

„ქართუკლთა მკაჟე ბაკური და მასე
უბისკობოხსი მესროფს ჭშუკლიდნენა“.
თუ ბაკური მეფე იყო, იქნებოდა
ასბაკური, რომელიც, ბერძნების
წყაროებით, ასურმაგთან ერთად მე-
ფობდა 364 — 374 წლებში. გამო-
დის, ჯერ მესროფს უმოღვაწნია სა-
ქართველოში ამ ბაკურის ეამს (და
მისის შველითა და აგრეთვე დჩახისა და
მოსე ეპისკოპოსის შემწეუბით გაუ-
მართავს ქართული ანბანი და მერე
წასულა სომხეთს და იმათთვისაც
მოუგონია სომხური ანბანი! გარნა
ყალბის მქნელი კი გვარწმუნებს,
ჯერ სომხური მოიგონა და მერე
ქართულიც. და რადგან სომხური

მოუგონია 404 წელს, მაშ ქართუ-
ლის მოგონება სხვა ბაკურის დროს
მომხდარა. ხოლო ბაკურ მეფე მეფე
ქვსე საუკუნემდის აღარ გვხვდება.

„გუგარქის ბღეშხმა აშუშამ ჰაჯის
ტაშირის სამთავროებში მესრფი
მიწწია“. აშუშა „ბღეშხი“ მე IV-V
საუკუნეებში არა გვხვდება. გარნა
აშუშა (იგივე არშუშა) შატბერდის
კრებულის კურატპალატობს შემდ-
გომად გურამისა (+648 წ.), წმ.
ესტატე მცხეთელის მცხოვრებით კი
იგი „პიტიახშობს“ (პიტიახში==ბღე-
შხი). იქა სწერია: აღდგეს მთავარი
ქართლისანი და სამოელ ქართლისა
კათალიკოზი (671 — 677) და გრი-
გოლ ქართლისა მამასახლისი და არ-
შუშა ქართლისა პიტიახში და სხვანი
სეფეწულნი და მარზაპანსა ჰრქვეს“.

მართლაც პიტიახშები ქართლისა
ჰელბდენ ტაშირსა ღ სურამს ღ ითვ-
ლებოდენ სპასპეტებად მხედრობისა.

მე IV—V საუკუნეში არა გვხვდებიან აგრეთვე მღსსე ეპისკოპოსი და ღჩახი; ვფიქრობთ, რომ ქორენელის წაწვენები მოღვაწენი ლეონტი და და ენოხი ისპირელნი, ხურსი, მთავარი გარდაბანისა და ქორიუნი აგრეთვე იყვნენ ქართველები. ისპირი და გარდაბანი საქართველოს პროვინციები იყვნენ. ხურსი და ხურსიძენი რომ ქართველები იყვნენ, ეს სჩანს მცხეთის მე XI საუკ. სიგლით. და თუ ესრეთი ჩვენი ფიქრი შესაწყნარებელია, მაშინ აღნიშნული სახელები ისევ, მე VI—VII საუკუნეს მიგვიყვანენ.

თუ ღჩახი დაჩია, ამ სახელით ორს მოღვაწეს ვიცნობთ: ერთი დაჩი იხსენიება სვიმონ კათალიკოზის (VIII საუკ.) ეპისწირვაში და ამასთანავე აგრეთვე მწერალი მოსეც, და მეორე დაჩი მე IX—X საუკ. და ეს უკანასკნელი მართლაც სთა-

რგმნიდა წიგნებს სომხურიდამ. ხურ-
სი და ხურსიძენი თუმცა პირველად
მე-XI საუკუნეს გვხვდებიან, გარნა
შეიძლება ძველადაც ყოფილიყვნენ.
ლეონტი მროველმა აღწერა წმ.
არჩილ მეფის (+ 718 წ.) ცხოვრე-
ბა. ქორიუნი თუ კირიონია, მაშინ
ვიციტ, რომ ამან დაამხო ცურტა-
ვის ეპისკოპოსი მოსე ერთბუნებო-
ვანთა სწავლის მიღებისათვის.

ყველა ამისგამო „ბეჭის“ აშუშას
თანამედროვე ქართველთა მეფე იყო
არჩილი“ მხოლოდ იმას გვეუბნე-
ბა, ჩვენის ფიქრით, რომ ეს არჩილი
ყოფილა სარჩილ II (668—718 წ.)

და მეცნიერებიც ამას ამბობენ,
რომ ქორენელი უნდა იყოს მე V II
საუკუნის დამლევის და მე VIII ს.
დამდეგის მწერალიო. ნიკო მარრიც
ამასვე ნმტკიცებს შეათე საუკუნის
ქართულის წყარების შემწეობით *).

*) ნ. მარრი. Изъ поведеи на Асони,
გვ. 17.—18.

ქორენელის დროს აღნიშვნა ჩვენთვის საჭირო იყო იმისთვის, რომ იგი გვემოწმა შესახებ კითხვისა, თუ მესროფის დროს რომელი ენადამ მთარგმნებდა წიგნები ქართულად და სომხურად.

ქორენელი, როგორც ვსთქვით, სწერს: „მესროფმა დიახის დახმარებით ქართველებსაც შეუწყო ანბანიო ეს დიახი იყო მთარგმნელი ბერძნულად და სომხურ ენადამო“ (გვ. 211).

მერუჯანბაო, განაგრძობს ქორენელი; გადასწვა ყველა ბერძნულ წიგნები, რომელიც კი იყო ჩვენს ქვეყანაში. და შემდეგში, სომხეთის გაყოფის შერმეთ, სპარსთა მმართველნი თავის ნაწილს სომხეთში დასწესეს ნებას აღარ აძლევდენ ესწავლათ ბერძნული; თვინიერ მხოლოდ არაბულის ენისა“ (გვ. 211). ან ტომაც, რადგან ბერძნულ ტექსტი

არ იყო, სააკი (მე IV ს.) სთარგმნიდაო ასურულიდამ (იქვე).

რას გვეუბნება ყველა ეს? გვეუბნება იმას, რომ

ა) ქართველებს ძველადვე გაწყობილი ჰქონიათ მწერლობა, წყაროდ თარგმნისა ჰქონიათ ჯერ ბერძნული ენა და შემდეგ სომხური (ასურული?).

ბ) სომხებს დასაწყისშივე მერუჟანისა და სპარსელების წყალობით დაშრეტიათ უმთავრესი წყარო (თარგმანისა — ბერძნული ენა, და დაშრენიათ მხოლოდ ასურული.

ფუ მივიღებთ მხედველობაში იმას, რომ მაშინ მსოფლიო ენად ითვლებოდა ბერძნული, რომ ეს ენა იყო უმთავრესი და უპირველესი წყარო დვთისმეტყველებისა და საღმთო წერილისა. საზოგადოდ, უნდა ვიფიქროთ, მერუჟანის საქციელი და სპარსთა მარზაპანების გან-

კარგულებს რაოდენათმე დააკნინებდა
სომხურს მწერლობას!

ამიტომაც, შეიძლება დავლოთ
მოსაზრება, რომ ამ დროს სომხის
მწერლები ნებჰ უნებურად შეისო
წავლიდნენ ქართულს მწერლო-
ბასაც, რადგან იმჰ უმთავრესი
ნაკადული, როგორც აღნიშნავს
თვით მ. ქორენელი, ბერძულ წყა-
როდამ შემოდდიოდა. და რომ მარ-
თლაც ეს ასე იყო, რომ სომხის
მწერლები სწავლობდნენ ქართველ-
თა ცხოვრებას, ამის საბუთად ჩაითვ-
ლება იმავე ქორენელის ისტორიაც,
რომელშიაც ნახმარია ქართული სიტ-
ყვა „სეფეწული“ (აღიგ. კალბაღიჩი)
შავლობდენ ჩვენთა იმჰუფთაგან მსგავ-
სად იმისა, ვითარცა უდღეს ივერიაში
ვხედავთ „სეფეწულებს“ (გვ. 83).

მე ქორენელის ისტორიის კითხვის
დროს ყოველთვის გვებადება აზრი,
რისთვის დასწერა მან ეს ისტორი-

რია“? და იმცხსაგზონებელსა ვეძლე-
ვით, რომ მოსე ქორენელი იყო და-
მსწრე ქართველთა და სომეხთა ხეკ-
ლესიის შორის გამწვავებულ ბრძო-
ლისა. ეს ბრძოლჳ მას ჭაკეთილოდ
არ მიაჩნდა ორთავე მეზობელ იერი-
სათვის, მათ შესარიგებლად და სიმ-
წვავის დასაცხრობად აიღო კალამი
და დასწერა, რომ ძველიდგანვე ჰა-
ოს ქართლოსი ერთად, მშურად
სცხროვრობდნენო, თუ ერთად იბრძოდ-
ნენო, სეფეწულობა ერთნაირი ჰქონ-
დათო, ეკლესიაც ერთი იყოო, ან-
ბანიც ერთად გააწყესო, წიგნებსაც
ერთმანეთისაგან ძთარგმნიდნენო, კა-
თოლიკოსობაც ერთი ჰქონდათო, და
ახლა რა დაგვემართა, არაუ ვებრძვითო!
თავით მ. ქორენელი უნდა ყოფი-
ლიყო ქართველობის მომხრე და წი-
ნააღმდეგი სომეხთა მწვალებლობისა.
ასრუ ვფიქრობთ იმიტომ, რომ იგი
თავისი კტორიის უკანაჲს ეხელსა ვეთავ-

ში“ იგლოვს სომხეთის დამხობას ამ სიტყვებით: „თუ გინდათ, რომ სომხეთი იქნას, თუ“

მშობლებმა ბაზანტას გამგზავნეს განსავითარებლად, ჩემს დაბრუნებას მოელოდნენ და ჩემის კრავალ მხრივ ცოდნითა და განვითარებით ამაყობდენ. ვისწავლო და დავბრუნდები. გარნა მშობლებთგან დახოცილები და მხვდა, მასწავლიც და მხოცილი. ვინა და დაფასებს ჩვენს განათლებას? ვინა და დადუმებს იმათ სილირფეს, რომელნიც წინააღმდეგენ განაქვს სწავლას, რომელნიც, რაბან არა აქვთ თავსა შორის თვისსათ სიმტკიცე და შეუწყვეტლად, მარადის აცქვიან მასწავლებელთა და წიგნთა? — იმუღუღოხნ

შემდეგ ასრე ამხილებს სომხის მოთავე კაცებს:

„მასწავლებელნი, სულელნი, თავისა თვისსა სისა კმაყოფილნი, პატივის მიმთვისებელნი და არა მოწოდებულნი ღვთისაგან, აღრჩეულნი ოქროს მეობები და არა სულის წმიდით, ვეცხლ მოყვარენი, შურთანნი სიმ“

შვიდის დამტოვებელნი; შექმნილნი მგლებად, მაოხრებელად ცხოვართა!

„მონაზონნი მოპირფერე, მკვებარა, კრუმედიდურნი, პატივის მოყვარენი უფრო, ვიდრე ღვთისა!

„ეკლესიათა მსახურნი ამაყნი, სხვათა დასაგმობად სწრაფნი, ამაოდ შეტყველნი, ზარმაცნი... მოწაფენი სწავლაში ზარმაცნი, სხვათა საქადაგოდ სწრაფნი. თეორიის სწავლის უწინარესვე ღვთისმეტყველნი.

„ერი, ზვაფი, გაუგონარი, დიდმეტყვი, უქმობის მოყვარე, დამცინავი, ბოროტყოფელი, ზომელი გაურბის სასულიერო ღირსებას.

„მეომარნი უსამართლონი, მოუთმინარნი, ტრაბახნი, თვისი წოდების არ მოყვარენი, ზარმაცნი, გაყვინდზებულნი, მოუთმინარნი, მძარცველნი—ღირსეულნი ამხანაგნი ავაზაკთა!

„თავადნი მაშფოთარნი, ამხანაგნი ავაზაკთა, მტაცებელნი, ძუნწნი, გაუმადლარნი, მძარცველნი, გამაოხრებელნი, უზნეონი, თვისთა მონათა თანამზრახველნი!

„მსაჯულნი უდიეონი, მატყუარანი, მეჭრთამენი, კანონთა უყვარულნი, არა მტკიცენი, მოყვარენი დავა-დარაბისა.

„ყოველნი საზოგადოდ მოკლებულნი არ-
იან სიყვარულსა და სირცხვილს“!

მე VII—VIII საუკუნის მწერალი
მ. ქორენელი ასრე ამხილებს სომხის
თავ კაცებს და მათ მასწავლებლებს
მგლებს ადარებს! თუ ქორენელი სო-
მეხთა „მწვალებლობის“ თანახმად
ყოფილიყო, ვეჭობთ, ასრე შეურაცხ
ეყო მასწავლებელნი ე. ე. სამღვდელო-
ება კათოლიკოზითურთ. ასრეთი მხი-
ლება შეჰფერის „მართლმადიდებელს“. ^{თბილისი}
ქვემო წარმოვადგენთ ამგვარ მხილე-
ბას საქართველოს კათალიკოზის არ-
სენისას (მე X ს.), რომელიც დი-
დად ჰგმობს სომეხთა სამღვდელოე-
ბის შეცდომას და პეტროს მკაწვ-
რელს და სომეხთა მწვალებლობის
შემომღებს მგლად სთვლის.

მიუხედავად ყველა ამისა, ამბობენ,
საქართველოს უუძველეს დროის მწე-
რობა დამოკიდებული იყო სომხურ
მწერლობაზეო, ქართულში გვხვდება

სომხური ფორმები საკუთარ სახელებსაო, მრავალი სომხური სიტყვებიო, სომხური მეტყველების საქცევებიო და სხ.

მეზობლად მცხოვრებნი ერნი კულტურები იქნებოდნენ, რომ ერთმანეთისაგან არა ესესხნათ რა, არა გადმოეღოთ რა. თუ ქართველები სსთარგმნიდნენ სომხური დამაც სჭირო წიგნებს, ქებად ჩეთვლებათ, ყველანი იტყვიან, ქართველები ფხიზელი და წიგნის მოყვარე ერი ყოფილაო.

გარნა გვაკვირებს ჩვენ ერთი მხოლოდ: თუ ქართველებმა თავდაპირველად საღმრთო წიგნების თარგმნა იწუეს სომხურადგან, მაშ როგორ მოხდა ისეთი განსხვავება საკუთარ სწავლებისა, როგორიც ქართულშია და სომხურში!

აი მოკლე ნუსხა უმთავრეს სახელებინა:

ქანთუღი	სომხური	ასურული
იესო (ივსო)	ჰისუს ქრი-	იშუ მჰში-
ქრისტე	სტოს	ჰა
იოვანე	იოჰანნეს	ეჰზან
	(ჰოვჰან)	
იოსებ	იოსეფ	იოსიფ
მოსე (ურიულ.	მოვსეს	მუშელ
მოშე)		
სეით	სეთ	შეთ
ჯვარი	ხაჩ *)	სღრევა
ჰეროდე	ჰეროდეს	
ბართლომე	ბართუ-	ბერთულ-
(ბართულომე)	ლიმეოს	მეფ
ნათლისცემა	მწყობრტუთიონ **)	
ნათლის მცე-	მწყობრ-	მამდანა ****)
მედი	ტეი ***)	

*) საკვირველია, რომ თათრულად ხ ა ჩ მ ნიშნავს სხვადასხვა ცნებას: ჰედეს, ნიშას, ჯვარს.

***) აღკვეცა,

****) აღმკვეციელი.

*****) იმასვე ნიშნავს, რასაც სომხური „მწყობრტუთიონ“ და „მწყობრტეი“.

პეტრე	პეტროს	ფათრუს
	(პეტრე)	
გიორგი (გიო, გივი)	გეორგ	გივარგის
ელისე	ჰელიშე	

ეს სახელები, რომლის სრულ სი-
ას ზვერ დაიტევდა ვერცა სოფელი
ესე, რას გვიმტკიცებს, თუ არა
იმას, რომ თავდაპირველად ქართული
თარგმანები გაჩენილან არა სომხუ-
რადამ!

იგივე სია რას გვიჩვენებს, თუ
არა იმას, რომ წინოს დრომდე სა-
კუთარი სახელების ფორმები უკვე
დამკვიდრებული ყოფილა ისე მტკი-
ცედ, რომ შემდეგში ბერძნულს
ნაკადულსა, მსურულსა და თუ გნე-
ბავთ, სომხურსაც ვერარ უშეუცვ-
ლია. ჩვეულება სჯულთ უმტკიცესე-
აო: ამიტომაც პეტრე პეტროსად არ
ქცეულა, არც შავლე შავლოსად. მა-
რთალია, სახელით მსსკებ წინგიერად

ხელნაწერში (მე X საუკ.) იხსენიება
მოუნათლავთ, გარნა ასრეთი ფორმა
ამ სახელისა იმპერე ხელნაწერებს არ
გაჭმორებია, რადგან იმჟამ დროის
სხვა ძეგლებში იხსენიება იოსები იხსენი-
ება.

მიუხედავად იმისა, რომ სიტყვას
სიტყვას ნათლავს ზედა ჩვენში, რომ
ქრისტიანობის უდიდეს სიმბოლოს,
— სიღუმლოს ნათლიებისას — ჰქვი-
ან ნათელის მიღება, ბერძნულად
ჰქვიან წყალში ჩაყურკუმაღლება
(„ბაბტიზონ“), სომხურად „აღკვეცა“
და ასურულად „ჩაყურკუმაღლება“.

საგონებელია, რომ ეს ცნება —
ნათლია — ბერძენთა სამღვდლო-
ების მოსვლამდე უფრო განმტკიცო-
ბულ იყო ერის მესხიერებაში, — თან
ნახმად წმიდა ნინოს ქადაგებისა.

„ნათელი არს ღმერთი, ნათელი პირვე-
ლი და დიდი სასყიდლისაჲ, ნათელი არს
დასაბამი დაუსაბამოჲ, უხილავი და გარე-

შეუწერელი, ნათელი არს მარადის ბრწყინვალე, ნათელი არს უზესშთაესი, ნათელი და ყოვლადვე ელვარე და გამობრწყინვებულობს სამარადისოდასა ნათლისაგან...

„ესაია თქუა: რამეთუ „ნათელ არიან ბრძანებანი შენნი ქუეყანასა ზედა“.

„იგივე სხუასა ადგილსა იტყვს: „ნათელი, ნათელი, იერუსალიმ, რამეთუ მოწვევნი არს ნათელი შენი“.

„და იგივე სხუასა ადგილსა იტყვის: „ერო, რომელი სხდა ბნელსა, იხილა ნათელი დიდი“. და მერმე: „მოვედით და მივიღეთ ნათელსა უფლისასა“.

„და კვალად იტყვს: „იქნავ ნათელი უფლისა, ღუთისა ჩუენისაჲ ჩვენ ზედა“.

„და სხუასა სადამე იტყვს: „მიგცქ შენ ნათლად წარმართთა ახილვად თუალთა ბრძათასა“.

„ზაქარია წინასწარმეტყველი დაუადებს: „ვხედვედ კაცსა და მზის აღმოსავალ იყო სახელი მისი“.

„ღუთისა მამაჲ და ვით ილოცავს: „ნათლითა პირისა შენისაჲთა ვიხილეთ ჩუენ ნათელი“. და მერე: „ნათელი გამობრწყინდა მართალთა ზედსა და გულისთა წრფელთაგ სიხარულსა“.

„ფსალმუნთა იტყვის: „უფალი ნათელ
ჩვენდა და მაცხოვარ ჩვენდა“. და მერე:
„უფალი ნათელითა პირიქე შენისაჲთა ვი-
დოდინან“.

„დრდად ბრძენი სოლომონ იტყვის: „ნა-
თელი მართალთაჲ მარადის... ნათელ არს
და დაუქნობელ სიბრძნე.“ მასვე დანიელ
იტყვის: „ვიხილეთ მამაკაცი თუდა „ნათელი
შორის მისა“.

„უწინარეს მრავალთასა დიდმან მოსე
გვაუწყა, ვითარმედ: „თქვა ღმერთმან: იყავნ
ნათელი და იყო ნათელი“. და ზედა წარ-
მოიღებს და იტყვის: „იხილა ღმერთმან
ნათელი იგი, რამეთუ კეთილ არს“; და წი-
ნაჲთვე აუწყებს შორით: „ხედვიდეთ ცხო-
ვრებასა თქვენსჲ ძელსა ზედა დამოკიდე-
ბულსა წინაშე თვალთა თქვენთა და არა
გრწმენეს ცხოვრებისა თქვენისაჲ“.

ამას ნათელსა დაუსახამოსა გამოსტ-
ხედებს იოკანე ღვთის ძეჲ ეკელი ასა-
ლსა აღთქმასა შინა:

„იყო ნათელი ჭეშმარიტი, რრძელი განანათ-
ლებს ყოველსა კაცსა მოშავალსა სოფლად,“
ღვთარმედ: „ღმერთი ნათელ არს და არა
არს ბნელი მისთანა არცა ერთი“; და ვერა

ლად: „მე ნათელი მოვივლინე სოფლად“.
და მერმე: „მე ვარ ნათელი სოფლისაჲ და
რომელი მოვიდეს ჩემდა, დაძმკვიდროს ნა-
თელი“. და ფსალმუნსა შინა იტყვის: „მა-
რჯვენემან შენმან და მკლავმან შენმან და
ნათელმან პირისა შენისამან“,... „ვიდრე-
ღა ვარ სოფელსა ამას, ნათელი ვარ სოფ-
ლისაჲჲ“ „ვიდოდრეფ ნათელსაჲ ვიდრეღა
ნათელი თქუენთანა არს“.

ამის შემდეგ ნინო მოკუთხრობს
სამწყსოს, თუ ამ „ნათელმა“ რო-
გორ იღო ნათელი ხსნად სოფლისა
და ბნელთა შინა მსხდომარეთა. დი-
დი იოანე ეუბნებოდან ქრისტეს:
„ჩემდა ჯერ არს შენ მიერ ნათლის
ღებაჲ, რომელი ეგუ წყაროჲ ხარ
ნათლისაჲ,“ „ჩემდა ჯერ არს შენ-
გან ნათლისღებაჲ, ვითარცა რაჲ
მცირისა სინათლისა დიდისაგან აღ-
ებრ სახუმილისა“...

გარნა ქრისტემ „აღასრულა დიდი
იგი საიდუმლოჲ წმიდისა მის ნათ-
ლისღებისა იორდანესა“.

შემდეგ გამოიკადა ეშმაკასაგან და მერე შეკრიბა მოციქულები, რომელთა უწოდა „სანთლები“ და „ნათელი სოფლისა“.

ამგვარ ქადაგებებს მეოხებით უნდა განასკულიყო ცნება „ნათლისღება“. თუ ეს ასე არ ყოფილიყო, ვეჭობთ, საქართველოში შემოსულ ბერძნის სამღვდელოებას შეეწყნარა „ნათლისღება“ და მის მაგიერ „ბაბტიზინ“-ის თარგმანი „იყურებულაღება“*) არ შემოედღა.

*) რომ ეს ასე იქნებოდა, ამას ნათელს ჰყენს ანტიოქიის დოქოთეოს პატრიარქის სიგელი, მიცემული „დიდისა სმეფისა“ (1) და ყოვლისა აღმოსავლეთისა ბეჭდმწიფისა პატრონისა მზეკაბუკისათვის“ (საეკ. რუბიკი სიგელი № 193). ამ მზეკაბუკმან „მხოლოდ ამბობს დოროთეოსი, „იყურებუა ქუშმაროტად ემბაზსა შიგა ნათლისღებისასა“, მზეკაბუკი განუდგა დედაქალაქს მცხეთას და მოუწოდა ანტიოქიის პატრიარქს ამიტომაც „ნათლისღება“ „იყურებუად“ შეიცვალა.

ჩვენ შევისწავლოთ რაოდენიმე „და-
ვითნი“ მე-X—XI საუკუნოებისა.
და ეს ჩვენი შესწავლილი ყუფრო-
ცხად ჰყოფს იერუსალიმის დიდს
გავლენას ქართულ მწერლობის აღო-
რძინების საქმეზე. ⁵⁾

საეკლ. მუზ. 1035 წელს გადა-
წერილ წიგნში სწერია:

(გვ. 428): „დასრულდა დავითისა ფსალ-
მუნთა თარგმანი ბასილი კესარიელისა ბრძა-
ნებული და ბერძუნთა ენისაგან ეფთვმეს
მთაწმინდელისა მიერ თარგმანებული“.

ამის შემდეგ გაჯანმწერს შეუტანია
კიდევ ფსალმუნთა თარგმანი, რომ-
ლის ავქსონის შესახებ ამბობს:

(იქვე): „ესე აქედგან წადმართ „დავითი-
თა“ შიგან ვპოვი თვთოვ მუჯლასა ზედათაჲ
რგმანი, ზოლო სახელო ვრატეწერა, თუ ვებ-
სი თარგმანი არს:“

და ეს სუცნობი ფექსონი-კი გად-
მგვცემს:

⁵⁾ № 138 „ფანტაზიი“ „აბტუძილად“

(გვ. 433):.. „კიონ ჰქვიან და მის გამო მრავალთა თარგმანთა—სომეხთაცა და ქართველთაცა—რომელთამე ლორისად უთქუამს და რომელთამე იგი სიტყუაჲ რეცა სატოხე უჩნდა და ზე სიტყუაჲ იკმიეს და ჭამად გამოთარგმანეს სომეხთაცა, შორის და ქართველთაცა შორის.

„ხოლო ჩუენ ღუთისა მოწყალეობითაჲ ისჯჳის ნეტარისა, რომელი სუცჳის ყოფილყო წმიდისა იმწყუსაჲმისა ეკლესიისა, რომელმან „დავითი“ გამათარგმნა უთხად (?) წიგნად სავსედ, მისსა თარგმნილსა წიგნსა შინა ესრე სახედ ვპოეთ, ვითარცა ესე დაკწერეთ კრძალულად“.

ჯერ ჯერობით არა სჩანს, ვინ იყო ეს ისჯჳი ნეტარი, რომელმან მთხ წიგნად დავითნის თარგმანი გადმოიღო და ან როდის სცხოვრობდა. არც ისა სჩანს, ვინ არის ის უცნობი ავქსონი, რომელმაც ისჯჳის თარგმანი

გმანს შეუმოწმა თვისი თარგმანი. იგიც ფრიად ძველი დროის მწერალი უნდა იყოს. თუ ახალი დროისა ყოფილიყო, მისი ვინაობა ვერ გამოეპარებოდა დიდებულს ჯიბისძეს, გადამწერს ზემორე ხსენებულის 1035 წლის დავითნისა.

გიორგი მთაწმინდელზე დიდი მოწმე ვინ გვინდა! იგი თვისს „ანდერძში“ ცხადად აღნიშნავს საბაწმინდელ მამების შრომას, მათს „საბაწმინდურებს“: დავითნს, სახარებას და სხ.

რომ გავიგოთ, სად იწერებოდნენ „საბაწმიდურნი“ და საიდან მოდიოდა ნაკადული პირველითგან კეთილად და წმიდად თარგმნილი“ წიგნები, რომლებშიაც „ხან მეტნიცა“ იყო, საჭიროა უკანვე დავიწიოთ და განვიხილოთ მცხეთის კავშირი იერუსალითან.

როგორც უკვე ვთქვით, წმ. ნინოს ბიძა და დედ-მამა იერუსალიმში

მოღვაწეობდნენ. იქიდგანვე საქართველოსკენ გამოემგზავრა თვით ამ ქვეყნის განმანათლებელი, მოციქულთა სწორი ნინო. ქრისტეს დაბადების შემდეგ მთელი მსოფლიოს თვალი იერუსალიმისაკენ იჭვრიტებოდა. აღმოსავლეთიდან იქ მიემგზავრებოდნენ მოგვები. ჩრდილოეთი, დასავლეთი და სამხრეთი იქ იყრიდა თავს. წმიდა ადგილის ნახვა ენატრებოდა ყველას. მისი სახელი მოეფინა ქვეყანას ქრისტეს მოწაფეების მეოხებით. მირიანი რომ მოინათლა, იერუსალიმშიაც ჩაიყარა საფუძველი ქართველთა ჯვრის მონასტრისა. თუმცა სარწმუნო არ არის, გარნა გადმოგვცემენ, რომ თვით მირიანმა დააფუძნა ეს მონასტერაო. მართალია მხოლოდ, რომ მირიანის ძე ბაკური თვით იყო იერუსალიმს. იგი იმპერატორის თეოდოსისაგან განწესებულ იყო უფროს დომესტიკო-

სად და გამგებლად პალესტინისა და
გარდაიცვალაო 394 წელს. *)

მეხუთე საუკუნეში აქ მოღვაწეობდა
მურვანოსი (პეტრე), ძე ქართველთა
მეფისა და შემდეგ ეპისკოპოსი
მააჟუმისა, კაცი ფრიად განათლებული,
მცოდნე ბერძნულისა და ასირიულ
ენისა და ფილოსოფიისა. იგი ბერად
ალიკვეცა უფლის საფლავზე და
აღაშენა მონასტერი ყდწმ. ლუთისმშობლისა,
წოდებული „ივერთა“ მონასტრად, ააშენა
აგრეთვე თავსაფარი საქართველოდგან
მიმავალ მლოცველთათვის. **)

*) იხ. ჩვენი Истор. Груз. церкви-ს
დამატება.

**) იხ. მის შესახებ ა. ცაგარლის Памят-
ники груз. старины въ св. Землѣ и на
Синаѣ, გვ. 34—36 (Палест. сбор., 10-й
вып.) და ნ. მარრის შვენიერი გამოკვლევა
„ცხოვრება პეტრე ივერისა“ (Палест. сбор.
47-й вып.)

ქართლის ცხოვრება გადმოგვცემს ვახტანგ გორგასლისა და მისი სახლობის გამგზავრებას იერუსალიმის მოსალოცავად, და იერუსალიმისავე პატრიარქი დოსითეოზი მოწმობს, რომ გოლგოთას ზრის ქართული წიგნი, რომელშიაც მოთხრობილია ვახტანგის მოგზაურობა იერუსალიმსაო.

მეექვსე საუკუნეში ისტვინიანემ განაახლა 20 მონასტერი, რომელთა შორის ერთი ქართველებისა იყო. ამავე საუკუნეში იყო აგრეთვე მონასტერი ლაზთა (ქართველთა).

მეშვიდე საუკუნის მოგზაური სომეხი ანასტოასი იერუსალიმში უჩვენებს ქართველობას, რომელნიც აწსცხოვრობენ წმ. იოანეს მონასტერში.

მე VII—VIII სს დინაზედ იყვნენ ქართველი ბერები მიქელ და ესტატე.

მე VII—VIII ს. ეკუთვნიან ხელნაწერნი: პალესტინის საღვთისმეტყველო თთვენი, სინას დავითნი და რაოდენიმე სხვანი, დაწერილნი პალესტინასა და სინაზედ.

V—VI საუკ. ეკუთვნიან ქართველნი მთარგმნელნი (პალესტინას და ანტიოქიაში) ანტონი, საბა, დავით და სტეფანე. *)

აქვე საბას ლავროს მღვიმის ეკლესიაში მოღვაწეობენ ქართველი ბერები. აქ დაწერილია უუძველესი თარგმანი წიგნი 864 წლისა. ცაგარლის სიტყვით, „საბა წმ. ლავრა იყო აზვანი ქართულის მწიგნობრობისა და მოღვაწეობისა წმ. ქვეყანაში“ (იქვე). ეს საბა იყო კათბადუკიელი. იგი 55 წლისა იყო, რომ მისს ლავრას მივიდა სომეხი იერემიას ორის მოწათით პეტრედი და პა-

*) იხ. ცაგარლის იგივე შრომა და მარტის „Изъ книги царевица Баграта“. გვ. 242.

ვლეთი. და საბამ „მისცა მათ მცირე
ეგუტერი და მიერიდგან დაეწესა
ლავრასა მას შინა განმრავლებად სო-
მეხთანათესავისა“ (საეკკლ. მუხ. წი-
გნძ № 179, გვ. 345.) „უამსა მას,
რომელსა შინა ჰასაკი საბასი მე: 55
წელიწადად აღიწეოდა, ანასტასი მე-
ფობისა საყდარსა დაჯდებოდა (491
— 518), ზენონ (+491) ცხოვრები-
სა ამისგან მეფობისა თანა დაკლებულ
იქმნებოდა, ამასვე წელსა მოვიდა
ლავრად კაცი ვინმე საღმთოჲ, სახე-
ლით იურემია, ნათესავით სომეხი...“
საბას ლავრის გაოხრება არაბთა-
გან შეტანილია „სვანურს მანუსკ-
რიპტში“ მე. IX—X საუკ. (№ 95).

მეცხრე საუკ. წმ. ქვეყანა მოიგ-
ზავრა წმ. ილარიონ ქართველმა. იგი
კახეთიდგან იყო. მდიდარი და წარ-
ჩინებული დედ-მამა ჰყვანდა. ჯერ ექ-
ვსა წლისა იყო იგი, რომ მშობლებ-
მა მიაბარეს ერთ ნასწავლ მღვდელს.

მისგან მალე „დაისწავლა ყოველივე ძუჭლი და ახალი წერილი.“ 16 წლისა ბერად შედგა გარესჯაში და 11 კაცი მოიმოწათა. შემდეგ ერთი მოწათვე გაიყოლია და წავიდა წმ. ქვეყანას, ნახა თაბორი, იერუსალიმი, ბეთლემი და წმ. საბას ლავრა. აქ დაშთა 7 წელიწადს სწავლოულებაში. სამშობლოში რომ დაბრუნდა, დაათუძნა დედათა მონასტერი, საცა 70-მდე მოღვაწე შეიყარა. მონასტრებს დიდი მამულები უბოძა და „სადმოთა წიგნებით“ უზრუნველჰყო. შემდეგ ორი მოწათფით წავიდა კოსტანტინეპოლს, იქიდგან ულუმბოს, საცა იმ დროს ბევრი ქართველები იყვნენ“. ილარიონთან მივიდა კიდევ სამი ქართველი. წლის თავზე იგი წავიდა კოსტანტინეპოლს წმ. სოფიის ტაძრის თაყვანის საცემლოად და იქიდგან გარემგზავრა რომს მოციქულთა ნაწი-

ლების მოსალოცავად. აქ დარჩა ორს
წელიწადს. გარდაიცვალა „თესა-
ლონიკეს 53 წლისა ნოემბერსა 19,
შაჯათს, მეფობასა ბასილი მაკედო-
ნიანისა (867—886). მისი წმი-
და ნაწილები იმპერატორმა და
პატრიარქმა ქართველების დასწრე-
ბით დაკრძალეს ქართველთა მო-
ნასტერში *) (რომანას).

ეს „ძველი ღ ახალი წერილი“ რომელს
ენაზე იყო, რომ მე IX საუკუნის დასა-
წყისში სწავლობდა მას დიდგვარიანი,
დიდებული და წარჩინებული კახელის

*) წმ. ილარიონის ცხოვრება შეტანი-
ლია ბერძნულს სვინაქსარში, რომელიც
თარგმნილია ქართულად ეფთვიმეს მიერ და
გიორგი მთაწმიდელისა. ბერძნულად მისი
ცხოვრება დაწერილია ფილოსოფოსის ბა-
სილის მიერ (ა. ცაგარელი. Палес. сбир.
вып. 10, გვ. 32—43). წმ. ილარიონის
ცხოვრება ჩვენსა გვაქვს გადმოწერილი
ტყავზედ ნაწერ სვინაქსარიდამ (საეკლ. მუზ.
№ 222)

შვილი ილარიონ? ვისთვის არსდებო-
და აქ დედათა და მამათა მონასტრე-
ბი? რომელ ენაზე გაწყობილიყო ის
„საღმთო წიგნები“, რომლითაც
ილარიონმა „უზრუნველჰყო“ თვისი
მონასტრები?...

ანტონი I ასრე ამკობს ილარიონს:
ილარიონ არს-თარგმანთა შორის პირუპლი,
რაიცალა ესცნათ მომთხრობელთაგან ჩვენთა;
სახელნი ღირსთა მამათა თარგმანთანი,
ვინცა განცხადნეს უწყებითა აქამდე,
პირუელ ამისა არავინ სადა ისმა.

აქ ალბად ანტონი ილარიონს
სთვლის შიშველ თარგმანად (ТОЛКО-
ВНИКЪ) და არა მთარგმნელად. რა
საფიქრებელია, რომ მთელს სამეფოს
324 წლითგან ჰყოლოდეს თვისი სამღ-
ვდელთაგან, ჰქონდეს თვისი ეკლესია №
512 წლიდგან საკუთარი კათალიკოზის
ხოლო წიგნები-კი არა ებადოს? უამწი-
გნებოდ ეს ეკლესია როგორ დაიცავ-
და თავს გარემოსეულ მწვალებლობი-

საგან და ბარბაროსებისაგან! და ან „უკუ-
ლა ქრისტიანებზე უწმიდესად როგორ
შეინახავდა სარწმუნოებას“, როგორც
გვარწმუნებს პროკოპი*)

თვით საქრისტიანო დოქტორთა-მი-
ხედვითაც შეუძლებელი იყო, რომ
მერვე-მეცხრე საუკუნემდის ქართვე-
ლებს არა ჰქონოდათ თვისი თარგმა-
ნები. სხვა რომ არა ვსთქვათ, რადი-
ქრისტიანობა იქნებოდა (და ისიც
„ყველაზე წმიდად დაცული“!), თუ
მოძღვარისა მრევლს და მრევლისა
მოძღვარს ვერა გაეგებოდა-რა! რა-
ღაი სამღვდელოება იყო, რომ მსო-
ფლიო კრებათა სავალდებულო გა-
ნკარგულებანი მოკრედაც იყო

*) „Иверы—христиане, и лучше
всѣхъ извѣстныхъ намъ народовъ хра-
нять уставы христіанскаго исповѣда-
нія“ (პროკოპი სცხოვრობდა მე IV საუკ.
ნახევარს. იხ. მისი „Исторія войнъ“, 33.
56).

არ ეთარგმნა და არ აეხს-
ნა მრევლისთვის! ყოველივე ეს
მეტად დაუჯერებელია, დაუჯერებე-
ლი უფრო იმიტომ, რომ საქართვე-
ლო თვისის ნიჭიერი ერთ მოსახლე-
ობდა ორს განათლებულს სახელმწი-
ფოს შორის—სპარსეფისა და საბერ-
ძნეთისა—და მუდმისად მონაწილეო-
ბას იღებდა მსოფლიო საქმეებში.
ბიზანტია, რომი, იერუსალიმი, კესა-
რია, ანტიოქია, კტეზიფონი არა ერ-
თხელ და ერთ ქართველს მოვლილი
ჰქონდა და როგორ ვერავინ იფიქრა
სამშობლო ენაზედაც გაეწყო თვისი
საკუთარი წირვა-ლოცვა!

ეს რომ ასრე არ იყო, ამის მაგა-
ლითები მრავალია.

ა. აგერ ასურელნი მამანი, „რო-
მელთაც მძილეს ლოცვა სვიმონ მეს-
ვეტისა (დაიბადა 499 წ., აღესრულა
584 წ.) და საქართველოსკენ გამო-
ემგზავრნენ. „მოდიან წმიდანი იგი

მამანი უხამლონი, დაბეკილითა მო-
სილნი, შეურაცხად სახილველნი,
კუნკულითა შემოსილნი წესისაებრ
ასურთა ქვეყანისა. მათ მცხეთის
კარზე ეგებება კათალიკოზი ევლავიოზ,
პატრიარქი „აღდგა, შეუბყრა ქედსა,
იოანესსა, რომელიც იყო წინამძღვარი
ყველა დანარჩენ მამათა, და უთხრა:

— კეფილად მოხუცდ, მამაო წმი-
დაო!

იოანე შეუვრდა კათალიკოზს თე-
რხთა ქვეშე და მოახსენა:

— წმიდაო მეუფეო! კურთხეულ
არს ღმერთი, რომელმან ღირს მყო
თაყვანისცემად სიწმიდისა შენისა.

რა გგონიათ, რომელ ენაზე იკი-
თხავდნენ ერთმანეთს კათალიკოზი
ევლავიოზ და „ასური“ იოანე?

„ეჰა საკვირველება, ამბობს მამათ-
ცხოვრება, იოანეს მიეცა ენა ქართუ-
ლად მეტყუელი, ყოვლად დაუბრკო-
ლებელი“.

შემდეგ კათალიკოზსა და იოანეს შორის გაიმართა გრძელი საუბარი. იოანემ მოახსენა კათალიკოზს: შენ რომ მარკუთხე, „ხლელო პირი და ენა ჩემი ზრახვად ენასა შენსა და განებუნეს სასმენელნი ჩემნი, რათა მესმოდენ 'შმიდანი' ბრძნობანი შენნი“.

აქ ორში ერთი: ან მამათ ცხოვრება უნდა სტყუოდეს და ან იოანე „ასურს“ საქართველოში მოსვლამდე, როგორც მოსალოდნელი იყო, უნდა სცოდნოდა ქართული ენა. უამისოდ მისი და მისი ამხანაგების შრომა უნაყოფო იქნებოდა, რასაკვირველია.

ეს იოანე ზედაზენს რომ ღრსახლდა, მასთანვე ოთხი წელიწადი გაატარა წმ. შიომ. შესასწავლად ქართულის ენისა.

შიოს „ენა ქართული შეუენიკრად და მარტლად ესწავა პირველადვე“.

ოდეს იყო იოანეს თანა, მოძღვრისა თვისისა, რამეთუ ოთხი წელი მუნ სრულ იყო ზედაძენსა“.

მიუხედავად ამისა, წმ. შიო „ლოცუასა შინა და ფსალმუნებასა ასურერბსა და ბერძულსა იხმარებდა, რამეთუ ორივე ესე ესწავა*) ნეტარსა მას“.

წმ. შიო რომ „ფსალმუნებდა“ ასურებრ და ბერძულებრ, ეს, ალბად, იმიტომ, რომ ყმაწვილობითვე მას დაეკვეთა და შეესისხლ-ხორცა ასრეთი ჩვეულება. ანტიოქიაშივე:

*) ამ განახულის სიტყვების მიხედვით ჩვენ ვამტკიცებდით, რომ 13-ნი მამანი ტომ-მოდგმით ასურნი არ იყვნენ. თუ ასურნი ყოფილიყვნენ, რაღა საჭირო იყო, რომ მემატიანეს აღენიშნა შიოს ასურულიც ესწავაო ისევე, როგორც მისთვის უცხო ბერძული ენა. თვით იოანეს მიერ ქართულს ენაზე უბნობა და შიოს მიერ ოთხს წელიწადს „შვენიერად და მართლად“ შესწავლა ქართულის ენისა, გვიმტკიცებს, ვინც უნდა ყოფილიყვნენ იგინი.

„მშობელთა ასწავეს მას ყოველი წერილი ძუსლი და ახალი და თარგმანებაჲ (=ТОЛКОВАНИЕ) მათი... და ისწავა უმრავლესი ზებირით, ხოლო წმ. სახარება და ეპისტოლენი პავლე მოციქულისანი და წაგნა ფსალმუნთა მარადის განუშორებლად ეპყრნეს, და ენითა და პდრითა მარადის იგინი მოაქუნდინ და უფროსთათლისა დაატკობოდეს სასასა მისსა“.

აბა, ამ წაგნებს როგორ არ მოიტანდა საქართველიაში? გარნა საკმაო არ იყო მოტანა ასურულ და ბერძნულ წიგნებისა. მან მოიძოწათა ქართველთა მეფის მოადგილე ეკვაგრე*);

*) „ევაგრე, ამბობს მამათცხოვრება, იყო შემდგომად მეფისა განმგებელ სამეფოსა ქართუპლთასა და ფრიად მზნე და გამარჯუპბული სპასპეტი (გვ. 236 წ.). მისი სახლოება სცხოვრობდა დაბა ნასდაგში (გვ. 233). შატბერდის კრებული: „დადგა (ალექსანდრე მაკედონელი) სარკინესა დასავლით კერძო და დაასხა ვენახი და რუჲ გამოიღო ქსნით და დასხნა კაცნი შერუვენი დასტაგითა რუჲსაჲთა და რქვიან ადგილსა მას ნასტაგისი“ (გვ. 3).

რომელსაც ჩააცო ბერული ჩოხა. მათ გარეშემო შემოიკრიბა 2000 ჩოხოსანი. ამართვის რას ივარგებდა უცხო ენაზე დაწერილი წიგნები! მათ „თაფლივით დასატკობად“ საუკირო იყო მშობლიურს ენაზე გაწყობილი წიგნები. და აი ერთი ამგვარ წიგნთაგანიც.

მღვწე ფარსმანმა რომ შეიტყო ევაგრე გამონაზონდაო, მივიდა შიომღვიმეს, ინახულა შიოცა და ევაგრეც და შეერქვა „მიანიკა მონასტერს ოთხნი რჩეულნი სამეფოთა დაბათაგან და დაწერა კედითა თხსითა თავისუფლება მათი, და შისცა ევაგრეს 30 ლიტრა ოქრო ეკლესიათა მადთათვის საკმარად, ბარძიმი ოქროისა და ფეშხუმი, და სხუა ყოველი სამსახურებელი ვერცხლისა, ჯუარი დიდი ოქროჲსა, და სასარკება ფრიად შესწნიერად შემკობილი სასტკეფოსა მეფის კასტანგის მიერა“ (+532 წ.).

ვეჭობთ, რომ ეს ვახტანგის სახა-
რება ქართული არ ყოფილიყო. ქა-
რთველ დიდებულს და სპასპეტს რა-
ში გამოადგებოდა არა ქართული
სახარება! საქმეც ის არის, რომ რა-
ხან შიო „ლოცვისა და ფსალმუნე-
ბას“ ასურებრ და ბერძულ ამბობდა,
საჭირო იყო, რომ მის თანაშემწე
ევაგრეს 2000 ქართველ ჩოხოსანი-
სათვის ელოც-ფსალმუნა მათს გა-
საგებს ენაზე.

თვით ამ სანატრელ ვახტანგ მეფის
დედა მონათლა მხოლოდ მაშინ, რო-
დესაც მას სჯულის მეცნიერ კაცებ-
მა უთარგმნეს სახარება უფლისა.

ჩამოვთვლი კიდევ რამდენიმე ძეგლს
მეშთე საუკუნის უწინარეს ეამისას.

აბო სარკინოზი აწამეს ტფილისა-
ში 786 წ. იანვარს. მისი ცხოვრე-
ბა კათალიკოზის სამოელის წინადა-
დებით შედგენილ და დასრულებულ
იქმნა საბანიძის მიერ 820 წელს.

ბ. ბაქრაძე თავის ისტორიაში აღნიშნავს სასახლებს *) მეექვსე საუკუნისას (გვ. 171), ფულებს, ზედ-წარგწერით ვნგ (ვახტანგ. + 532 წ.), სტეფანოს (639—663), ჯო. (ჯუანაშერ). **)

გ. „ივერიაში“ (1897, №-ები 258, 261) ჩვენ უკვე განვიხილეთ „ქამის წირვა“ იაკობისა. ეს წიგნი ჩვენ მრგვალია 786 წლის ძეგლად. აი მოკლედ ჩვენი დასკვნის წინ წასაძღოლი წინადადებანი:

1) წიგნი დაწერილია (ანუ თარგმნილი) კათალიკოზის სვიმონისაგან.

2) მოხსენებულია ექვსი მსოფლიო კრება (მოიკსენე, უფალო, წმიდანი და დიდდიდნი სოფლისა ექუსნა კრე-

*) ერთი ამ სახარებათაგან გადმოწერილია იოანე ტატენელის მიერ. მისი განხილვა იხ. ქვემო.

**) იხ. „Нумизм. факты грузинскаго царства“ ბარათაევისა.

ბანი—ჩამოთვლილია კრებათა სახე-
ლები და რაოდენობა მამათა). მეექვსე
კრება იყო 680 წ.

3) მლიქსენე, უფალო, დედანი,
მენელსაცხებელნი მიროფორნი, წა
ნინო, წა აბო († 786 წ. 6
იანვ.)

4. მოხსენებულია მოდისტოსი, პა-
ტრიარქი იერუსალიმისა, რომელიც
614 წელს ტყვედ წაიყვანეს სპარსე-
ბმა, და ბერძენთა იმპერატორი ისტ-
ვინიანე.

5. მოხსენებულნია ეპისკოპოსნი
აწყურისა, მანგლისისა, წილკნისა,
და იმერეთისა კი არც ერთი არ და-
სახელებულია. ეს, ვფიქრობთ, იმი-
ტომ, რომ სწორეთ 786 წ. მთელი
იმერეთი დაიპყრო ლეონ ერისთავმა,
მეფედ ეკურთხა და ცალკე კათალი-
კოსი გააჩინა).

6. „უამის წირვა“ კათალიკოზის
შემდეგ პირველ ადგილს აკუთვნებს

მანგლელს. „უკუეთუ: ეპისკოპოსი: იკოვრთხებოდის: მთავარ-ეპისკოპოსმან: წარაქუას: და: ოკოვეთოვ: კათალიკოზი: იკოვრთხებოდის: მანგლელმან: წარაქუას:“ თუ ეს წიგნი დაწერილი ყოფილიყო იმ სვიმონის კათალიკოზობაში, რომელიც მამად მთავრობდა მე-XI საუკ. დასაწყისს, ქუთათელსა, ტყონდიდელსა ანუ ბედელს მანგლელზე მალლა და აყენებდა და კიდევ მოიხსენებდა მათ.

8. მოხსენებულა „ბროს პური“ (ბერძნულის „პროსფორას“ მაგიერ მენელსაცხებელს „მიროფორიც“ ზედ დართვია და სხ.

9. ასომთავრული და ბოლოში ნუსხური მეტად ძველი დროისაა. ენაც ხგვრეთვე.

ყველა ამის გამო ჩვენ ვჯონებთ „უამის წირვა“ უნდა შედგენილიყოს 786 წელს, რადგან მასში მოხსენებულია წმ. აბო († 786 წ. 6 იანვ.)

და არ არის მოხსენებული მეშვიდე მსოფლიო კრება, რომელიც იყო 787 წელს. ხოლო შეიძლება იგი გადაწერილიყოს მე XI-X საუკუნეში მოსეს მიერ ანუ კლიმენტოსისა, რომელნიც აშიაზე, არა ტექსტის ხელით, აწერენ:

„შემიწყალე მე, ღმერთო, შემიწყალე მე, უფალო, რომელმანცა შეგვქმენ. დამლოცე და დამლოცე ამისა მწერლი მოსე გვ, 156).

„მოსეს შეუნდვნეს უფალმან“ (გვ. 21).

„ადიდოსკ ორსავე სოფელსა ამისი მწერალი კლიმენტოზ მღვდელი“ (გვ. 44).

რომ ეს იაკობის ჟამის წირვა ფრიად ძველი დროის ნაშთია, ამას ნათელს ჰფენს ეფთვიმე ათონელის მოწმობა: „ჟამის წირვა“ იაკობისა ჭეშმარიტ არსო და პირველად იხმარებოდა საბერძნეთისა და ჩვენს ეკ-

ლესიაშიო, ხოლო მის მეტყველებას
წირვა რომ მოკლედ გამოითქვა წმ.
ვასილისა და იოანე ოქროპირის მი-
ერ, ერმან ეს უკანასკნელნი აღიწი-
აჲ და წმ. იაკობისა მივიწყდაჲ და
ყოველნი ოქროპირისასა წირვენო და
დიდთა მარხვათა ვასილისასო. *)

ყველა ეს ჩვენ იმად აღვუხსნეთ,
რომ მკითხველისათვის დაგვენახვე-
ბინა: „ყველა გრზედ უწმიდესად“
სარწმუნოების დაცვა უწიგნოდ არ
შეიძლებოდა, მერე ისიც იმისთანა
ქვეყანაში, რომლის ჩასაყლაპად ჯერ
პირი დაელოთ სარსებს, მერე
ჩრდილოეთ ველურებს და ბოლოს
არაბებს. სპარსნი ქრისტიანებად
აღიარებდნენ მხოლოდ ნესტორი-
ანებს, რისგამო მრავალგვარი მწვა-
ლებლობა მოსვენებას არ აძლევდა
ჩვენს საყდარს (მოიხსენეთ კათალი-
კოზის კრიოანის განქიქებანი, ნოხ-

*) სამოძხე გვ. 434.

პატელთა განდგომა მეფეებსე საუკუნეში და მათი მოქცევა წმ. არჩილის მიერ (†718 წ.).

შეცდომა არ იქმნება, ვსთქვათ, თითქმის მთელ მერვე საუკუნის განმავლობაში ერთად ერთი მართლმადიდებელი ეკლესია იყო მხოლოდ მცხეთის სავათიჯიკოსა საყდარიო. ბიზანტიის ეკლესიას არყევდა მრავალგვარი მწვალებლობა. იქ უარყოფილიყო ხატთა თაყვანისცემა. ხატებს ამსხვრევდნენ იმპერატორებნიცა და პატრიარქებიც. მათს მსასოებელთ სტანჯავდნენ, სდევნიდნენ. სამშობლოდგან გამოდევნილმა წმ. მასქსიმე აღმსარებელმა თავის მოწაფეებითურთ მუჟდრო სავანე მონახა მხოლოდ საქართველოში. გუთთა სამწყსომ (აწ ყირიმი) საეპისკოპოსოდ ამოირჩია იოანე და წარმოგზავნა ივერიაში, „ერთად ერთს მართლმადიდებელ ქვეყანაში“

და მცხეთის კათალიკოსს სთხოვა ხელიდაესხა მისთვის. კურთხევა იოანესი აღესრულა 758 წელს. *)

მთელი აღმოსავლეთი ხომ აღრითგანვე შეიქმნა აკენად მრავალგვარ მწვალეობისა. არიანოზნი, მაკედონიანოზნი, ნავატანოზნი, მეათვრამეტენი, მარცხენენი, აპოლონინარნი, ნესტორნი, იაკობისანი, რომელთაგან არიან სომეხნიცა, * მარკიანელნი და უალენტინიანელნი. და მსგავსნი ამათნი არყევდნენ აღმოსავლეთის ეკლესიას.

ასურთა შორის მონოთეისიტობა გავრცელდა. ამ მწვალეობის სულის ჩამდგმელი იყო ვინმე იაკობი, შიშველ-ტიტველა ბერი, ჩისკამო მას ეწოდა აღბარადა (ტიტლიკინა). ერთბუნებოვანთა ეპისკოპოსებმა იგი აკურთხეს ედესის ეპისკოპოსად. იგი

*) Записк. имп. отд. одес. общ. исторіи и древн. ○ XIII, 83. 25.

მიმომგზავრობდა ასურეთსა და შუა-აზღინარეს და ამრავლებდა მონოთეიზიტებს. აღბარადა რომ გარდაიკვალა (578 წ.), დასტოვა დიდი და წესიერად გამართული საზოგადოება ერთბუნებოვანთა, რომლის მოთავე ანტიოქიის პატრიარქობას ჩემულობდა. მალე ეს მწვალებლობა მოედო ალექსანდრიასაც. ქრისტიანობა ორ ბანაკად გაიყო და მათ შორის ასტყდა ისეთი შუღლი, რომ, როგორც ამბობენ, ალექსანდრიის პატრიარქის ტახტის დაჩემებისათვის გაიმართა ბრძოლა და ერთს დღეში (551 წელს) მოკლულ იქმნა 200,000 ქრისტიანე. *).

სომხეთში მწვალებლობა გავრცელდა მე VI—V საუკუნეში. მწვალებლობა აქ დაამყარა პეტროს მკაწვრელმა. ამ პეტროსს, სომხეთის

*) ჯ. ს. რობერტსონ. Исторія христ. церкви, ტ. 1, გვ. 496.

პატრიარქს (და რომელიც ურთხანად ანტიოქიის პატრიარქადაც იყო). საქართველოს მიმხრობაც უნდოდა. იგი მოვიდა აგარანს (სომხეთშია) და ქართლის კათალიკოზს (ეპისკოპოსს!) შემოუთვალა: „ანუ ისჯულსა ჩემსა ეზიარენ და ანუ საყდრისაგან განეყენენ“-ო.. მიქელი დიდის დასით მიეგება პატრიარქს და... ქვებით ჩაქოლა და განტვინა „ამგელი“-იგი *).

აქვე უნდა ვეძებოთ მიზეზი იმისა, რომ საქართველოს ეკლესიას, რომელსაც აქამდე განაგებდა ანტიოქიის პატრიარქი, მიენიჭა კათალიკოს-

*) სომხეთის ეკლესიის რყევა, ღვარძლი, რომელიც ითესებოდა აქ, აღნიშნა საქართველოს კათალიკოზმა არსენიმ, ჩინებულმა მოღვაწემ მეთე საუკუნისამ. (იხ. მისი შესანიშნავი წერილი „თქმული განყოფისათვის ქართლისა და სომხეთისა“, თ. თეოდორიანის ქრ., I, გვ. 313 და სხ.)

ზაზა (512 წელს). ხსენებული მიქელ ეპისკოპოსი, რომელიც თავგანწირვით ებრძოდა მოსეულს მწვალებლობას, თვით ვახტანგ მეფესაც წმ. ეკლესიის ღვთაებას სწამებდა, და, ამ აზრით გატაცებულმა, ერთხელ შეურაცხებაც მიაყენა მას (ქოშით კბილები ჩაუმტვრია!). ვახტანგმა ითხოვა კათალიკოზი, თრცხელი მიქელ უანაძევა და კათალიკოზად დასვა პეტრე.

დროთა ვითარება ამას მოითხოვდა: ერთის მხრით სომხეთ-ასურეთის მწვალებლობა და მეორე მხრით ძლიერება სპარსთა, რომელნიც ქრისტიანებად სთვლიდნენ—მხოლოდ ნუსტარაძეს, ჩაყლაპვის უქალოდენ საქართველოს შეფობას და ქართველთმართლ-მადიდებლობას. კათალიკოზობა საჭირო იყო დედაბოძად წმიდა ეკლესიისა!

გაონავრებულის მწვალებლობავე

არის, ჩვენის ვზრით, იმის მიზეზი, რომ 13-ნი „ასურთა“ მამანი მოივლტიან საქართველოს. აქაური მართლმადიდებლობა მოიზიდავდა ამ მამებს ქვეყნიდამ, რომელიც წაიბილწა უღვთო მწვანებელთაგან.

ყველა ეს ფრიად ზაგულისხმო ამბებია: გუთია აქეთ იხედება სასოებით, რომაელ-ბიზანტიელი მაქსიმე აქეთ მოდის, „ასურნი“ მართლმადიდებელი მცხეთას ეფარებიან, და მოსვლისავე უბალ ქართულ ენაზედ მეტყუალებას იწყებენ!

რას მოასწავებს ყველა ეს, თუ არა ჩვენის ეკლესიის სიმტკიცეს, დამოუკიდებლობას და შინაგან განწყობილებას!

თუ რაბამ ფხიზელი იყო ქართველთა სამღვდლოება წინააღმდეგ მწვანებელთა, ამას გვიმტკიცებს შემდეგი გადმოცემა. *)

*) შიო მღვიმელის ცხოვრება, გვ. 262-263.

სულთაობის წინააღმდეგ შიომღვიმეში შეიყარა მრავალი ერი. აქვე იყო მეფე, ყოველი მთავარი და კათალიკოსი სარმიანე ეპისკოპოსებით. ჟამის წირვის წინაღ ტფილისიდან მღვიმესვე მივიდნენ ვინმე ეგვიპტელი აკაბიტნი, რომელთაც კათალიკოსს ძღვენი მოართვეს და სთხოვეს, გვაზიარეო. კათალიკოსმა არ იკითხა, ვინ იყვნენ იგინი და რა „რჯულის“ კაცები. წირვის დროს „უხმო მათ და აზიარა. იმავე დღეს სარმიანე მცხეთას დაბრუნდა. ღამე გამოეცხადნენ მას კირილე ალექსანდრიელი და შიომღვიმელი. კათალიკოსს „მოდარცვეს ზეწარნა მისნი“, კირილე მიეფარა და განკვირვებულმა სარმიანემ შიოს ჰკითხა:

— ვინ ხარ?

— შიომღვიმელი ვარ.

— იგი ვინ იყო, რომელ მიეფარა?

— წმ. კირილე ალექსანდრიელი,
რომელმან მრავალი ლუაწლი თავს
იღვა ჭეშმარიტისა სარწმუნოებისა
თვის მართლმადიდებელთასა“.

„აქ შიოც მისგან „უჩინო“ იქმნა:
სარმიანე განჰკრთა და შეშუროთ
და. უხმო ყველა ეპისკოპოსებს,
უთხრა ყოველივე და ჰკითხა, ვითარ
შევიწინო ახლარ. შიოს მონასტერს
უნდა მიხვიდე და 40 ღლეს ოლო-
ცო დიდის მხურვალეებითარ და
ჩვენც ვილოცავთო; მოახსენეს მა-
მადმთავარს ეპისკოპოსებმა: ძღვენი,
რომელიც მიიღე „იაკობიტთაგან“
უნდა დაიწვას მონასტრის ბჭეთა გა-
რეშეო.

ასრე ჰქმნეს და ღმერთმა შეუნ-
დოთ შეცოდება.

ყველა ზემორე თქმულიდამ რაიმე
აზრის დასასკვნელად საჭიროა ბჭვე
აღვნიშნოთ კიდევ შემდეგი რაიმე
ხსენებული იოანე, გუთის ეპის-

კობოხად სახელდებული, ვიდრე მოვიდოდა საქართველოში, გაემგზავრა ჯერ იერუსალიმს, მოილოცა იქაურობა და მერე მოვიდა საქართველოში და ეკურაჲხა ეპისკოპოსად, რათა წმიდად დაიცვას საქრისტიანო დოღმატნი.

როგორც უკვე ვთქვით, საქართველოს ძველის დროთგანვე დიდი დამოკიდებულება ჰქონდა იერუსალიმთან. ეს დამოკიდებულობა უფრო განმტკიცდა ბაგრატიონთა გამეფების შემდეგ (გურამი აღვიდა ტახტზე 575 წ.). რადგან ბაგრატიონები თავის თავს სთვლიდნენ დავითისა და ღვთისმშობელის შთამომავალად, ამიტომ თავის პირვანდელ სამშობლოდ პალესტინა მიიჩნდათ და მას ყოველწლივ, როგორც ამბობს იმპერატ. კოსტანტანე ძოწითმოსილი, დიდს საჩუქრებს უგზავნიდნენ. იქაური ქრისტიანები, პატრიარქი და საფლავი

უფლისა მუდამ ულუფას იღებდნენ ქართველთ მეფეთაგან. ამგვარ კავშირისა და მისვლა-მოსვლას წყალობით უნდა აჩხსნებოდეს შემდეგი გარემოებაც:

იგივე კოსტანტინე ძოწითმოსილთ ამბობს: *) „იერუსალიმი სპარსებმა აიღეს 614 წელს და ტაძარი უფლის საფლავისა დასწვეს. ამ საფლავის აღგილის საჩვენებლად, იმპერიაკლიმ, სპარსთა დამარცხების შემდეგ, წაიყვანა ქართველნი, რომელნიც მის ჯარში მსახურებდენ, რადგან ქართველნი პალესტინაში სპარსთა შესევამდე უფლის საფლავის მოსალოცავად დადიოდნენ ხოლმე და პატრიარქსაც უგზავნიდნენ ფულს წმიდა აღგილებისათვის, და ასრე იქცეოდნენ იგინი შემდეგ მის დაპყრობისა მაჰმადიანთაგანაც“.

*) იხ. გ. ფინლეჟ, Греція подь римскимъ владычествомъ, გვ. 432, შენიშ. 85ა I).

ამიტომაც, ყველა თქმულის მიხედვით, ვგონებთ, რომ უუძველეს დროითგან ვიდრე ათონის ივერთა მონასტრის დაარსებამდე (მე-X ს. ნახევარს) საქართველოსა და წმ. ქვეყანას შორის მიმდებად არსებობდა ეკლესიური და სამწერლო კავშირი და ამ კავშირს განამტკიცებდა პალესტინასა და სინას მყოფი ქართველთა მონასტრები და თავსაფარები (ჯვრის ტაძარი, გოლოგოთა, საბა წმიდის ქართველთა სატფურებელი და სხ.).

ხოლო როდესაც გაბრწყინდა ათონის ქართველთა მონასტერი, მთელი ყურადღება ჩვენის მამებისა, რომელნიც მოღვაწეობდნენ აღმოსავლეთის „მღელვარე“ ქვეყნებში, ათონისადმი მიიქცა. იქიდან მოეწოდნენ ქართულ მწერლობის „განწმენდას“ და „განმარცვლას“.

ამის ცხადს საბუთს იძლევა „კით-

ხვა-მიგება“ საბაწმინდელ ქართველ ხუცესის თევდორესი და წმ. ეფთვიმე ანელის შორის.

ამ თევდორე საბაწმინდელმა ეფთვიმეს მისწერა და ჰკითხა: „გევედრები შენ, ღმერთ-შემოსილო მამაო, მაუწყე, თუ რომელნი წიგნნი არიან, რომელთა წმ. კათოლიკე ეკლესია არ შეიწყნარებს?“

ეფთვიმემ უპასუხა იმ წიგნებსო, რომელნი მწვალებელთაგან აღიწერნესო: ორიგინეს წიგნებო, ევსევი პამფილიელისაო, რომელსაც თავის ფილოსოფიურს წიგნებში მრავალი წვალება შეუტანიაო. ეს წიგნი ვისმე ქართველს ეთარგმნაო და ჰყონდიდის ეპისკოპოსს სტეფანეს უწინარეს მრავლისა ჟამისა სიცოცხლესა ჩემის მამის იოანესი მოეწერა ათონს და ეკითხა—ამ წიგნის შეწყნარება და კითხვა ჯერ არს თუ არაო. და ჩვენ მივუწერეთო,

რომ ამ წიგნში კარგთან ბევრი ღვაჭ
რძლიც არის და მით უხმარ არსო.
კვალად იგივე ეფთვიმე განაგრძობს:

„ანტიოქიას მოქცევაჲ“ ჰეშმარიტ
არს მხოლოდ კლიმენტოქის დაწე-
რილი და მეორე წიგნჲ „ანტიო-
ქიის მოქცევაჲ“ ტყუილია.

„პავლეს ცათა მოხილვაჲ“ ნატ-
ყუარივე არს.

„თომას სახარება“ უცხო არს ე-
კლესიისაგან.

„აბოკროფა წიგნს“ საბერძნეთის
ეკლესია არ შეიწყნარებს.

„ადამის ცხოვრება“-ს ეკლესია
არ მიითვალავს.

„სიყრმე უფლისა“ შესაწყნარებე-
ლი წიგნ არ არის. *)

*) ეს „სიყრმე უფლისა“ შეტანილია საეკ-
ლესიო მუხ. მკ-IX—X საუკ. ხელნაწერში
(№ 95, გვ. 568). ამავე წიგნთ-საცავში
არის აგრეთვე ნაწყვეტი იოაკიმ და ანას
„სახარებისა“, ვრცელი „ცხოვრება ღვთის-
მშობლისა“, „ადამის ცხოვრება“ და სხ.

„წმ. ანდრიას ცხოვრება“ გარყვნილია.

„მათე მახარებლის ცხოვრება“ გარყვნილია.

„წმ. გიორგის ცხოვრებაში“ უცხოანი რამე საქმენი სწეროან, იგი დადასნესა არის, ნამდვილი წამება წმ. გიორგისა იგი არის, რომელიც დიოკლიტიანეს მიერ იქმნა.

„წმ. კვირიაკეს წამება“ უცხოარს სჯულისაგან.

ყველა ეს წიგნები და სხვებიც მწვალებელთ გარყვნესო, მეტადრე ივლიანე უღვთომო.

შემდეგ საბანწმინდელი ათონელს სთხოვს რჩევას შესახებ სომეხთა არაჯორის მარხვისა და სხვა-და-სხვა საეკო კითხვებისა და ეფთვიმეც პასუხ უგებს.

ცხადია, ათონის გაბრწყინვებამდე ქართველებს „წმიდა წყაროდ“ მიაჩნდათ მხოლოდ „საბა წმინდა“

და მის მერმეთ-კი ამ უკანასკნელის წყაროდამ მოდენილი ნაკადულის ამღვრევა ყველასთვის თვალსაჩინო შეიქმნა. ზ თანდათან ათონის ზავთი უფრო და უფრო გადიდდა. და შემდეგში ხომ არა ათონს წიგნების თარგმნა საბოლოოც შეიქმნა. ესე დავწერეთო, ამბობენ შავთელნი (შავთა ასურეთისა, საცაჲ იყო ქართველთა სატფურებელი მე V—VI საუკ.) მამები, ეფრემ და გაბრიელ, გარნანუ ჰგონებთ, თუ კადნიერებით ვყავით თარგმნა წიგნისა: წმ. გიორგის თარგმანს ჯერ ჩვენამდის არ მოვლწივ, თორემ ვერ გავბედავდით გვეთარგმნა თარგმნილი „დიდისა მოძღვრისა და ეკლესიის მნათობისა (გიორგი მთაწმიდელისა) რომლისა უმჯობესა იუჟკუე და არცა თუ უპირატესისა მისისა! და ზოგადისა მამისა ჩუენისა ეფთვიმისაგან საგონებელ იყო მკარად თარგმნაჲ?! *).

*) თ. უორდანი, ქრ., 1, 224.

განა საგონებელი იყო, რომ თუ მათს ნათარგმნს ჩვენამდე მოელწია, ჩვენ მკაცრად იგივე გადმოგვეთარგმნათ!

სომხურიღამ თარგმნა, კი იმოდენად საშიში შეიქმნა, რომ თვით მთარგმნელები ეჭობენ, ვაჟ თუ ჩვენი მუშაკობა არ გამოდგესო! ამის ცხადი მაგალითი დაჩის მიერ სომხურიღამ ნათარგმნი დავითნია.

დაჩი სტეფანე მტბევარს (მე X საუკ. დამდეგს), სწერს: „ფსალმუნთა თარგმანი, კვბრელ ეპისკოპოსის ეპიფანეს დაწერილი, ქართულს ენაზე ვერ ვბოვებო, ბერძულიც არ ვიცოდითო და ამიტომ იგი გადმოვიღე სომხურიღამო, და წინაშე ღვთისა მოყუარისა შენისა განსაკითხავად მიგიძღუანე, ხოლო შენ მსგავსად მოცემულისა მაგის სიბრძნისა შენისა განიკითხე და, ჯერ თუ იყოს, შენ მიერ დაენერგენ შორის ეკლესიას“

ასა, და უკეთეს არა ღირს რაჟმე
იყოს, წიგნი ესე დაწვ და სიუცბს
ჩემი დაფარს და მე. მამხილეს და
შევიანანო*.

ამასთან იგივე დაჩი არწმუნებს
სტეფანეს, რომ ამ წიგნის სომხური
თარგმანი არის „სრულიად მითვე-
ბერძულთა განგებითა და მითვე რი-
ცხვითაო“.

აქ იხადება რალაც ექვი: თუ და-
ჩიმ არ იცოდა ბერძული, როგორ
გაიგო, რომ სომხური თარგმანი პირა
იყო ბერძულის დედნისა და რა სა-
ჭირო იყო ამდენი ბოღიში და თა-
ვის კატუნი, თუ იგი დარწმუნებუ-
ლი იყო, რომ მისი თარგმანი სწო-
რედ ბერძულს წყაროდამთ მომდი-
ნარეობდა!

ვეჭობთ, რომ ეს დაჩი სომეხი არ
ყოფილიყო (და ანუ „გაქართველ-
ბული“ სომეხი) და აზრად არა ჰქო-
ნოდა ლაქუცითა და თავ-კატუნით

შემოეპარებინა წიგნი, რომელიც
საესეა ბარბარისმებით. იგი წერილს
სწერს ანტონი მროველს და 13
სტრიქონის მანძილზე *) 6—7 სიტყ-
ყვას სომხურს ხმაჯობს!!.

ბარბარისმების ხმარება არ იცოდა
ჩვენმა მწერლობამ. მხოლოდ წმიდა-
ნების ცხოვრებას რომ სთარგმნი-
დნენ, სტოვებდენ მათის თანამდებო-
ბის აღმნიშვნელ სიტყვას: „ღუკი
პალესტინისა“; „ზორვარი სომხეთი-
სა“, „კურატპალატი“ „მაგისტროსი“,
„მარზაპანი სპარსთა და სხ.

ფიქრობთ, დაჩი იგეთივე მწვა-
ლებელი იყო, ვითარცა ზემორე ხსენ-
ებულნი ტფილისელი იაკობისნა,
რომელთაც შიომღვიმეში აცთუნეს
კათალიკოსი სარმეან.

წმ. გიორგის ცხოვრების აღმწე-
რელი შესანიშნავი სწავლული მე-XI

*) „სამი ქრონიკა“ ე. დაყაიშაილისა, გვ.
XIII.

საუკუნისა გიორგივე ცხადად ამბობს, რომ ჩაოდენივე წიგნი სომხებმა თარგმნესო და გარყვნესო. ამის სიტყვები:

„ქვეყანა ჩვენი შორს იყო ქვეყანი-საგან საბერძნეთისა და ვითარცა ლუარძლნი რაჟმე დათესულ იყვნეს ქვეყანასა ჩვენსა, ბოროტნი იგი თესლნი სომეხთანი, გულარძნილი და მანქანანი, და ამის მიერ ფრიად გვევნებოდა, რამეთუ ნათესავი ჩვენი წრფელი იყო და უმანკო, ხოლო იგინი რეცა მიზეზითა წესიერებისათა, რეცა ცთუნებად გუაზმნობდეს, და რომელნივე წიგნიცა გუაქუნდეს მათგან თარგმნილნი“ *).

ჩაოდენად იერუსალიმ საქართველოს გზა „ეკლიანი“ იყო მწვალბელთა მეოხებით, იმოდენად აღვი-

*) მამათცხოვრ. (საეკლესიო მუზეუმის № 170, გვ. 213), „სამოთხე“, გვერდი 447.

ლი შეიქმნა ათონ-საქართველოს სულიერი დამოკიდებულობა, რადგან ამ დამოკიდებულობას ამ დროს არ აბრკოლებდა არც სიშორე, არც რაიმე მწვალებლობა და არც გარეშე მძლავრი მტერი. კოსტანტინოპოლ-მცხეთის პოლიტიკურმა და საეკლესიო კავშირმა განამტკიცა კანონიერება წიგნებისა, რომელნიც ითარგმნებოდნენ ათონისა და სოფია წმიდის დედნებიდან. ძველად ნათარგმნები-კი „უკანონოდ“, „ხან-მეტად“ და „გარყვნილად“ ჩაითვალნენ.

აი რასა სწერს წმ. გიორგი მთაწმიდელი (+ 1066 წ.) თავის ანდერძში: *) „წმიდანო და ღმერთ შემოსილნო მამანო და ძმანო! რომელნიცა წმიდათა ამათ „დავითთა“ მიე-

*) ეს ანდერძი ამოგვაქვს მზეჭაბუკის დავითნიდან, რომელიც გადაწერილია ტყავზედ ქკსა: რკვ (=1494 წ.). იხ. ფურც. 166
—168.

მთხვნეთ, ესე საცნაურ იყავნ ყოველთა, რამეთუ ფრიადითა იძულეთ ბითა წმიდათა და ასულიერთა მამათა ჩემთაჲთა ვთარგმანენ ესე დავითნი ახლად ბერძულისაგან ქართულად, მე გლახაკმან უღირსმან გიორგი, ხუცეს-მონაზონმან, ფრიადითა ჭირითა და რუდუნებითა, თვთ იცის ღმერთმან, მრავალთჳ ბერძულთა და დავითის თარგმანთაგან შეგვწამებია, ფრიადითა გამოწულილვითა და გამოძიებითა.

„აწ გვედრები ყოველთა, რომელნიცა მიემთხვივნეთ წმიდათა ამათ დავითთა, რათა ჩუენთჳს ლოცვაჲ ჰყოთ, და ვინ სწერდეთ, ვითა აქა ჰპოოთ, ეგრეთვე შეუცვალებლად დასწერდეთ, ნუცა ჩაურთავთ, ნუცა დააკლებთ. ჩუენ, რომელი ჯერ იყო, ჩავვირთავს და რომელი ჯერ იყო, დაგვკლია, — ვითა ჩვენსა ენასჳ მოვიდოდა და წესი საქმისა ეძიებდა. ნუცა

დონ-ანსა დააკლებთ, ნუცა რამეთუ-
სა.

„და ესე ეგების გონიერისაგან გუ-
ლისკმის ყოფად, რომელ იგი დონ-
ანი ჩუენცა ვიცოდით; და თუმცა
რას აწებდა გინა იგი, გინა ზხუად
რაიცა სიტყუად, არა დაუტეობდით,
არცა აღმოვჰკოცდით. ხოლო უკუ-
ეთუ ვინძო ამას ჩუენსა შრომით და
რუდუნებით ქმნილსა და ყოვლოთა
ქეშმარიტებითა სავსესა ნაშრომსა და
აღწერილსა არა ჯერ იყოს,

და კე იცოდის ანუ ღაკ; გინა
ატი, *) ანუ ღმეჭთი და უფალო, —
გინა თუ რიტორიკა იყოს ანუ ფი-
ლასოფოსი, — მაშა ჩუენსა ნაშრომსა
ზედა ნუ ბრძნობს; ახლად თვთ, ვი-
თა გინდა, თარგმნეს ზხუანი დავი-
თნი, — არას ვბრუნავ. და თუ ქაჩთუ-
ფთა ღაკითთა დაიწერდეს, ჯერი აქუს

*) ბერძნულად: kai (კე), და, ღარ, რა-
მეთუ, oti (ოტი), ვინაითგან.

და კურთხევაჲ. რომელმან კულა და-
ვითი გინა ზაკვით იძალოს, გინა ესე
მრავლითა სისხლითა თარგმნილი წი-
ნა დაიდვას და მოსარყუნად და ზე-
ქუს ქცევად დაუწყოს, სასჯელი მი-
ჰკადენ დღესა მას საშინელსა სასჯე-
ლისასა; და ვინ ამა ჩუენთა დავით-
თა დასწერდეს და ესე ჩუენი დაწე-
რილი ანდერძი არა დაწეროს, ღმე-
რთსა მან გასცეს პასუხი. უკუეთუ
მე გლახაკმან ესეოდენი ჭირი ვნახე
და ესე უსასყიდლო მარგალიტი არა
დავიცონე აღწერად. განმანათლებე-
ლად მკითხველთა და მსმენელთა, მას
ამა ორთა სიტყუათა დაწერა რად
ზარ აც!

„და წმიდასა მამასა ეფთჳმეს ნუვინ
იმოწმებს. წმიდამან მამამან დავითი
თარგმნა, და მწერაჲსა ვისმე მისცა
დაწერად და მან განრყუნა და უკმა-
რყო. და მიერთგან სხუაჲ არღარაჲ
სთარგმნა, არამედ ქართუენი დავითანი

თანა ესხნაან და სადაცა სიტყუად
ეკმარებოდის, მუნით იწამის. და ამა-
თისა ჭეშმარიტებისა მოწმედ და სი-
მართლისა მყავს ყოველი საბერძნეთი
და ყოველნი ბერძულნი დავითნი.
ვის არა ჰრწმენეს, შეაწამენ“.

ეს არის ანდერძი წმ. გიორგისა
და მასში ფრიალ საყურადღებოა მისი
სიტყვები:

ა) ვინც ჩემს ნათარგმნს დავითს
არ დასჯერდეს, ქართულთა დაკითთა
დაიწერდესო.

ბ) წმ. ეფთჳმეს თარგმნილი დავი-
თი რომ გაირყვნა, სხვა აღარ თარ-
გმანა, ქართულნი დაკითნი თანა ეს-
ხნიან და... მუნით იწამის.

ცხადია, ქართველებს წმიდა ეფთ-
ჳმე და წმ. გიორგიმღერ დავითნები
ჰქონიათ. გარნა ამ დავითანებს რად
ეძახის „ქართულებად“? ნუთუ ათონს
ნათარგმნები კი „ქართულები“ არ
იყო!

წმ. გიორგის რა სურს აღნიშნოს სიტყვით „ქართულნი დავითნი“, „ქართულთა დავითთაგან იწამის“? ის, რომ ეს „ქართული დავითები“ უკანონო, ხან მეტი, ხან ნაკლები, ზოგან გარყვნილები იყო, თუ ის, რომ ძველადვე ქართველებს გვქონდა დავითთა თარგმანებია! მგონია, რატომ ვე ამას იგულისხმებს.

მოლონდაც რომ ძველი დროითგანვე ნათარგმნ დავითნებს დრო-ჟამის განმავლობაში მიეცემოდა ქართული ელფერი; სიწმიდე მათი, მიუხედავად თარგმანის ნაკლულეფანებისა და წარყვნისა, განმტკიცდებოდა ერში და მათი „სისრულე“ რწმენად გადაიქცეოდა. წმ. გიორგის ანდერძში ცხადად გამოსკვირს შიში, რომ „ახლად, დიდის ქირითა და რუდუნებით“ და „მამათა იძულებით“ თარგმნილს დავითს „რიტორნი და ფილოსოფოსნი“ ვინძი არ ერწმუ-

ნენო და ისევ „ქართულნი დაკითხი“
დაიწერონო!

გულისხმაში გვაგდებს აგრეთვე
„ექვი და შიში,“ რომელიც გამოს-
ქვირს ათონს ნათარგმნ სახარებათა
ინდერძშიაც. ბერძულისაგან ქართ-
ულად ახლად გვითარგმნია სახარება,
ძმათა ვიეთთამე იძულებითაო და ფუ
ჩვენნი შრომა არ „გშვენდეს“, დაი-
წერეთ პირველითგან წმიდად, კეთი-
ლად და ხან მეტად თარგმნილ სა-
ხარებათაგან და საბა-წმიდურებიდა-
მო! აი თვით სიტყვები წმ. გიორ-
გისა: *)

ესე საცნაურ იყავნ ყოველთა,
რამეთუ წმ. ესე ოთხთავი, ახლად
გვითარგმნია... და ბერძულთა სახა-
რებათადა შეგვიმოწმებია ფრიადითა
გამოწულოღვითა... და თუ არა რა-
მე გშვენდეს ჩვენნი ყოველნი, სახა-
რებანი პირველითგან წმიდად ფარ-

*) სამოთხე, გვ. 488.

გმნილნი და კეთილად, ხან მეტნიცა, და საბა წმიდურნიცა, — მუნით დაწერეთ და ღვთისათვის ერთმანეთსა ნუ გაჰრევთ. *

ამ თხოვნამ გასჰკრა. კანონიერ და წმიდა თარგმნად საქართველოში აღვიარებულ იქმნა ათონური თარგმანი. წმ. გიორგის დედნიდამ გაღმოდებულს სახარებას (მე XI—XII საუკ.) აწერია*) „გაძლევთ სახარებასა შართალსა და უფროჲს მზისაჲ ბრწყინვალებსა, ახლად განწმედილსა წმიდისა მამისა ჩვენისა გიორგი მთაწმიდელისა, რომელსა შინა არა არს ერთიცა ასო მრუდი და ნაკლული და არცა მეტი.“

მართლაცა-და, მეთე საუკუნის უწინარეს თარგმნილ სახარებებში „მეტიც“ ბევრია და „დაკლებულიც“ არა მცირე. თვირ: ათონს ნათარგ-

*) ტყავზ. ნაწერი სახარება საეკლ. მუზ. № 257.

მწიარე კი დარჩენილა „მეტი“, მაგ.
„მოცოქულთა საქმის“ მე 2 თავის
მე 2 მუხლოში გვხვდება სახელი „უქ-
იკნი“, რომელიც სხვა ერთა სახა-
რებაში არ მოიპოვება.

ვგონებთ, მხოლოდ ამისთა-
ნა „მეტები“ და ანუ „დაკლებულე-
ბი“ დავითნსა და სახარებას
შეჰქმნიდნენ „ქართულებად.“

და რომ ქართული საყდარი მო-
ნურად არ მიჰყვებოდა მეზობელ
ერთა საყდრების წეს-წყობილებასა
და გადმოცემას, ეს ბტკიცდება თვით
იმავე გიორგი მთაწმიდელის მოწ-
მობით.

„თუესა ნოემბერსა: ი: ამასვე
დღესა წმიდისა მოწამისა გიორგისი
ურმის თუალსა შესვლოა: რა ჟამს
დაჰკრეს იგი ურმის თუალსა.—წმი-
დანო მამანო! ამას დღესა დაღაცა-
თუ ბეჰქენნა: წმიდისა გიორგისთვის
აქა დღესასწაულსაბენ, არა რაჲ არს

ყენებაჲ, რათა ჩუენ ვდღესასწაულო-
ბდეთ: რამეთუ ჩუენ ზირკველითგან
ესრეთ გუაქუს ჩვეულებაჲ. *)

ეს „ჩვეულება“ კი რომ მეტად
ძლიერი იყო და მომდინარეობდა
წმ. ნინოს დროიდგანვე, მტკიცება
არ უნდა. საქართველოს ყოველს
ბორცვსა და ღელეს ამშვენებდა წმ.
გიორგის საყდრები და ამ საყდრე-
ბის გარეშემო ღამის თევით ლოცუ-
ლობდნენ ქართველები ყოველ დღე-
გალობდნენ, როკვიდნენ და წინწილ-
სა და ქნარზედ ფსალმუნობდნენ.
მსგავსად დავითისა. ესრეთი წეს-
ჩვეულება, ალბად, შემოიღეს ისა-
ქართველოში იმავე ურიებმა, რომ-
მელთაც ეკუთვნოდნენ ნინოს თა-
ნამედროვე აზიათარ. მღვდელი, ასიდ-
ონია და სხ. 974 წელს გადაწერი-
ლი „დავითნი“ ტყუილად კი არ

*) ტყავზედ ნაწერი სვინაქსარო საქკლ.
მუზ. № 222, გვ. 70.

ამბობს: „აქან ერთფურცად და სწორად ისრუსალიმელთაჲ და ქართველთაჲ კანონიკა და ფსალმუნიკა“ (ფურც. 260),

შედარება ძველ ქართულ „დავითნებსა“ და ქართულ ათონურ დავითნებს შორის გვიჩვენებს დიდს განსხვავებას:

„უწინდელ“ დავითნის გადმომღებელს არ უზრუნვია თარგმანი ყოფილიყო „ზედგამოჭრილი“ დედანი, მას ჰსურვებია ერისთვის მიეცა „მარგალიტი შეწყობილი“, „მდინარე“ მრწყველი მდაბიოთჲ, დიდთა და მცირეთა.

ათონური თარგმანი კი სიტყვა-სიტყვად და მარცვალ მარცვლად ჩამოსხმულია თანახმად ბერძულის ტექსტისა. გადმომთარგმნი არ ინაღვლის, მიუხედავად მისი ფიცისა, რაოდენაჲდ უნდებო მისი თარგმანი ქართულ ენისთვისებას, მისი ცდა

ოღონდ ის არის, ქართულ თარგმანს მისცეს აგებულება დედნისა.

ამგვარ განსხვავების აღსანიშნავად ქვემოთ ვბეჭდავთ ძველი დავითნების რამდენიმე თავს, რათა მკითხველს შეეძლოს შეუდაროს მას დაბეჭდილი დავითნი, რომელიც თარგმნილია წმ. გიორგი მთაწმიდელის მიერ.

აღსანიშნავია აგრეთვე თვით სახელწოდება ფსალმუნთა წიგნისა, რომელსაც ძველს თარგმანებში ჰქვიან „დავითი“ („დავითნი“ მრავლობითი რიცხვია).

უუძველესს დროს აღმოსავლეთისა და დასავლეთის ეკლესია ამ წიგნს თურმე „დავით“-ს უწოდებდა*). აბაშთა დავითნს ბოლოში აწერია: „დასასრული დავითისა“. ასურულად მას ჰქვიან დავიჲდა, ურიულად მიზმურ,

*) Н. Вишняковъ. О происхож. псалтири, 83. 89, შენიშ. 1.

ბერძულად ჰსალტირიონ, სომხურად
სალმოს, რომელიც არის დამახინჯე-
ბული ბერძულივე ჰსალმოს, ფსალ-
მუნი.

ამ წიგნს დავით მეფის და წინას-
წარმეტყველის სახელი დაედვა, თუ-
მცალა შიგ შრავალი ფსალმუნია, რ-
ომელიც არ ეკუთვნის თვით დავითს.
ეს მეფე ითვლება უდიდეს და უპირ-
ველეს მეფსალმუნედ. იგი ჯერ ყმა-
წვილი იყო და ცხოვარს მწყქსიდა,
რომ ქნარს უკრავდა და თან ფსალ-
მუნებდა ტკბილად, ღვთიურად.

დავითნი უმეტესი ნაწილი დავი-
თის ნათქვამი ფსალმუნია და დანაშ-
თენი-კი ეკუთვნით სხვა-და-სხვათ (იხ.
ქვემო აღწერა 974 წლ. „დავიფნისა“).

საჭიროა აქვე ორიოდე სიტყვა
ვთქვათ თარგმანთა ენის შესახებაც.

წიგნთა სიძველის აღმოსაჩენად,
ჩემის აზრით, ჩვენ უნდა ვიხელმძღ-
ვანელიათ უფლის ლოცვით.

ტყავზედ ნაწერ სახარებაში (სა-
ეკლ. მუზ. № 28), რომელიც დ.
ბაქრაძეს მიაჩნია 610 წლისად და
ჩვენ-კი არა უგვიანეს 706 წლისა,
სწერია (თავი მეექვსე):

მამათ ჩოვენო, რომელი ხარ ცათა შინა.
წმიდა იყავნ სახელი შენი. მოვედინ სუფე-
ვაჲ შენი. იყავნ ნებაჲ შენი ვითარცა ცათა
შინა, ვგრეცა ქუეყანასა ზედა. პოვრი ჩოვე-
ნი არსობისაჲ მომეც ჩოვენ დღეს. და მო-
მიტევენ ჩოვენ თანა ნადებნი ჩოვენნი ვრ-
თარცა ჩოვენ მიოვტევენთ. თანა მდებთა
ჩოვენთა. და ნოვ შემიყვანებ ჩოვენ განსაც-
დელსა. არამედ მიკსნენ ჩოვენ ბოროტისა-
გან. რამეთოვ შენი არს სოვფევაჲ და ძალი
და დიდებაჲ საოვკოვნეთა მიმართ აწ.

სიტყვებში „მომეც“ (მოგუეცის
მაგიერ), „მომიტევენ“ (==მოგვიტე-
ვენ), „ნუ შემიყვანებ“ (==ნუ შეგ-
ვიყვან), „მიკსნენ“ (==გვიკსენ) პირო-
ვნებითნი ნაცვალ-სახელნი მ (==გუ
==გვე), მი (==გვი==გუი) უნდა იყოს
ნაშთი იმ დროისა, როდესაც მთელი

მოღგმა ქართველთა ერისა მეგრე-
ლებთან ერთად უბნობდა ყველასათ-
ვის გასაგებს კილოკავხედ.

უუძველესს დროსვე უნდა ეკუთვ-
ნოდეს არსებითი ზმნის ფორმები
აწოდ, რე, აწნ, აწნნ, აჯი ანუ ლი.

ჩვენ დღეს ვამბობთ: უწინარე,
ქვემოთ და არ-კი გვესმის, რა არის
ამ სიტყვების დაბოლოება (არე ანუ
რე, რომელიც მეგრულის გამოთქმით
ნიშნავს იმავე სიტყვას აწი, არს.

ჩვენ ვამბობთ შამალი, დედალი,
და ვერ-კი ვგულისხმობთ, რომ აქ
„ლი“ ნიშნავს იმავე აწის სვანურის
გამოთქმით.

მამა—ა (ე. ი. მამა არი). =

მუ—ლი (სვანურ.).

მუმა—რე (მეგრულ.).

მაშასადამე „შამალი“ და „დედა-
ლი“ რთული სიტყვებია: მამა არი
(და აქედგან „მამრი“), დედა არი
(და აქედგან „მდედრი“).

ეს „ლი“, „რე“ თუმცა დღესაც გვხვდება მეტყველებაში, მაგ. „არაფელი“ არაფერის მაგიერ, „არალი“ არარის მაგიერ, გარნა ჩვენთვის იგინი გაქვავებულია და ძველის ძველ დროის ნაშთად და შენახულა.

ამგვარივე „გაქვავებულ“ ნაშთად მიგვაჩნია აგრეთვე არიედ (=ახლანდელს იყო, იყვნენ).

წმ. ნინოს სიტყვებში და მცხეთის „ჯვრის ამალღებაში“ და სხვ. უუძველეს ნაწერებში გვხვდება ფორმა კდ:

„კაცნი იგი, რომელ მისრულ არიედ, კუმილვედ.“

„რომელნი შორს არიედ გინათუ ბანაკსა, ხადიედ პატროსანსა ჯუარსა“.

მდაბაურად:

„კაცნი იგი, რომელ მისრულ იყვნენ, ბმილვიდენ“.

„რომელნი შორს იყვნენ... ხადოდენ“...

და, მართლაც, „არიედ“ წარსული დროის ფორმა ყოფილა.

სვან. მეგრ. ძველ. ქართ.
წარს. ხვ არდ ვ-ორდი ვ-არიედ
უსრული ხ-არდ ორდი ხ-არიედ
დრო არდ-ა ორდ-უ არიედ.

კიდევ ორიოდე ფორმა:

იგივე სწორებაჲ აქუნ, რაოდენცა იგი
არნ.

დგან ზეთი იგი

დღისი ჩანს იგი

სხუა არნ იასპინი *) და სხ.

აი სიტყვის „ჩენა“-ს სახეები:

ა. ჩას (=ჩანს) ძალი იგი ცხო-
ველი.

ბ. საგონებელ მაჩს.

გ. ნუ უცხო გაჩს.

დ. დღისი ჩანს ბრწყინვალებაჲ.

ე. სჩანს საქმე ესე. ფესვი „ჩ“

რაოდენადაც წიგნი ძველია, იმ-
დენად სიტყვაც მარტივია. თუმცა-
ლა მე-X და მე-XI საუკუნის წიგნე-

*) იხ. ჩენი „Драгоцен. камни“, 83,
57—58; „ივერია“ 1898 წ., № 191.

ბშოაც გხვდება ესრეთი ძველი ფორ-
მები, გარნა იგინი უკვე არხაიზმებია
და, უნდა ვიგულისხმოთ, რომ იხმა-
რებიან ანუ წინაპართა მიბაძვით, რო-
გორც იცოდა, მაგალ: ანტონი I-მა,
და ანუ იმგვარ მწერალთაგან, რო-
მელნიც ეგრისისა და სვანეთის შვი-
ლნი იყვნენ, ანუ აქ და ამათ შო-
რის მიელოთ აღზრდა.

ყოველ შემთხვევაში, ერთი უეკვე-
ლია: ქართული სამწერლო ნაშთე-
ბის შესწავლა უუძველეს დროიდგან
მე-XIX საუკუნემდე ცხად ჰყოფს
ქართულის ენის განვითარებასაც; ასე
რომ ნაშთების ენის შესწავლით ჩვენ
შეგვიძლია თითქმის უცდომლოდ აღ-
ვნიშნოთ თვით საუკუნე მათის და-
წერისა.

აქვე უნდა აღვნიშნოთ კიდევ ხუთი
ძველი, რომელნიც ჰღალადებენ, რომ
მეათე საუკუნემდე ქართველების მწი-
გობრობა გაძლიერებული ყოფილა.

ა. 978 წელს გადაწერილს დაბადებას, „მეფეთა წიგნის ბოლოს, შემდეგი წინასიტყვაობა აქვს (საეკლ. მუზ. №, გვ. 334):

„ვითარცა ზღუაჲ შეიკრებს ძლიერებასა მდინარეთასა და არა გარდაეცემის, ეგრეთვე ეკლესიაჲ დღითი-დღე სწავლასა წმიდათა მოძღვართასა, და იგი აღსავსე წესსავე ზედა ჰგვის და მარადის ქადაგებს და იტყვის: „იქმოდეთ ნუ-საზრდელსა წარსაწყმედელსა, არამედ რომელი ეგოს ცხორებად საუკუნოდ“. რომლისათვისცა მე იოანე, თორნიკე ყოფილმან, *) ძემან სულკურთხეულისა ჩორდვანელისამან, მოვიგე წმიდა ესე

*) ეს იოანე თორნიკე ყოფილი, გამოჩენილი სარდალი იყო, იგი ათონს დასახლდა. უკვე ჩოხოსანი იყო, რომ ქართველთა ლაშქრით კონსტანტინეპოლი იხსნა განსაცდელისაგან. თორნიკის შესახებ საუბარი გვექნება მე-II წერილში.

„წიგნი მეფეთაჲ“ სალოცველად თავისა ჩემისა და ძმათა ჩემთა და შვილთა ჩემთათვის და მოსახსენებელად სულსა ყოველთა მიცვალებულთა ჩემთასა. — აწ. წმიდანო ღუთისანო, ვინცა იმსახურებდეთ წმიდასა ამას წიგნსა, ხსენებულმცა ვარ წმიდათა შინა ლოცვათა თქვენთა, რათა თქვენცა სასყიდელი ზეცისა მოგენიჭოს. კურთხეულ არს მწერალი, ქებულ არს მკითხველი, მადლი მსმენელთაჲ. ამინ.

„დაიწერა წმიდა. ესე წიგნი კელითა სამთა მწერალთაჲთა: მიქელისითა, გიორგისითა და სტეფანესითა. ჩუენთჳსცა ლოცვა ყავთ, წმიდანო ღუთისანო. ამინ.

„ოდეს ნანდვილი ესე ბიბლითა დაწერილან, ქორონიკონი ყოფილა რჳს“ (=978 წ.).

აქედგან სჩანს, რომ თორნიკს მოუგია მხოლოდ „მეფეთა წიგნი“ და

გაღუწერინებია უკვე არსებული ბი-
ბლია.

და რომ ბიბლია არსებობდა წინა-
დაც, ამას ცხად ჰყოფს აბოსი და
გობრონის ცხოვრება.

ბ. აბოს ცხოვრებაში არის შემდე-
გი საყურადღებო ადგილი:

„ესე არა თუ რამე თავით თვისით
განგიმარტე თქვენ, ქრისტეს მოყუ-
არენო და სწავლის მოღუაწენო, არა-
მედ წამებითა წიგნთაგან საწინასწარ
მეტყუელთა და მცირეჭუთა ქადაგე-
ბისამებრ და წმიდათა სახარებათა წუ-
რთა და ნეტართა მამათა მოძღუ-
ართა მიერ განსაზღვრებულა სარწმუ-
ნოვებაჲ“.

შემდეგ კიდევ: „ვითარცა იგი იტ-
ყვს წმიდასა სახარებასა შინა... და წა-
რმოვიდა (წმ. აბო არაბეთით) აქა
ნერსის თანა-მგზავრ ქრისტეს საყუ-
არულისათვს, და რაჟამს მოვიდა იგი
(აბო) ქართლად, ცხოვნიდებოდა იგი

ნერსე ერისთავისათანა, და თვისითა
სათნოებითა იქმნა იგი საყუარელ
ყოვლისა ერისა, და შესძინა სწავლად
ქართულისა მწიგნობრობისა ღ ზმანისა
კსნილად.

„მაშინ იწყო ზედა-მიწვევად და
სწავლად წმიდათა საღმრთოთა წაგ-
ნთა ძუელისა და ახლისა შჯულო-
სათა, და მოვიდის იგი წმიდად ეკ-
ლესიად და მარადის ისმენნ წმიდათა
სახსრებათგან საკითხავთა საწინასწარ-
მეტყუელთა და მოციქულთსა და
მჩაკალთგან შჯულის მეცნიერთა იკი-
თხავნ და ისწავებნ.

„ხოლო რომელნიმე რეცათუ ცი-
ლობით წინააღუდგებინ, არამედ მი-
ზეზ სწავლის ექმნებიან მას და ეს-
რათ სრულ იქმნა იგი ყოვლითა მო-
ძღურებითა, რომელი აქუს წმიდასა
კათოლიკე ეკლესიასა ქრისტეს მიერ“.

რახან აბო, როგორც უკვე ვთქვით,
ეწამა 786 წელს, განმარტება ხლარ

უნდა, რომ ამდრომდე ამ წმიდანს ქართულ ენასთან ერთად შეუსწავლია აგრეთვე წიგნები ძველისა და ახლის შჯულისა: საწინასწარმეტყველონი, სახარება, სამოციქულო, მამაჲ მოძღვრებანი. *).

გ. ცხოვრება გობრანისა, რომელიც ეწამა 914 წლის ახლო ხანს, აშოტ-კუხის († 918 წელს) ბრძანებით აღწერა სტეფანე მტბევარმა. ეს ბრძენი მაკურთხეველი თავის უბრწუნელს ძეგლში საღვთო წიგნებს ისე იხმარებს, თითქოდეს ყველა „მამაოჩვენოსავით“ გაზეპირებული აქვსო. სახელდობრ:

იტყვს იმბ: „ნეტარ არს კაცი, რომელსა ამხილა უფალმან, და სწა-

*) წმ. აბოს ცხოვრება, რომელიც შედგენილია 820 წ., ჩვენ გადმოწერილი გვაქვს საეკლ. მუზეუმის მე IX—X საუკ. ტყავზედ ნაწერ ძეგლებიდან და დავბეჭდავთ ცალკე წიგნად.

ვლასა ყოვლისა მპყრობელისა-
სა ჩუ განიშორებ, რამეთუ მან
აღმის და კუალად აგის“.

სოლომონ იტყვს: „შულო, უკე-
თუ მოხუალ მონებად უფლისა, თა-
ვი შენი განუმზადე განსაცდელსა“.

მადრიქელი იტყვს: „სულთათვს
არს მტკიცე იგი საზრდელი“...

დავით იტყვს: „ამაღლოდი, მსა-
ჯულო სიმართლისათ, და მიაგე მი-
საგებელი ამპარტავანთა“.

შავლე იტყვს: „ამისათვს მოიწიოს
რისხუა ღუთისა ნაშობთა ზედა ურ-
ჩებისათა, ვითარცა დასაბამსა დაბა-
დებისასა ნოეს ზე აგებულებად თვისი
ვერ ესწავა უმადლოთა მათ ნათესა-
ვთა“...

ელაბ იტყვს: „რად ძეს ჩემი და
სახლისა მის აქაბისი“...

ვითარცა თქუა მასე: „დავსდებ
თქუენზედა კურთხევასა“...

ვითარცა თქუა იერემიას წინასწარ

მეტყუელმან გადაებათა მისთა: „სიტყუთა გამობილათა შეაწუხეს სული წმიდაჲ“... .

იტყვს ესაია წინასწარმეტყუელი: „მისკნა იგინი მახვალსა ბორბოტსა“... .

სომეხთაო, შენიშნავს იგივე სტეფანე მტბევარი, მოციქულთა მიერ ქადაგებული მართლ-მადიდებლობისა იგი სარწმუნოებაჲ კათოლიკე ეკლესიისა განაგდეს და მოძღუართა მიერ განწესებული კანონი საეკლესიო შეურაცხ-ჰყვეს“.

ცხადია, აშოტის სიკვდილამდე (918 წ.) და აბოას ცხოვრების დაწერამდე (820 წ.) ყველა აღნიშნული წიგნები თარგმნილი ყოფილა.

დ. „მამათა მოძღვრებად“ (იხ. ზემო „ბ“ და „გ“) უნდა იგულისხმებოდეს „სვანური კრებულისთანა“ წიგნი. ეს ეტრატზე ნაწერი წიგნი მე IX—X საუკუნისაჲ (იხ. საეკ.

მუხ. № 19). მას თავი და ბოლო აკლია. დანაშთენში არის განმარტება სხვა და სხვა საეკლესიო კითხვათა და წეს-კანონთა, ვითარცა:

სიტყუა იოანე ოქროპირისა.—მამისა ჩუენისა ეპიტანეს თქმული სარწმუნოებისათვის. წმ. იოანე კოსტანტინეპოლელ მთავარ-ეპისკოპოსის თქმული ქრისტეს შობისათვის. ათანასე ალექსანდრიელის თქმული ქრისტეს განკაცებისათვის.—წმ. კლემენტოსის თქმული წამებულთათვის.—გრიგოლ ღუთისმეტყუელის თქმული ქრისტეს შობისათვის.— იმავე საგნის შესახებ გრიგოლ ანძიადორელის თქმული.— ისტვნიანეს მიწერილობა იერუსალიმს მიგებებისათვის ხარებისა, შობისა და ნათლისღებისა.—პეტრე იერუსალიმელის თქმული შობისათვის უფლისა.— იმავე საგნის შესახებ თქმული ევსევი ეპისკოპოსისა.—გამოცხადებაჲ ზაქარიაჲსი, სკმეონისი, იაკობისი და სხ.—იოანე ოქროპირის თქმული ტაძრის მწერალთათვის.—კსენება სტეფანე პირველ მოწამისა.—წამებაჲ პავლე მოციქულისა რომს.—ქებაჲ პავლესი და პეტრესი ი. ოქროპირის მიერ. ცხოვრებაჲ

დიონოსისი სოკრატის მოწაფისა. — ეპისტო-
 ლე დიონოსისა. — წმ. იაკობ ბატანანელ
 ეპისკოპოსის თქმული ხარებისათვის. — საქ-
 მენი და სწავლანი იოვანე მოციქულისნი და
 მოწაფისა მისისა პროხორესი. — ბასილისა
 და მისის ცოლის მოქცევა იოვანეს მიერ. —
 მგლის გამოჩინებისათვის. — გამოცხადებისა-
 თვის იოვანესაჲ. — საკითხავი სახარებისათვის
 იოვანეს თაფისა: ვითარ გამოთქუა იოვანე,
 და რაჲსათვის, და რომელსა ადგილსა და
 რომელსა უამსა. — საკითხავი იოვანე ოქრო-
 პირისა: იოვანესთვის. — ცხორება ბასილი
 კესარიელკაბადუკიელისა, თქმული ამფილო-
 ოქი იკონიელისა. — სიტყვა ეფრემისთვის,
 თქმული ბასილის მიერ. პეტრესი ხუცის
 შესახებ. სიტყუაჲ ბასილისი და გრიგოლი-
 სი. — აღსარებაჲ თევდორესი ჰურიათა მთაფ-
 რისაჲ. — ნაძ ლისღებისათვის თქმული: იო-
 ნე კოსტანტინეპოლელისა, იოვანე ოქროპი-
 რისა, კპ' თილესი, წმ. ნინოსი, წმ. ევსებისი.
 — წამრება წმ. ჰაბოდასი ტფილისს. — ცხორება
 მამი' სა ანტონისი. — ყოველთა წმიდათათვის
 იოვანე კოსტანტინეპოლელისა. — თარგმანე-
 ბაჲ მარტვლთაჲ მისივე. — მოწამეთათვის
 იოვანე ოქროპირისა. — ქალწულობისათვის
 მისივე. — გამომჩინებისათვის ჯვრისა...

სტეფანე მტბევარი მაშათა მოძღვრებადვე უწოდებს მსოფლიო კრებათა დადგენილებას: სომეხთ „მოძღვართა მიერ წმიდთა კრებათა, ლუთივ სულიერისა, განწესებულთ კანონთა საეკლესიო შეურაცხ ჰყვეს.“

ამ დროს ეს „კანონებიც“, თუ ვრცლად არა, მოკლედ მაინც გადმოღებულ იქმნებოდა, რასაკვირველია.

ე. № 19-ზედ უფრო ვრცლად მაშათა ცხოვრება შეტანილია ეტრატისავე მე X საუკ. წიგნებში (№ 95 და № 144). მათში მოიხსენიება, სხვათა შორის, წმ. ნინოს ქადაგებანი (დაიბეჭდა ჩვენს წიგნში „Исторія Груз. ЦЕРКВИ“), ჯვრის ამალღება მცხეთას, ცხოვრება აბოსი, შუშანიკისა, მოძღვრება ბოლნელ ეპისკოპოსისა და მრ. სხვა საგულისხმო წერილები.

№ 95-ის 1222 კაბადონზე (დიდის თაბახის ზომის წიგნი, თავი

აკლიან და მაინც შეიცავს 1316 კა-
ბადონს) გადამწერი შენიშნავს:

„დიდებაჲ შენდა, სამებაო წმიდაო.
დასრულდა წამებაჲ წმიდათა მოწა-
მეთაჲ საკითხავები. თავი: ლც.

„კურთხეულნო ერნო მომავალ-
ნო, რომელნი ჩუენსა შემდგომად
ყოფად ხართ!

„პირველ ოდეს ამას წიგნსა და-
ვიწყებ, ესრე მეღვა გულსა, ვითა
დელათა წამებაჲ და ცხოვრებაჲ ოდ-
ენ დავწერო და მით გავასრულო.
და ვიხარკე დიდითა შრომითა და
გულსმოდგინებითა ვძებნე დედაჲ
და ესთენ ვპოვე, ვერლარა შემეძ-
ლო ძეგნაჲ; მერმე ესე მამათა მოწა-
მეთაჲ, რომელი ზანსჯეს არა ეწე-
რა, ამხნითმოვიღე და მიბრ გავასრუ-
ლე.

„და ესე ცხოვრებანი დელათა და
ლუთის მოყუარეთა მამათანი მიწყე-
ბით ამას ქუემოსა კერძოსა მოვაქციენ;

თუმცა პირველ გამეგონა, თავსა
ზედა მამათა მოწამეთაჲ კამდა. გა-
ნა დედათა წამებითა და ცსორები-
თა ოდენ ვლამოდე განსრულებასა.

„ქირნი კულა დიდნი მინახიან.
ღმერთმან დაგაჯეროს. სული გრი-
გოლ პატარაისა მოიხსენეთ წმიდა-
თა ლოცვათა თქუენტა.

„გაბრიელ ჰსკაველი და გაბრიელ
ხორგაი დიად დამიდგეს თანა (ღმე-
რთმან შეუნდვენ ცოდვანი!): ოდ-
ეს მიმქირდის, მათ მივჰმართი, პურ-
აი მციან.

„იოვანე გაცუეთილმან კუტალი-
თა ღუნოჲ მომართუა.“

რახან დედნები უძებნია და ზოგი
იშხნით მოუტანია, სჩანს ძველი თა-
რგმანები უკვე ყოფილა...

ამ განხილვას ვასრულებ შატბერ-
დის კრებულის სიტყვით.

შატბერდის კრებულა: „წიგნი ქარ-
თველთა მოქცევისაჲ...“ ვითარცა

ტალანტი წინამძღვართაგან დაფარული, შემდგომად მრავალთა ქაძთა და წელთა ვპოვეთ“. (ეს კრებული შედგენილია მეათე საუკუნეში).

თუ მე X საუკუნეში გაძნელებულ იყო „ტალანტის“ პოვნა, ჩვენ, „მეოცე“ საუკუნის შვილთ, რად გვიკვირს, რომ VII საუკუნეზე უწინარეს წიგნს ვერ ვპოულობთ. თუ შატბერდის კრებული გუშინ მხოლოდ აღმოჩნდა, საკვირველი იქნება, რომ ზევ ანუ მაზევ კიდევ არ აღმოჩნდეს სხვა კრებული, უფრო უძველესი! ეს ძალიან შესაძლებელია და მოსალოდნელიც არის. ჩვენ ჯერ რიგიანად არა გვაქვს შესწავლილი ქართველთა მცირე აზიის მონასტრები, მაგ. კალიპოს მონასტერი, რომლის ერთი ტყავზე ნაწერი და საოცარ ხელოვნებითა და ცხოველ ფერადებით დახატული სახარება ეხლა ხელთა გვაქვს. (№ 455). ამაზედ უფრო შე-

სანიშნავი ძეგლი, მხატვრობის მხრივ, არის ტყავზედ ნაწერი სვინაქსარი, სახელოვანის მოღვაწის ზაქარია ვალაშკერტელისა (ალაშკერტის ეპისკოპოსისა). რამდენი რამ საუნჯე აღმოჩნდება ამის შემდეგ კიდევ, ამას თვალწინ გვიყენებს სივრცელე უკვე აღმოჩენილ ქართულ ნაშთებისა მეთვთა საუკ. დასასრულამდე.

„დავითნების“ განხილვა.

ა.

პროფეს. ა. ა. ცაგარელს განუხილავს ქართული დავითნები VII—VIII საუკუნისა, მე-VIII—IX საუკუნისა, მე-IX—X საუკუნისა, მე-X საუკუნისა და სხ. ჩვენ დღეს ხელში გვაქვს დავითნის მეცნიერული გამოცემა 974 წლისა.

ეს არის საეკლ. მუზ. მკვიდრს ტყავზედ ასო-მთავრულით დაწერილი წიგნი (№ 38, in quarto, ფურც. 263).

წიგნის პირველ გვერდზე (მერმენდელის ხვეულით): კზი ბე (კათალიკოზი ბესარიონ).

მეორე გვერდზე (მე-XII—XIII საუკ. მხედრულით): ღმერთო:.. და: ყოვლად:.. წმიდაო:.. ღუთისა:.. მშობელო:.. ნიკოლოზ(?):.. ლასურძე-

სა *):. მისნი:.. ცოდვანი:.. შეუნდვენ:..
და ვინცა:.. ბძანოთა:.. შენდობაი:..
თქუენცა:.. შეგინდვენს:.. ღმერთმან:..
თქუენნი:.. ცოდვანი:..

იქვე მეტად ძველის მხედრულით
და გამოუცდელის კალმით ოთხ სტრი-
ქონად:

⊕ ⊘ **) შე(ნ)დამი ჯო (უფალო)
თღლანი (თვალნი)

ჩემნი შენ გესუ-
ენ და ნო მიე სოლ-
სა ჩემსა

ქს ***) დიდი პატივი.

ამას მიჰყვება (ფურც. მე-2) შვე-
ნიერის ფერადებით გამოყვანილი დღ-
დი ჯვარი, რომლის ფრთებ შორის

*) ლასურიძე განთქმული გვარია ჩვენს
ისტორიაში მე-X საუკუნიდგანვე და სამც-
ხის სამწყსოს ეკუთვნის. სალასურიძეა სო-
ფელია აჭარაში.

**) ⊕ ⊘ = ⊕ ჯუართ.

***) ქრისტესა.

აწერია ძველის ნუსხურით და სხვა-
და-სხვა ხელით:

მწერალსა ტბელასძესა ანდრის შუენ-
დენეს ღწ:—

მწერალსა ტბელასძესა გაბრიელს შწეს
ღწ

ჯვრის თავსაც არის წარწერა, მა-
გრამ გადასულობით აღარ იკითხება.
ამის ცოტა ქვემო (მხედრულად): სა-
ქართველოს პატრიარქი იოსებ ღმერ-
თმან კურთხევით ამყოფოს“. *)

მე-243 ფურც. აშიაზე ძველის
მხედრულით:

შალვა: ბასილი: დავით: მათნი:
ცოდვანი: შუენდენეს: ღმერთმან:
ამინ:.

მე-254 ფურცლის აშიაზე შვენ-
ერის მე-XII—XIII საუკ. ხელით მხე-
დრულად აწერია: —

*) კათალიკოზი იოსებ ჯანდიერიშვილი
(1755—1762 წ-)

სუფსა: ხუცისძისა: იორდანესსა:
შეუნდენეს: ღმერთმან.

წიგნის ბოლო გვერდზე (ნუსხურად):

სუფსა ტბეჯასძესა მანოელს შს
ღნ:.

სუფსა ტბეჯასძესა ჯაზარეს შს
ღნ:.

სუფსა ბაიასა (?) და მისსა მეუღ-
ლესა შსნს ღნ:.

მხედრულად (გამოუცდელის ხე-
ლით):

მოაკსენე: უფაჯა: მეფე: გიორგი:.

წიგნს წინ უძღვის შესავალი (ფ. 1—21), ამას მიჰყვება 150 ფსალმუნი (22—208). შემდეგ არის ფსალმუნთა დამატება (209—238), ქორონიკონი (239—248), ფსალმუნთა განაწილება (249—251) და ბოლოს განწესება (252—263).

შესავალში სამი წერილია: დავით წინასწარმეტყველისა, აზიანასი აღექ-

სანდრიელისა და თვით ქართულ და-
ვითნის შემდგენელისა. აი ეს წერი-
ლებიც:

თქუმული ღვთისა.

უმცირეს ვიყავ მე ძმათა ჩემთა
შორის და უმრწემეს სახლსა მამისა
ჩემისასა და ვმწყსიდი მე საცხოვარ-
თა მამისა ჩემისათა:

კელთა ჩემთა ქმნეს საგალობელი
და თითთა ჩემთა განაგეს საქებელი
და ვინმე მიუთხრას ესე ოფალსა ჩე-
მსა და თავადმან ოფალმან იქმინა ჩე-
მი: და თავადმან ოფალმან გამოავ-
ლინა ანგელოზი მისი და გამომიყვა-
ნა მე საცხოვართაგან მამისა ჩემისა-
თა: და მცხო მე ზეთითა ცხებულე-
ბისა მისისაჲთა:

ხოლო ძმანი ჩემნი იყვნეს უკეთეს
და უშუენიერეს და არა სთნიდეს
იგინი ოფალსა: განვედ მე შემთხუე-
ვად უცხო თესლსა მას და მწყევდა

მე სახელისდებით კერბთა მიმართ
თვსთა: . ხოლო მე სახელითა ოფლი-
სა ლუთისა ჩემისაჲთა მოვიღე მახვლი
იგი მისი და მოვჰკუეთე თავი მისი
და აღვკოცე ყუედრებაჲ ძეთაგან ის-
რაჲლისათა:

ქ თქუმიუღი: ნეტარისა: ათანასი:
მთავარ: ეპისკოპოსისა: ალექსანდრე-
ლისაჲ: ვითარ იგი: დიდითა: წადიერ-
ბითა: გულს: მადგინე: ყოფილარს:
გამკუთქვად: ძალსა: ფსალმუნთასა:
და უზრუნია: კინძე: მახუცებულა: კრ-
თი: მარტოდ: მყოფი: საკსს: მად-
ლითა: სულისა: წმიდისაჲთა: და მის-
გან: ზედა: მიწეგნულარს: ძალსა: ფსალ-
მუნთასა: დავითისთა: გულისხმის: ყო-
ფად:

და მან თუთ თავადმან ეპისკოპოს-
მან შემწყნარებელი გონებაჲ თვისი
მოიპოვა და გამოუცხადა ყოველთა
წიგნთა ფსალმუნთა დავითისთა გან-

მარტებაჲ და ჩუენ მოგვთხრობს და
გუასწავებს და იტყვს ესრეთ:

უმეტსსადრე უფროდსითა შრომი-
თა და გულს მოდგინებითა გამოვი-
ძიებდი და გამოვიჩიე გულისხმის
ყოფად ძალი ფსალმუნთაჲ და რო-
მელი სარგებელი არს მას შინა სა-
კურნებელად სულთა ჩუენტა.

აწ უკუე დიდითა წადიერებითა
წიგნთა მათ დავითის ფსალმუნთასა
უფროს ყოველთა წიგნთასა უმეტესი
შრომაჲ ვყავ:

და მივემთხვე მოხუცებულსა ვის-
მე სულიერსა მარტოდ მყოფსა: და
ვითარ იგი მან გულისსხმა მიყო მე
თითოეულად ძალი ფსალმუნთაჲ ვი-
თარცა თვთ იგი თავადი ზედა მი-
წევნულ იყო. და ეცნა.

ესრევე მსგავსად მისსა მნებავს მე-
ცა ღუთის მოყუარებასა თქუენსა მი-
თხრობად ყოველივე: რათა იყოს

თქუენდა შესაძინელ და სარგებელ:
და ჩემდა მოსაგებელ ნიქისა.

რამეთუ მრავალი შეუენიერებაჲ და
სარგებელი აქუს სიტყუათა მის. მხ.
ხუცებულისათა.

რამეთუ იტყუად ესრით: ვითარ-
მედ ყოველნი წიგნნი საღმრთონი.
შვილო. რომელ მოგუმაღლა ჩუენ
სულისა წმიდისაგან. ძუელისა და
ახლისა შჯულისა: მხოლოდ შობი-
ლისა მიერ ძისა ღუთისა. რომელ
თქუმულ არიან სარგებელად ნიქნი
მოძღურებისა საკმარნი სულთა ჩვენ-
თა:

რამეთუ ძალი წიგნთაჲ თითოეუ-
ლად გაუაუწყებს მხოლონად თვისსა
ოდენ სახესა. მოგვთხრობენ. ოდეს
მე ზრახვით იტყუედ: ოდესმე წინას-
წარმეტყუელებედ: ხოლო ფსალმუ-
ნი: ვითარცა თვისით სიტყვთ რეცა
თავისა ვედრებასა შესწირავნ და ღო-
ცვასა და ვითარცა სარკესა შინა ეგ-

რე იტივის გონებაჲ თჳსი ფსალმუნ-
თა თანა ლოცვითურთ გამოარჩევს
და წმიდა ჰყოფს და არათუ ვითარ-
ცა დაბადებასა შინა სხჳსა სიტყუათა
ქოგჯთხრობს: ვითარმედ ღმერთი იტ-
ყადა. მოსს მიუკებდა: და კუალად
იტყადა: ვითარცა აბრაჳამს: ხოლო
ფსალმუნთა ვითარმცა კაცი იგი ღმე-
რთსა ჳზრახავნ თჳსით გონებით და
ღმერთი კაცსა: და ესრეთ ვითარცა
თჳსით გონებით უკალიობს ფსალმუ-
ნთა და იტყვს მეთესა ფსალმუნსა
„ოფალსა ვესავ ვითარ ეტყვის სულ-
სა ჩემსა.“ და მეერგასისა ფსალმუ-
ნსა: ვითარცა რეცა თუ თჳსთა ცოდ-
ვათათჳს და სინანულისათჳს იტყვს
ყოველთა ფსალმუნთა გამოაცხადებს
და იტყვს:

მიწყალე მე ღმერთო დიდითა წყარ-
ლობითა შენითა.

და ესრეთ ყოველთა ფსალმუნთა,
ვითარმცა კაცი გალობით შეასხამნ

თავისა მაგიერ ერგასის დასაბამსა: ნ^ე:
ნ^ვ: რ^{მა}: რაჟამს ვინმე ფსალმუნებნ
არათუ ვითარმცა ვინ სხუად განძე-
ბულ არნ და იტანჯებინ; გინათუ
ჰმადლოზნ და ევედრებინ და აკურ-
თხევენ: არამედ თჳსით გონებით უგა-
ლოზნ და ადიდებნ ღმერთსა. და
თჳსი იგი სიტყუად ამსახურის და წი-
ნასწარმეტყუელებნ და ესრტთ მი-
წევნულ ყოველთა ფსალმუნთაგან
უფროსსა გულისხმის ყოფად აღძრ-
ვად სულითა სიონითა (!) და გალო-
ბითა ლოცვად.

ეგრეთ შევჰრაცხოთ ვითარმცა ჩუენ
ვართ რომელნი ღმერთსა ვჰზრახავთ
მოსაკსენებელად საქმეთა ჩუენტა და
წარმატებად საქმეთა ჩუენტა:

ესრეთ იტყოდა ნეტარი იგი ბე-
რი. ვითარმედ მოვიღე ნიჭი ესე მა-
მათა სიტყუთა მეცნიერებისათა. ვი-
თარცა ჩუენ მიერი ქებული:

ამისთვისცა მოსლოვად თჳსი კელინ

თა ფსალმუნთაჲთა გუაუწყა ჩუენ:
რათა მათ მიერ სრულებაჲ და ზეცლ-
სა წარმატებულებაჲ კაცთა უჩუენ-
ნოს:

ესრეთ არს გამოძიებაჲ ფსალმუნ-
თაგან გულისხმის ყოფაჲ სიძარტლი-
საჲ და სრბაჲ სულიერებრისა ცნო-
ბისა: რომელსა უნდეს ზედა მიწევ-
ნაჲ. აღვილოდ მიემთხვოს: პოვოს მას
თანაცა თითოეულად ფსალმუნსა ში-
ნა სულთა წამალი კურნებრისაჲ და
რათა ერთბამად აღწერილი სიძარტლ-
ლი ვთქუათ:

ყოველნი საღმრთონი წიგნნი სა-
მოძღურებელად და სასწავლებელად არი-
ან: წარმატებაჲ საქმეთა კეთილთაჲ
რჩეულსა კეშმარიტსა: ხოლო წიგნნი
ფსალმუნთანი გუასწავებენ: თუ ვი-
თარ ჯერ არს მოყვანებაჲ სულისაჲ
სიძარტლედ: ვითარცა ჩგი ვის უნებნ
წინაშე მეუფისა შესლოვა: და თაჟყუ-
ანის ცემაჲ მისა: და ვიეთნიმე წინა-

მძღუარ ექმნნიან და ასწავიან თავყუანის ცემაჲ და სახედ-სახედი კარგი: და სიტყვს გებაჲ. ვითარ ჯერ არს მეცნიერებით უჯუღითა წესიერად აღსრულებად: და უკუეთუ მცირედ რაჲთმე დააკლოს და არა წინა მძღუარისა მის მოძღურებისაებრ მივლოს: ვითარცა უგუნური განვარდეს პირისაგან მეუფისა:

2) ეგრეთცა წიგნნი ფსალმუნთანი ვის უნდეს წარმატებულად სლვად: და მიმსგავსებად მაცხოვრისა კორციელებრ სლვათა მისთა. ჯერ არს მოთმინებით კელის შეყოფით გალობით შესხმითა ფსალმუნთაჲთა. ვითარ ზრახვით აღძრვად სულისა მეცნიერებაჲ ძალ უც. მას შინა შემთხუვეად ოფლისა ჩუენისა ივსო ქრისტესა:

რამეთუ ვრს მას შინა გამოთქუ შაჲ: არს მას შინა სწავლაჲ იგავთაჲ: და წინასწარმეტყუელებაჲ. და ლოცვაჲ და აღსარებაჲ (ფურცა 5).

(ფურც. 7 ბ.): აწ უკუეთუ გინ-
დეს, რათამცა მოინატრე ვინმე, მო-
ილო სახედ და წინა მძღურად დავი-
თი და ისწაო მისგან, თუ ვითარ გი-
ნათუ რაფსატვს, გინათუ ვითარ ჯერ
არს სიტყუად, ისმინე დაფითისაჲ და
მოგცეს წინამძღურად:

პირველი ფსალმუნი: ნეტარ არს
კაცი, რომელი არა...

აჲ ფსალმუნი: ნეტარ არიან, რომ-
ელთა მიეტ...

მ ფსალმუნი ნეტარ არს, რომელ-
მან გულისკ...

აჲ ფსალმუნი: ნეტარ არს კაცი,
რომელსა ეში...

აჲ ფსალმუნი: ნეტარ არიან უბი-
წონი

აჲ ფსალმუნი: ნეტარ არიან ყო-
ველნი, რომელთა ეშინის...

და თუ მთავართა გინა კელ მწი-
ფეთა: გინათუ მონათა უკთურთა გა-
ნიზრახონ ბოროტი შენი: სახედ მა-

ცხოვრისა: აღპრობით კელთაჲთა.
აყუედრი მტერთა და თქუ ფსალმუ-
ნი: ბ: **წად აღიმწეს წაწმართნი და**
უფკუდმან იზრ...

და უკუეთუ განჰვარდე სახლეუ-
ლთა და მოყუარეთა თვსთა გინა თა-
ნა ცხოვრებულისაგან და მრავალნი
აღდგენ შენ ზედა, **აღიპყრენ კელნი**
შენნი ღუთისა მიმართ და თქუ ფსალ-
მუნი: გ: უფალო, წად განმწაფლდეს
მაჭიკვებელნი ჩემნი...

და ჭუვილი რაჲ შენი შეისმინოს
ღმერთმან და გილხინოს გურვასა, სი-
ხარულით აღუარე ღმერთსა და უგა-
ლობდ ფსალმუნსა: **დ: ხადალეს ჩემ-**
სა ესმა ჩემი...

წად: შეკიფუასკე, წამეთუ ისმინა
უფაღმან კმაჲ ღოც...

და უკუეთუ მტერი ვინმე დადა-
რანებული გიმზირდეს დათრგუნვად
და შენ აგრძნე, და გინდეს მადლისა
შეწირვაჲ ღუთისა და განშოვრებად

შენგან ჰირი მტერისაჲ აღიმსთუვე
ცისკარს და წართქუ ფსალმუნი: ე:
სიტყუათა ჩემთაჲ ისმინე, უფალჲ.

და უკუეთუ რისხვაჲ ღუთისაჲ შენ
ზედა აგრძნე და მისთვის გულის შენი
შეძრწუნებული იხილო, ულაღადე
შენთვის ფსალმუნი:

გ: უფალჲ, ნუ გულისწყრომითა...

ლზ: უფალჲ, ნუ გულისწყრო-
მითაჲ...

და უკუეთუ ვინ იყოს, რომელმან
გითხაროს კნარცჲ... დიდითა და
ვრცელითა კმითა თქუ ფსალმუნი:
იზ: უფალჲ, ღმერთო ჩემო, შენ
გ...

ამგვარადვე განაწილებულია ყო-
ველი ფსალმუნი მათდა შინაარსის
მიხედვით:

კაცთა ნათესავის კნაღ ფსალმუ-
ნი 3.

საწნებელსა ზედა ღვინისა ფსალ-
მუნი 3 და 3.

უკეთუ გინდეს მტერთა წყევამ
ფსალმუნი თ.

უკეთუ ვისგანმე შეშინებულიყო
ფსალმუნი ი.

უკეთუ ვინმე შეურაცხყას ნამე
ტანად ფსალმუნი ია.

უკეთუ ვინმე შენზე ძვრს იტყო
დეს ფსალმუნი იბ.

უკეთუ ვინმე ჰგმობდეს ქველის
საქმესა ფსალმუნი იგ.

უკეთუ გინდეს ცნობაჲ მოქალაქ
ქობისა ცათა შინა ფსალმუნი იდ.

ლოცვის მკდომთა და წინააღმდ-
გომ მტრისა ფსალმუნი იე.

ვითარ ილოცვიდა მოსს ფსალმუ-
ნი ჰთ.

უკეთუ განერე მტერსა და ესძლე
მას ფსალმუნი იზ.

დაბადებისაჲ ფსალმუნი ის.

ჭირისაგან მოლხინე ყოფაჲ ფსალ-
მუნი ით.

რომ უფალი გმწყის ფსალმუნი კბ.
აღაუდგეს მტერი შენზედა ფსალ-
მუნი კდ.

უშჯულო მტერი ამაოდ რომ
გბვემს ფსალმუნი: კე, ლდ, მბ.

სიმრავლე ბანაკისაჲ, ბზროტებით.
აღძრული შენზედა ფსალმუნი კზ, რ.

უკეთუ ურცხვნო და წარმდებ იქ-
მენ მაჰირვებელნი შენნი ფსალმუ-
ნი კზ.

უკეთუ ჰმადლობდე ღმერთსა ღ შე-
სწირვიდე მსხვერპლსა ფსალმუნი კს.

უკეთუ გინდეს სატფური სახლისა
შენსა ფსალმუნი კთ, რკვ.

და ასრე აღნიშნულია სხვა ფსალ-
მუნებიც: საწინასწარმეტყველონი, სა-
მადლობელონი და სხ.

(ფურც. 19): ჭებრაელებსა შინა
წიგნსა ფსალმუნთსა, თვნიერად რი-
ცხესა დართვისა, აღწერეს ფსალმუნ-

ნი მრავალ სახედ და რომელნიმე მათგანნი არიან თანაშეროთულო და რომელნიმე განყოფილ, რამეთუ თავსაჲ ვე პირველი და მეორს ფსალმუნი თანა შეყოფილ არიედ ებრაელებრად და მერმე კუალოდ მეცხრს ფნი თანა შეყოფილ არს ჩუენებრ ფსალმუნსა შინა, ხოლო ებრაელებრსა განყოფილ არს ორად. და ყოველთა მათ ფსალმუნთა წიგნი ხუთად ნაწილად განიყოფის; ჩას უკუე, რამეთუ არა მიწყებით ფსალმუნთაჲ მათ უწყებისა ჟამი დაწესებულ არს, არამედ ცვალებულ არს წესი მრავალთა მათგან ჟამთა, ვითარცა მეთეთა წიგნი გუაუწყებს. რამეთუ მრავლისა კერბთ მსახურებისა შეპყრობითა ნათესავისა მის ჰურიათაჲსა, მიეცილა წიგნები იგი მოსსს შჯულისაჲ და სამთა მათ სახეთანი არცა ერთი აქუნდა და არცაღა კსენებაჲ მამათაჲ მათ ლუთის მსახურებისაჲ იქმნებოდა მათ შორის,

რამეთუ ესრეთ წინასწარმეტყუელთა მათთა მოსწყუდიდეს, რომელნი იგი ამხილებდეს მათსა მას ხენეშად მსახურებასა და მისთვისლა პირველად მიეცნეს ასურასტნელთა მათ წარსა ტყუენველად.

აწ უკუე არაჲ საკვრველ არს ეგე ვითართა მათ დაუწყნარებელთა ჟამთა თუ წერილი იგი ფსალმუნთა მათ წიგნისა განირყვნა მრავალთა მათგან ჟამთა. ხოლო ამისა შემდგომად გინა თუ ეზრა, გინა სხუაჲ ვინ წინასწარმეტყუელი შეკრებისა მათისაჲჯს, გულსმოდგინე იქმნა სხუათა თანა და წიგნები იგი შეკრიბა: ზ:

არათუ ერთად იპოვნეს ყოველნი, არამედ ჟამად ჟამად, და რომელი იგი წინაჲთ იპოვნეს, წინაცა დაიწერნეს. რომლისათჳს არცალა დავითისნა შეწყებით წერილ არიან ფსალმუნნი, არამედ შუა განრეულ არიან. კორეს ძეთა ფსალმუნნი და ასაფის-

ნო და სოლომონისი და მოსსისი, ეთა-
მისი და ემანისი და იდიჰომისი. და
მერმე კჳალად დაფითისნივე აღრეუ-
ლად იპოვებიან წიგნსა შინა განწესე-
ბულად. არათუ ვითარცა ჟამითი ჟა-
მად ითქვნეს, არამედ ვითარცა იპოვ-
ნეს, ეგრეცა დაიწერნეს ცვალებუ-
ლად. რამეთუ რომელნიმე უკუანა-
სკნელისა ჟამისა თქუმულნი პირველ
იპოვნეს და ზემო კერძოცა დაიწერნეს
და რომელნიმე პირველისა ჟამისა
თქუმულნი უკუანასკნელ იპოვნეს
და შემდგომად აღგილსა დაიწერნეს.
ხოლო ესრევე ყოფილად. ჰპოო სხუ-
ათა შორის წინასწარმეტყუელთა.

წიგნსა მას ფსალმუნთასა ესრე სა-
ხედ აქვს განყოფაჲ, ვითარცა იგი
კეშმარიტთა მათ ებრაელებრთა სახე-
თა შინა წერილა. ნუ თუ ვისმე ეგო-
ნოს, ვითარმედ ესე ყოველნი ფსალ-
მუნნი დაფითისნი არიან! არამედ სხუ-
ათაცა წინასწარმეტყუელთანი, რო-

მელნი ფსალმუნებასა მას შინა წინასწარმეტყუელებდეს. რომლისათვის ყოვლისა მის აღწერილისაჲ ებრაელთა მიერ ზედა წაწერილი არა დავითისად აუწყებს, არამედ განჩინებულად წიგნად ფსალმუნთად სახელედების:

ორგელის მიერ განემარტების: მეხუთს იგი გამოჩინებაჲ იბოვა ნიკოპოლისსა აკტიელთა თანა. კუალად ეოტიანოს ცვალა მათგან და მეექვსედ სხუაჲ გამოჩინებაჲ იბოვა ეგრევე ებრაელებრითა და ბერძულეებრითა, რომლითაცა გარწმუნო იერიქობისა ჟამსა, მეფობასა ანტონისსაძისა სევირისსა ხუთად წიგნად განჰყოფენ იგინივე ებრაელთა ყრმანი შირველით ფსალმუნით, ხოლო კუალა სთქუა ნეტარ არს სახს კეთილი მიცემად შირველად ფსალმუნდ, რომელ არს ებრაელებრითა ენითა ჩუენდაჲ ესრე არს: „ესრეა“, რომე-

ნი და სოლომონისი და მოსტისი, ეთამისი და ემანისი და იდიჰომისი. და მერმე კუალად დაფითისნივე აღრეულად იპოებიან წიგნსა შინა განწესებულად. არნათუ ფმთარცა ეამითი ეამად ითქვნეს, არამედ ვითარცა იპოვნეს, ეგრეცა დაიწერნეს ცვალებულად. რამეთუ რომელნიმე უკუანაასკნელისა ეამისა თქუმულნი პირველი იპოვნეს და ზემო კერძოცა დაიწერნეს და რომელნიმე პირველისა ეამისა თქუმულნი უკუანაასკნელ იპოვნეს და შემდგომად აღგილსა დაიწერნეს. ხოლო ესრევე ყოფილად ჰპოხო სხუათა შორის წინასწარმეტყუელთა.

წიგნსა მას ფსალმუნთასა ესრე სახედ აქვს განყოფაჲ, ვითარცა იგი ჭეშმარიტთა მათ ებრაელებრთა სახეთა შინა წერილა. ნუ თუ ვისმე ეგონოს, ვითარმედ ესე ყოველნი ფსალმუნნი დაფითისნი არიან! არამედ სხუათაცა წინასწარმეტყუელთანი, რო-

მელნი ფსალმუნებასა მას შინა წინასწარმეტყუელებდეს. რომლისათვის ყოვლისა მის აღწერილისაჲ ებრაელთა მიერ ზედა წაწერილი არა დავითისად აუწყებს, არამედ განჩინებულად წიგნად ფსალმუნთად სახელედების:

ორგელის მიერ განემარტების: მეტუთს იგი გამოჩინებაჲ იპოვა ნიკოპოლისსა აკტიელთა თანა. კუალად ეოტიანოს ცვალა მათგან და მეექვსედ სხუაჲ გამოჩინებაჲ იპოვა ეგრევე ებრაელებრითა და ბერძულეებრითა, რომლითაცა გარწმუნო იერიქობისა ჟამსა, მეფობასა ანტონისსა, ძისა სევირისსა სუთად წიგნად განჰყოფენ იგინივე ებრაელთა. ყრმანი შირველით ფსალმუნით. ხოლო კუალა სთქუა ნეტარ არს სახს კეთილი მიცემად შირველად ფსალმუნდ, რომელ არს ებრაელებრითა ენითჲ ჩუენდაჲ ენად ესრე არს: „ესრეა“, რომე-

ლი გამოითარგმნების „ნეტარ არს
კაცი“ ვიდრე მუარმეცედ, რომლისა
დასასრულად ესე არს: „იორიმის ქი-
ლალ დმ ლუებიან“, რომელი გამო-
ითარგმნების: „ნეტარ არს, რომელ-
მან გულისკმა ყოს ვლახაკისა და
დავრომილისა“. ერთ წიგნად ესე
არს.

პირველ წიგნად: ა ფსალმუნითგან
ვიდრე მ ფსალმუნამდე.

მეორე წიგნად: მა ფსალმუნითგან
ვიდრე ოა ფსალმუნამდე.

მესამე წიგნად: ობ ფსალმუნითგან
ვიდრე პს ფსალმუნამდე.

მეოთხედ წიგნად: პთ ფსალმუნითგან
ვიდრე რე ფსალმუნამდე.

მეხუთე წიგნად: რვ ფსალმუნითგან
ვიდრე რნ ფსალმუნამდე.

და ყოველნი ესე წიგნნი და საფ-
სალმუნენი განჰმარტნეს, რამეთუ ებ-
რაელნი ჰყოფენ დასასრულსა ხი-
თოეულისა წიგნისასა ხუთთავე მათ

წიგნთა საფსალმუნეთასა დასასრულ-
 სა მას ფსალმუნსა საგალობელი და-
 სასრული არს წიგნად წიგნად ესრეთ:
 „ტუბარუ ქადუნაი ისრაჲლ მეთლაო
 აღლაოლა ამინაუ ამინ“, რომელ
 არს: „კუროხეულ არს უფალი ღმე-
 რთი ისრაჲლისაჲ ამიერითგან უკუ-
 ნისამდე. იყავნ იყავნ“.

„იყავნის“ შემდეგ ოდნავლა ირჩე-
 ვა: „საბა წმიდა“, და ამის შემდეგ
 ტექსტისავე ხელით:

ს ბუვი
 თ ბუვი
 ო ვარხვ
 ს ჩუოფი

დავითნი დაყოფილია თავებად,
 მუხლებად და კანონებად. ფსალმუნ-
 თა მუკლები ცალკ-ცალკეც ითვლე-
 ბა და ყველასი ერთადაც და ბო-
 ლოს აღრიცხულია: ყოვლად შეკ-
 რებით ფსალმუნნი: რ: ნ: და მუკ.

ლი: ც: შ: (150 ფსალმუნი და 2900 მუკლი).

დავითნის დამატებაში სხვა და-
სხვა პირთა გალობანია ჩატანილი;
მაგალ.

ფ. 209: გალობაჲ: გამოსლვათაჲ:
მარიამისი: დისა: მოსესი: და აჰარო-
ნისი: ...

ფ. 211: გალობაჲ: ანაჲსი: დე-
დისა: სამოელისი: მეფეთაჲ: ა: თა-
ვისაჲ: ... (დაბადების „მეფეთა“ წი-
გნის 1-ლ თავის გალობაო).

ფ. 212 მ: : ლოცვაჲ: ამბაკუმ: წი-
ნასწარმეტყულისაჲ: გალობით: ...

ფ. 215: გალობაჲ: მეორისა: შჯუ-
ლისაჲ: მოსესი: ბარაკიელისა: ლუ-
თისაჲ: ...

ფ. 232: გალობაჲ: იონა: წინას-
წარმეტყულისაჲ: მუცელსა: შენა:
ვეშაბისსა:

ფ. 233: გალობაჲ: სამთა: ყრმა-
თაჲ: საკუმელსა შინა; აზარიჲს: მიერ:

ფ. 236 მ. : (ვისია, არ აღნიშნულია.)

ფ. 237: გალობაჲ: მარიამისი: წინსა: ღთის: მშობელისაჲ: ლუკაჲს: თავისა: სახარებაჲ: . . .

ფ. 237 მ. : გალობაჲ: ხაქარიახი: მამისა: იოვანსისა: სახარებისაჲ: . . .

ქარაიანი (ამოვწერთ სრულად):

ცნობისათჳს და უწყებისათჳს ჭეშმარიტად, რომელი მოგუჯობს ჩუენ მოძღუართა მიერ მართლ-მორწმუნეთა, განსაზღვრებულად გამომცემისათჳს ყაძთა და წელიწადთა, მცხრაფისათჳს და ჩაგისათჳს მთავარისა ზედანადებისათჳს, ხუთეულისათჳს და ექვსეულისა, შვიდეულისათჳს და დღისამიუბელისათჳს . . .

დასაბამითგან რომელ წელნი გარდასრულარიან, ესრეთ ოცნობებისა ჯუარცხამდე უფლისა ჩუენისა იჲო ქრისტესა წელნი: ჳ: ფ: ლიდ: უემ-

დგომად ჯუარცჳმისა ვიდრე მჳაქს-
მამდე: შ: ო: ღ: (=974).

ხოლო დადგომასა იანვარისასა წე-
ლდითი წლად დაერ თვის 1*) ნიადაგად
რიცხუსა მას ერთ რიცხუად ყოველ-
ნი წელნი:

რაჳმს გინდეს ძიებაჲ 30-ეული-
საჲ, იპყარნ დასაბამითგანნი წელნი
ვიდრე მას წელიწადმდე, რომელსა
ზედა დგეს, და 28-ეულად გაუტევე
და, რომელ უმცრო დარჩეს, 4-ეუ-
ლად აღრიცხუე, თუ: დღ (ოთხად!)
ოდენ იყოს, ცანლა ნაკი არს მას
წელსა, თუ 4-სა უმცრო იყოს, არა
არს ნაკი; და რაოდენი 4 იყოს,
ეგდენი თითოჲ დაურთე და უკდეუ-
ლად გაუტევე და, რაჲ დაგრჩეს, ეგ-
დენი იყოს უკდეული მის წლისაჲ.

აბგ : 5: ვზა : 3: დევ. : 1: ბგღ : 6:

*) არაბული ციფირები ჩვენ ჩავსვით სი-
მოკლისათვის.

ზაბ :4: ევზ :2: გღე :7: ესე არს:
7-ეული:

დღისაძიებელი, რომელ დაერთვის
თთუედ თათუედ ესრეთ არის: აანკა-
რა: 31. დღსაძიებელი არაჲ: ფე-
ბერკვალი სამწელ :28: მეოთხესა წელს
სა :29: დღისაძიებელი :3: მარტი
:31: დღისაძიებელი :3: აპრილი :30:
დღისაძიებელი :6: მაისი :31: დღი-
საძიებელი :1: ივნისი :30: დღისაძი-
ებელი :4: ივლისა :31: დღისაძიე-
ბელი :6: აგუსტოსა :31: დღისაძიე-
ბელი :2: სექტემბერი :30: დღისაძიე-
ბელი :5: ოქტომბერი :31: დღისა-
ძიებელი არაჲ: ნოემბერი :30: დღისა-
ძიებელი :3: დეკემბერი :31: დღისა-
ძიებელი :5:

უკუეთუ გინდეს ცნობაჲ დღისაჲ,
იპყარნ დღენი მის თჳსანი მას დღედ-
მდე, რომელსა ეძიებდეს და დაურთე
დღესაძიებელი მის თთუისაჲ და შუ-
დეული მის წლოსაჲ და შუდეულად

გაუტევე და რაღ დაგრჩეს, იგი იყოს
დღს: თუ ერთი დაგრჩეს, კუჩიაკტ
არს, თუ ორი, ორშაბათი. და ესრეთ
ყოფელნი დღენი გულისკმა ყავნ.

თუ ეძიებდე ზედანადებსა მთოვარისასა, იპყრენ წელნი დასაბამითგანნი, 19-ეულად გაუტევე და რაღ დაგრჩეს, ერთი მისგანი გაუტევე და რაღ გაქვდეს, მას ზედა 10-ეგდენი სხუად დაურთე, 30-ეულად გაუტევე და რაღ დაგრჩეს, ეგდენი იყოს ზედანადები მის წლისად. გარნა იდეს 7 იყოს, 8 ჰყვი 45. 5-ეული და 6-ეული მის წლისად იპყარ ერთფერ და 30-ეულად გაუტევე და რაღ დაგრჩეს, ეგდენი იყოს ზედანადები მის წლისად.

თუ ეძიებდე 5-ეულსა და 6-ეულსა მთოვარისასა იპყრენ დასაბამითგან წელნი და 19-ეულად გაუტევე და რაღ დაგრჩეს, 1 მისგანი გაუტევე და სხუად იგი 5-ეულისათვის 5-იერ

აქცია და ნ-ეულისათვის ნ-იერ აქ-
ცია და ეგდენ იყოს მას წელსა.

თუ გინდეს ცნობაჲ მთოვარისაჲ,
იპყრენ დღენი თთუეთანი იანვართო
გან მუნ დღედმდე, რომელსაჲცა ზე-
და სდგე, დაურთე ნ-ეული მის წლი-
საჲ და 60-ეულად გაუტევე და რაჲ
დაგრჩეს ნ—ნ, (ხუთ ხუთ) ჟამ ყავ
და ხუთსა რომელ უმცრო იყოს, მარ-
ტულ ყავ და რაოდენი 60 გაგეტე-
ოს, ეგდენი თითოჲ დაურთე და
ნ-ეული დაურთე მის წლისაჲ და
30-ეულად გაუტევე და რაჲ დაგრ-
ჩეს, ეგდენ იყოს მთოვარს.

თუ ეძიებდე მცხრალსა და აღვო-
სებასა, იპყრენ დასაბამითგანნი წელს-
ნი 19-ეულად გაუტევე და რაჲ და-
გრჩეს 13—2 თთა გაუტევე, რომელსა
უკუანა ხოლო დაგრჩეს, იგდ. არს,
მცხრალი. უკუეთუ 20-სა უფრო
იყოს, მარტნი არს, უკუეთუ 20-სა
უმცრო იყოს, აპრილი არს, და რაჲ

მელადა სცხრებოდის დღს მოძიოს,
და მით დლითგან კვჩიაკემდე მითუ-
ლე და ეგდენსა აღესებაჲ იყო და
თუ მას ზედა მარტი არა ვაქვანდეს,
დაურთე და ფებერვალი დაურთე და
48 ეულად გაუტევე და, რაჲ დაგრ-
ჩეს, ევდენსა მარხვაჲ დადგეს და
ოდეს ნაკი იყოს, ფებერვალი 29
ჰყვი და 30-ეული რაჭტენიცი იყოს,
იანვარსა და ფებერვალსა ერთი და-
აკლი, რაღეს ნაკი იყოს.

13: 2: 22: 10: 30: 18: 7: 27:
15: 4: 24: 12: 1: 21: 9: 29: 17:
5: 25: ესე არს 13: 2 (ცამეტორღ
და განიწევის 19 წლადმდე და მერ-
მე კუალად იწყებს 5-ეული, გაიწე-
ვის 95 რიცხუად და კუალად იწყებს
30-ეული, გაიწევის 144 რიცხუად და
კუალად იწყებს 7-ეულად, გაიწევის
28 წლადმდე და კუალად იწყებს.

ზედანადეზი მიაწევს 19 წლადმდე
და კუალად იწყებს.

ქრონიკონი გაიწევის 532 წლამდე და კუალად იწყებს.

თუენი წელიწდისანი 12, კვრიაკენი 12, დღენი 365, ჟამნი დღეთანი 4,380, ლამიღნი 4,380, ერთრიცხუად 8,760.

თუ გინდეს ცნობაჲ ჟამთაჲ მზისა მოქცევისაჲ: მარტსა 20-სა განისწურნიან დღენი და ლამენი: დღეთა აქუს 12 ჟამი და ლამეთა 12. აწ იწყო ჯობნებად დღემან ლამესა 91 დღე რომელ არს სამ ჟამ და ერთ დღე ვიდრე თეთრსა მარტსა 19-სა:

დღეთა აქვს 15 ჟამი და ლამეთა 9. აწ იწყო უკმოღებად ლამემან დღისაგან 91 დღს, რომელ არს 3 ჟამ და 1 დღს ვიდრე თეთრსა მარტსა 19-სა:

სეკდენბეკსა 18-სა განისწორნიან დღენი და ლამენი. აწ იწყო ჯობნებად ლამემან დღისა 92 დღე. რომელ არს 3 ჟამ და 2 დღე ვიდრე

დეკემბერსა 18-სა ლამეთა აქვს 15
ჟამი და დღეთა 9. 27 იწყო უკმო-
ღებად დღემან ლამისაგან ვიდრე მძა-
ტისა 20-მდე.

თუ გინდეს ცნობად მთოვარისა
თუ რავდენსა თთუესა მოიქცევის,
იპყრენ ყოვლად 30 და გაუტევე ზე-
და სადები მის წლისაჲ და ანაკრები
თთუეთაჲ და, რაჲ დაგრჩეს, ეგდენსა
თვსასა მოიქცეს.

უკუეთუ გინდეს ცნობაჲ თუ რავ-
დენსა თთისასა სავსებით იყოს მთო-
ვარს, იპყარ ყოვლად 44 და გაუ-
ტევე ზედანადები მის წლისაჲ და
ანაკრები თთუეთაჲ და, რაჲ დაგრჩეს,
ეგდენსა თთუესა სავსებით იყოს და
თუ 30 უფრო დაგრჩეს, 29 სხუაჲ
გაუტევე და, რაჲ დაგრჩეს, ეგდენსა
იყოს.

უკუეთუ გინდეს ცნობად მთოვა-
რისაჲ თუ დღისი სცხროთ ანუ ლამს,
იპყარ იანვარიტგან მუნ დღედმდე,

რომელსა ზედა სდგე და დაურთე
5-ეული და 6-ეული. მის წლისაჲ და
ესე სორად შეკვეცი და 60-ეულად
გაუტევე და რავდენი სამოცი გაგე-
ტეოს, ეგდენი ბოთოჲ მარჯუენესა
კელსა თპყრ და 60 უმცრო რო-
მელ დაგრჩეს, 5:5 (ხუთხუთ) ჟამ ყავ
და 5 უმცრო რომელ იყოჲ, მარცუ-
ალ ყავ და 60 მანაკრებსა რომელ
მარჯუენესა კელსა გაქვდეს, გაუტე-
ობდ, ჰკითხევდ ლამს დღს და ჰუ
ღამს გითხრას, ლამს სცხრეს და თუ
დღს, დღისით სცხრეს.

თუ გინდეს ცნობაჲ და ეძიებდე
წარმოსა თუ რავდენსა ჟამსა ვლოს
ნათელსა გინა რავდენსა ბნელსა, რა
ყარ რიცხვ მთოვარისაჲ რავდენ იყოჲ
და ოთხად შეკვეცი და 30 ეულად
გაუტევე და რომელ უმცრო დაგრ-
ჩეს, 5:5 ჟამ ყავ და უმცროჲსი მარ-
ცულ ყავ, ოდეს უკუნი მდიწიოს,
ბნელი წინა მოაქციე და უკუნი ეგ-

რე იპყარ ვიდრე ახლად მოქცევადმ-
დე ვგრევე სცნა.

დასაბამი დაბადებისა მარტსა 20-სა,
დღესა ოთხშაბათსა დაებადნეს მზს
და მთოფარს და განიწვალნეს დღე-
ნი და ღამენი და დადგა ზაფხულისა
არს და რბის მზს ვერძსა ზედა ვი-
დრე აპრილსა 20-ამდე და დადგების
პირველი თუე, რომელსა ჰქვან ებ-
რაელეობრ ნისან და რბის მზს ვერძსა
სა ზედა ვიდრე აპრილსა 20-ამდე.

დადგების თუე თარედ და შევალს
მზს კუროსა ზედა ვიდრე მაისა 20-
ამდე.

დადგების თუე სივან და შევალს
მზს ტყუბსა ზედა ვიდრე ივნისა
20-ამდე.

დადგების თუე თამუთ და შევალს
მზს კარჩხიბსა ზედა ვიდრე ივლისა
20-ამდე.

დადგების თუე აბდა და შევალს

მზს ლომსა ზედა ვიდრე აგვისტოსა
20-ამდე.

დადგების თუს ილოლ და შევალს
მზს ქალწულსა ზედა ვიდრე სექტემბერსა
20-ამდე.

დადგების თუს თემრიმ და შევალს
მზს სასწორსა ზედა ვიდრე ოქტომბერსა
20-ამდე.

დადგების თუს მრუშვალ და შე-
ვალს მზს ღრიაკალსა ზედა ვიდრე
ნოემბერსა 20-ამდე.

დადგების თუ ქასილე და შევალს
მზს მშკლდოსნსა ზედა ვიდრე დე-
კემბერსა 20-ამდე.

დადგების თუს ტებულ და შევალს
მზს თხის რქასა ზედა ვიდრე იანვარსა
19-ამდე.

დადგების თუს შბატ და შევალს
მზს წყლისაქანელსა ზედა ვიდრე ფე-
ბრვალსა 18-ამდე.

დადგების თუს აღარ და შევალს

მზს თუგზსა ზედა ვიდრე მარტსა 20-
ამდე.

და აქა დაესრულების სრბაჲ მზი-
საჲ და მოქცევაჲ წელიწადისაჲ *)

22-ნი **) მამად-მთავარნი არიან აღ-
მართვან ვიდრე იაკობისამდე. ამის-
თხსცა 22-ნი არიან ანბანნი ებრაელ-
თა შორის, რომელ არიან ესე: ალფ. ბეით. გიმალ. დალ. ე. ვა. ზან. ცეთ. ტეეთ. იოდ. ქაქვითა. ქათში-
ტა. ლამად. მამთილა. მამსდიმა. ნუფ-

*) ამ მწერალნიჭანის წდამატებაჲ ნს. ქვე-
მო „სანე აღმოსავლისა მთოვარესაჲ და
შთასვლისაჲ ლამით“, გადაწერილი 1210 წ.
და, როგორც ეტყობა თარგმნის ენას, გად-
მოდებული არაბულიდამ.

**) ეს წერილი დიდის ცვლილებით შე-
ტანილია შატბერდის კრებულშიაც, რომ-
ლიდამაც გადმოვწერეთ და უკვე დავბეჭდეთ
ჩვენს წიგნებში: „მწერლობა მეთე საუკუ-
ნისა“, გვ. 33—38. იგივე დავბეჭდეთ „აღ-
ვადგინეშიაც“.

ნაქვითა. ნუნაფშიტა. სმაატ. ფექვი-
ქა. ფევშიტა. კოვ. რე. შინ. თავ.

ამისთვის 22-ნი წიგნნი არიან ძუე-
ლისაგან უჯულისა. ესე მუკლნი ებ-
რაელთა შორის 20 და უჯდნი, ხო-
ლო ოცდა ორად აღირაცხებოზ და
ხუთნი იგი ასოანი მათ შორის ორ-
კეც არიან: ქათ შრჩობლარს და შე
და ნუნ და აფს და წადე. ესრეთცა
წიგნნი აღირაცხებიან.

ა: ბერექო, რომელსა ჰრქვან შო-
ბათაჲ.

ბ: ჰელისხელ, რომელსა ჰრქვან
გამოსლვაჲ ძეთა ისრაელისათაჲ.

გ: ვაჲკურაჲ, რომელი გამოითარ-
გმნების ლევიტელთაჲ.

დ: ვაჲდებერ, რომელი გამოითარ-
გმნების რიცხვთაჲ.

ე: ეთათვარიმე, რომელი გამოი-
თარგმნების მეორს უჯული.

ვ: დვისუ, რომელი არს ისსნი?

ზ: დიიუბ, რომელი არს იბაბი,

ს: დასობტიმ, რომელ არს მსა-
ჯულთაჲ.

თ: დერუთ, რომელ არს რუ-
თისთ.

ი: სფერთი მარიმ, რომელ არს და-
ვითი.

ია: დიბრიანე, რომელ არს ნეშ-
ტაჲ.

იბ: დიბრიამნიმ, რომელ არს ნეშ-
ტივე.

იგ: ვასმოილს, რომელ არს მეფე-
თაჲ.

იდ: დისმუელ, რომელ არს მეფე-
თაჲვე.

იე: დამალაქიმ, რომელ არს მე-
ფეთაჲვე.

ივ: დიმალაქიმა, რომელ არს მე-
ფეთაჲვე.

იზ: დმასათუთ, რომელ არს იგავ-
თაჲ.

ის: ტკუელეთ, რომელ არს ეკ-
ლესიასტს.

ით: კინდრასიმ, რომელ არს ქე-
ბაჲ ქებათაჲ.

კ: თაზასრაჲ, რომელ არს ი ბ
წინასწარმეტყუელთაჲ.

კა: ესაია.

კბ: იერემია.

კგ: ეზეკიელი.

კდ: დანიელი.

კე: ეზრაჲ.

კვ: და კვლა ეზრაჲ.

კზ: ესთერ. მარდოჩქს და გოდე-
ბაჲ იერემიაჲსი შეერთვის.

რათა უკუე რიცხვ ესე წიგნთაჲ
ამათ გაუწყო ჰიშმარიტითა სიტყვთა.

ხოლო სიტყვსა შემოღებისაჲ არს სა-
ხს ესე: 4-ეულად და 5-ეულად გაჭ-

ყოფენ ებრაელთა ყრმანი ძუელისა-
განთა ხუთეულად დააწესებენ მოსეს

წიგნთა რამეთუ შემდგომთაცა მათ
ესრფთვე დააწესეს, რომელ არიან

წიგნნი ესე:

შობათაჲ, გამოსლვათაჲ, ლევიტე-

ლოთაჲ. რიცხუთაჲ: მეორს შჯული.
მეორედ ხუთეულად სტიქერონნი,
როაელ არიან წიგნი ესე:

იობი. ფსალმუნთაჲ. იგზვთხა. ექ-
ლესიასტს. ქებაჲ ქებათაჲ. ხოლო
სიბრძნს სოლომონისი და ზირაქი
იგიცა ტიქერონნივე არიან და სარ-
გებელვე არიან. აისანი (?), რომელ
არს გინობანი (?), ხოლო ებრაელთა
არავე დადვეს ძუელისა შჯულისა
თანაჲ და სამხუთეულად არიან წიგნ-
ნი ესე:

იბ წინასწარმეტყუელთანი. ესაჲა.
იერემია. ეზეკიელ. დანიელ. რომელთ-
თა (!) იწყო წინასწარმეტყუელებად
ჟწინარე ეზეკიელისა. ხოლო დაყო
ცხორებასა მისსჳ მრავალ ჟამ, მიდ-
წია ვიდრე მეორედ წიგნდმდე დანი-
ელისა, რომელნიცა ჟწინარსს ვიწ-
ველსა წელსა კოროზ მუფისასჳ. ხო-
ლო შემდგომად ჟამთა წინასწარმეტ-
ყუელებდ^{ან} ანგელოზ (!) დასაბამსა

შენებდა მის ტაძრისასა ისრუსაღმს
წინასწარმეტყუელებდა ზაქარიაცა შე-
მდგომად 45 სა დღისა ანგეასესა.
დასასრულსა შენებისათჳს მისვე ტა-
ძრისა ხოლო ჟამთა მათ წინასწარ-
მეტყუელებდა მალაქიაცა და ზოგად
დაიწერნეს ესე 12-ნი წინასწარმეტ-
ყუელნი 4-ეჲსად დააწესნეს. წიგნ-
სა, რომელსა ჰრქვან დეგლობედ, რომ-
ელი გამოდთარგმნების ჯაწერილად.
ესე წიგნი არიან ისო ნავესნი, პირ-
ველი წიგნი მსაჯულთაჲცა მასვე შე-
ერთვის და რუთისი ამისთჳს, რამეთუ
ერთი იგი ასოჲ ორკეც არს, რო-
მელ არს ქაჲ. ნეშტთაჲ პირველი
და მეორე ამისთჳს, რამეთუ ორკეც
არს მიმჲ და მეფეთაჲ წიგნი პირვე-
ლი და მეორე, რამეთუ ორკეც არს.
ნუნ. და მესამე და მეოთხე მეფე-
თაჲ, რამეთუ ორკეც არს ფს.

ესე არიან ოთხნი იგი ხუთეჲლნი,
რომელნი აღირაცხებიან 22 წიგნად:

არიან 24-თავ რიცხულად ამისთვის, რაჲ
მეთუ ოთხკეც არიან. ოთხნი იგჳ
ასონი. ხოლო შემდგომად ოთხთა
მათ ხუთეულთა არს 21: პირველი
და მეორე წიგნი ეზრასი ერთ წი-
გნად შეირაცხების ებრაელთა შო-
რის; ამისთვის, რამეთუ წადეცა ორ-
კეცადვე შეირაცხების, რომელ არს
27-თავ წულილ წკლილად თქმული.
ხოლო ესთერის წიგნი 22 შეირაც-
ხების და 27 თავად იპოების. ესე
22 ნი სანდავე იპოებიან და შრავალ
ფერითა სახათა აღრაცხილ არიან
22-თა მათ საქმეთათვის; რომელ ქმნა
ღმერთმან 6-თა მათ დღეთა სოფლი-
სა შესაქმისათა და 22-თა მათთვის ნა-
თესავთა აღბმისითგან ისრაელისამდე
22 თა მათთვის ასოთა აღფითგან ვი-
დრე თავადმდე და 22-თა მათთვის წი-
გნთა შობათათგან ვიდრე ესთერი-
სამდე.

უკუეთუ გინდეს ცნობის აიუ მზს

რომელსა ეტლსა ზის*); იპყარ მარ-
ტიანგან 11 და ყოველნი თთუენი
ვიდრე მუნ დღედმდე, რომელსა ზე-
და სდგე და იგი თანა შეათუალე და
30 გაუტევე და ცან, რადენი 30
იყოს, ვერძისა თავ ყავ და ყოველ-
სა 30:30 მისცემდი და რომელსაც
ზედა მიგიყვანოს, მას ეტლსა ზედა
ჯდეს მზს.

უკუეთუ გინდეს თუ მთოვარს
რომელსა ეტლსა ზედა ზის, იპყარ
რჩცხ მთოვარისაჲ, თუ რადენ იყოს
და 12 შექუცე და გაყავ 30 და რაჲ
მზესა აკლდეს, 30-ეტლსა მთოვარი-
საჲთა გაასრულე და მზისა ეტლით-
გან წაღმართ ყოველსა ეტლსა 30:
30-სა მიცემდი და რომელსა ეტლსა
ზედა მიგიყვანოს, მასცა ეტლსა ზედა
და ჯდეს მთოვარს. დაჰყოფს მზს
ეტლსა ზედა 30 და დაჰყოფს მთო-
ვარს ეამსა 30.

*) იხ. „დამატება“.

უკუეთუ სხუებრ გინდეს ცნობაჲ
მზისაჲ, თუ რომელსა ეტლსა ზედა
იყოს: სეკდენბერიოვან თუენი იპ-
ყარნ მუნ დღედმდე, რომელსა ზედა
სდგე და იგი თანა შეათჳალე და
დაურთე მას ზედა 164 და გაუტე-
ობდ 30 სახელებსა ზედა ცხოველთ
სახილველთა: ვერძი თავ ყავ და რო-
მელსა ეტლსა ზედა დაგელოს 30-
ეული, ცან ქეშმარიტად მას ზედა
იყოს მზს.

უკუეთუ სხუებრ გინდეს ცნობაჲ
მთოვარისაჲ, თუ რომელსა ეტლსა
ზედა იყოს მთოვარს, რავდენ იყოს
ეგდენ ჯერ 12 იპყარ და ეამი რავ-
დენი გაქვდეს, ეგდენი თითოჲ და
ურთე და მზს რომელსა ეტლსა ზე-
და დაგეტეოს და აკლდეს 30 ეულიად
მთოვარისაჲთა გაასრულეს და მერმე
გაუტეობდი 30:30-ეულსა სახელებსა
ზედა ცხოველთ სახილველთასა; ვერ-
ძი თავ ყავ და ყოველსა ეტლსა ეგ-

რევე 30:30-ეულსა მისცემდი და რო-
მელსა ეტლსად ზედა დაგელოოს, მას
ზედაცა იყოს მთოვარს. იცოდე ესე
არიან 12-ნი ეტლნი: ვერძი, კურთა,
ტყუბო, კორჩხიბი, ღომი, ქლწული,
სასწორი, ღრიაკალი, მშვლდოლსანი,
ტახისრქაჲ, წყლისაქანელი, თევზი.

შემდეგ ჩართულია 532 წლის ცხრი-
ლს სათაურით: „ესე ქრონიკონი გა-
მოკრებით დღენი რდენ არიან მცხრა-
ლისანი ფლობ“). და აქვე შვენიერად
დახატულია აგრეთ წოდებული არა-
ბული ციფირები ტექსტის ხელით:

9 8 7 6 5 4 3 2 1 †

შემდეგ ფერადუბით გამოყვანილია
შვენიერი კამარები და მათში მოქ-
ცეულია სახელმძღვანელო ცნობებზ.

*) ცხრილის ასოები ბევრგან მეტად მქრა-
ლი შექმნილა და ამიტომ აღარ გადმოვწე-
რეთ. გარნა აღვნიშნავთ, რომ ეს ცხრილი
არ განსხვავდება შემდეგი დროის ცხრილი-
საგან (იხ. ბაქარის დაბადებაში) X

პირველ კამარაში აღნიშნულია შინაარსი დავითის იმ ფსალმუნთა, რომელნიც მათ წარმოთქმისა კვალობაზედ დავითნი რიგზედ არ შეუტანიათ, არამედ პოვნისა დაგვარად აქიქ ჩაუწერიათ: ესე:

ნს: *) რაჟამს შიალინნა საულ მოკლვად დავითისა.

ლბ: რაჟამს მოვიდა დავითი ნობამდ აბიმელიქისა.

ნვ: ქუაბსა მას ოდოლაამისასა.

ნა: რაჟამს დოიკი (!) შეასმენდა დავითსა.

ნზ: რაჟამს ივლტოდა დავით უღაბნოსა მას იდუმიახსსა.

ნგ: მზიფელნი ასმენდეს დავითს, იყო რაჟ ქუაბსა მას შინა.

ნდ: რაჟამს იყვნეს უცხო თესლნი გეთს.

ნთ: შემდგომად სიკუდილისა საულისა.

*) მე-58-ე ფსალმუნის 6-ე (61) მუხტი

ნ: რაჟამს ამხილა ნათან წინასწარ-
მეტყუელმან დავითს.

გ: რაჟამს ივლტოდა ჰირისაგან
აბესალომისა.

ზ: სიტყუათათვს ქუსისთა,
იემინისთა.

† უწყებასა მას ფსალმუნთასა
შედგება ესრცა აქუს, არამედ
ცვლებულ არიან ჟამთა მათ პოე-
ნისაგან. *)

მეორე კამარა აღნიშნულია თუ
ფსალმუნები ვისი წარმოქმულია.
ესეგვარი ვიხილავთ მასვე

დავითისა ფსალმუნნი: გ. დ. ე. ვ.
ზ. ს. თ. ი. რა. იბ. იგ. იდ. იე. ივ.
იზ. ის. ით. კ. კა. კბ. კგ. კდ. კე.
კვ. კზ. კს. კთ. ლ. ლა. ლბ. ლდ.
ლე. ლვ. ლზ. ლს. ლთ. მ. მბ. ნ.
ნა. ნბ. ნგ. ნდ. ნე. ნვ. ნზ. ნს. ნთ.
ა. აა. აბ. აგ. ად. ავ. აზ. ას. ათ.
ბე. ბ. ბბ. ბვ. რ. რბ. რს. რთ.

*) დედნის შენიშვნა.

რლა. რლპ. რლთ. რმ პრმა. რმზ.
რმგ. — ერთობით: 62 (=72 ფს.)

მბედაწანუწკელები: ა. ბნ. ლბ. ო.
ჟბ. ჟდ. ჟე. ჟს. რგ. რდ. რე. რვ.
რზ. ხრიზ. რლა. რლბ. რლგ. რმდ.
რმზ. — ერთობით: 19.

ქეთვ კარესთაჲ: მა. მგ. მდ. მე.
მვ. მზ. მს. პგ. პდ. პვ. პზ. — ერთობით:

ასათვისი: მთ. ობ. ოგ.*. ოდ. ოე.
ოვ. ოზ. ოს. მკთ. პ. პა. პბ. — ერთობით:

მესამე კამარაში ამისივე გაგრძელება.

სახელუდებულები: ბიე. ეა. ეზ. ტა.
რით. რკ. რკან. რკბ. რკგ. რკდ. რკე.
რკზ. რკს. რკთ. რლოფ. რლზ. — ერთობით:

რომელინი აღწერთა (აღიღოუდთა!) მ
რი. რიხ. რიბ. რიგ. რიდ. რიე. რივ.
რიპ. რლდ. რლე. რმე. რმვ. რმს.
რნ. — ერთობით:

საღვთისმშობლისა: ობ; კარსა: ობ;
 ეთამისა: ობ; (ყოველანდ შერებებით
 ფსალმუნნი: ობ);
 ზედაწაუწერელნი: ითუ თოვთა მან
 ზედაწაუწერილნი: ობ; ხოლო ზე-
 და წაწერილთა: მათ განყოფილ ეს-
 რეთ არს: ობ; იმეფისა: ობ; იმეფისა:
 ღვთისა: ობ; კარსა: ობ; ეთამისა:
 ობ; მასესა: ობ; სახელულებელნი:
 ობ; რომელნი: ობ; იე. — ერს
 თობით ყოველნი ფსალმუნნი: ობ.

† არამედ არიან სახელულებელ-
 ნი: ზედაწაუწერილიცა ობ; თუ აქუს,
 ხოლო აუწყებენ არათუ ზისნი,
 თქუმულნი არიან: ზედაწაუწერე-
 ლნი: ობ; ითუ თოვთა მან
 მეოთხე კამარაში მღნიშნულთა კა-
 ნონნი და ბოლოს „სოთლივისა გავ-
 ლობისა“ ბრძანებაჲ: ობ; იმეფისა:
 მესამეში: „დიდესაღმგა, რომელ

რს განსუენებაჲ. და დიაფსალმასა
ამას ებრელებრ შელზა ჰრქვან, რო-
მელი ვიეთგანმე. შაწადგს. და რო-
მელთაგანმე მოფლინება. ითარგმნე-
ბის. ხოლო დიაფსალმაჲსა ძალი ესე
არს...“

(უფრც. 260 მ.): რაოდენ არიან
კანონნი და რაოდენი აქვს თითოე-
ულსა ფსალმუნი და მუკლი ქაჭთუ-
ჯითა ენითა ესკლფ არს:

კანონი ა, ფსალ: 1. ა. ბ. გ. დ.
ე. ვ. ზ. 1. მუკლი: რიბ.

კ-ნი ბ, ფს. 8: თ. ი. ია. იბ. იგ.
იდ. იე. ივ. მუკლი: რკა

კ-ნი გ, ფს. 7: იზ. ის, ით. კ.
კა. კბ. კვ. მუკლი რდჰ.

კ-ნი დ, ფს. 8: კდ. კე. კვ. კზ.
კს. კთ. ლ. ლა. მუკლი რნდ.

კ-ნი ე, ფს. 5: ლბ. ლგ. ლდ. ლე.
ლვ. მუკლი რლზ.

კ-ნი ვ, ფს. 7: ლზ. ლს. ლთ.
მა. მბ. მგ. მუკლი რმვ.

კ-ნი ზ, ფს. 7: მღ. მე. მვ. მზ.
მს. მთ. ნ. მუკლი რლოთ.

კ-ნი ც, ფს. 9: ნა. ნბ. ნგ. ნდ.
ნე. ნვ. ნზ. ნს. ნთ. მუკლი რმგ.

კ-ნი თ, ფს. 8: ა. აა. აბ. ავ.
აღ. აფ. ავ. აზ. აღ. მუკლი რმგ.

კ-ნი ი, ფს. 6: ათ. ი. ია. იბ.
იგ. მუკლი რლოთ

კ-ნი ია, ფს. 7: იღ. იფ. ივ.
იზ. ის. ით. პ. მუკლი რე.

კ-ნი იბ, ფს. 8: პა. პბ. პგ. პდ.
პე. პვ. პზ. პს. მუხლი რაგ.

კ-ნი იგ, ფს. 9: პთ. ქ. ქა. ქბ.
ქვ. ქღ. ქფ. ქვ. ქზ. მუკლი რმგ.

კ-ნი იდ, ფს. 6: ქს. ქთ. რ. რა.
რბ. რგ. რდ. რე. მუკლი რლოთ.

კ-ნი იე, ფს. 3: რვ. რზ. რს. მუკ-
კლი რლზ.

კ-ნი ივ, ფს. 11: რთ. რი. რია.
რიბ. რიგ. რიდ. რიე. რივ. რიზ.
მუკლი რაგ.

კ-ნი იზ, ფს. 1: რის მუხლი როკ.

კ-ნი იპ, ფს. 15: რით. რკ. რკა.
რკბ. რკვ. რკდ. რკე. რკვ. რკზ.
რკს. რკთ. რლ. რლო. რლობ. რლოგ.
მუკლი რიე

კ-ნი ით, ფს. 10: რლდ. რლე.
რლე. რლზ. რლბ. რლთ. რმა (1)
მუკლი რლე.

კ-ნი კ, ფს. 10: რმბ. რმგ. რმდ.
რმე. რმვ. რმზ. რმს. რმთ. რნ. მუ-
კლი რკე

ერთ რიცხუად კანონნი სოფელნი:
კ, ფსალმუნნი: რნ. მუკლინი: 30
(=2,900).

ხოლო განყოფილ კანონთაჲ სამად
გალობასა შინა სადა დიდებაჲ ითქუ-
მის ესრეთ ცან, ვათარქ ქაჩთველნი
განჰყოფენ. სადა წერილიყოს ესე,
ვითარმედ: თაყუანისცემაჲ, ცანლა
მუნ დიდებაჲ ითქუას და მუნვე წით-
ლითა წილქანი ზის და ესე ფსალ-
მუნთაჲ ხოლო კანონთა თაჲი ბჭო
საქცნაურ არს და თანავე ჩამოწერი-

ლი არს. ხოლო ვითარ ბერძულნი და ისრსალიმელნი განჰყოფენ ეს რსთ იხილეთ დე ცან: სადა ჰყოფენ თავსა კანონთასა, წითლითა ზის თავი და სადა ფსალმუნთა დიდებასა ჰყოფენ. და არიან რ იმეღნიმე კრფი ფეკად და სწორად აღწესად იმეღთა და ქართუელთა კანონაცა და ფსალმუნიცა. კანონი მათიცა: კ, ფსალმუნნი: რნ, მუკლი: წკპპ (=4682).

ამჟს მიჰყვება ყოველი ფსალმუნის დასაწყისის აღნიშნვა (•თავი ყოველთა ფსალმუნთაჲ აღწერილი მიწყებით მარულად*) (ფურც. 261 მ.).

ჩვენი წინასწართქმანე გამართლდა. ყნდ სამღვდელო კირიონთან ჩვენ ვნახეთ. ორი ფურცელი დაბადებისა, რომელიც კოჩვენს აზრით, მეშვიდე საუკუნაში დაწერილია. ტყავზე, მესმვიდე-მერვე საუკუნის ასომთავრულით, და კვალად ამტკიცებს, როგორც უკვე ჩვენ აღვნიშნეთ ზემოთ

და როგორც 974 წლის „დავითნის“
განხილვაც გვიჩვენებს, რომ შეათე
საუკუნეზე უწინარე ეამსვე თარგმნი-
ლი გვქონია მთელი დაბადება, და
ამ დაბადების ერთი წიგნაკი — დავით-
ნა, არათუ თარგმნილი ყოფილა, არა-
მედ მეცნიერულადაც შესწავლილი
და კანონებადა და მუხლებად დანა-
წილებული, გაწეს-რიგებული.

ხსენებული ორი ფურცელი ქა-
თულ დაბადებისა ყდ სამლ. კირი-
ონს გადმოსცა ერთმა ტფილისელ
სომხის მღვდელმა, რომელიც დიდ-
ხანია მოღვაწეობს სამეცნიერო ასპა-
რეზზე. რაც ამ ორ ფურცელზე ტე-
ქსტია, იგი საკმაოდ გაირჩევა ეგრედ
წოდებულ კათონურ დაბადებისა ტე-
ქსტისაგან, ფოტოგრაფია ნუპოვნ ნა-
შთისა და მისი წაკითხვა გამოცხადე-
ბულ იქმნება ამ დღეებში.

თბილისი უნივერსიტეტი

მაგარს ტყავზედ ნუსხურად ნაწერი წიგნი (№ 135, in quarto, გვ. 514) არის თარგმანება ფსალმუნთა. თარგმანება (428 კაბადონამდე) ეკუთვნის ბასილი კესარია-კაბადუკიელ მთავარ-ეპისკოპოსს, ხოლო მისი გადმოღება ქართულს ენაზედ წმ. ეფთვიმე მთაწმინდელს; 428 კაბადონიდგან 498-მდე ნათარგმნია სუცნობ პირისაგან. წიგნი გადაწერილია 1035 წელს, ე. ი. მეშვიდე წელს ეფთვიმე მთაწმინდელის († 1028) გარდაცვალებისა; უკანასიტყვაობა, რომელიც გადმოვწერეთ (იხ. ქვემო), დაწერილია მეტად წვნიკის ნუსხურით. შიგა და შიგ ფურცლები ამოხეულია, ზოგან მელანი გადალექულა და ესეთი ადგილები გაუცხოველებია იო-

სებს (გვ. 258). ამ იოსებს და დომენტი კათალიკოსს თვისი სახელები ხვეულად წარუწერიათ წიგნის ყდაზე.

გადამწერნი:

გვ. 92: ესე ივანესია წერილი (აშიაზე)

გვ. 109: ქე შე დთ=ქრისტე, შეიწყალე დავით (ტექსტში, ასომთავრულით).

გვ. 146: უფალო შეუნდვე: დავითს (ასომთავრულით)

გვ. 156: უფალო ივსო ქრისტე აღიდე სულითა მამაჲ დავით (ესეც)

გვ. 214: უფალო შეუნდვე დავითს და განუსუენე სულსა ივანესსა და შუშინისსა: გაბრიელისსა (ესეც)

გვ. 258: უფალო შეუნდვე დავითს. ამინ იყავნ (ესეც):

გვ. 269: (ასომთავრულით, აშიაზე): ესე :ვ: რვეული: ივანეს წერილია: ლოცვა ყავთ: :

გვ. 428 (ასომთავრ.): აქუეს დე-
სრულდა დავითისა ფსალმუნთა თარ-
გმანი ბასილი კესარიელისა ბრძანე-
ბული და ბერძენთა ენისაგან ეფთჳ-
მეს მთაწმიდელისა მიერ თარგმნილი:

ესე აქეთგან წაღმართ დავითთა ში-
გან ვპოე თჳთო მუკლასა ზედა თა-
რგმანი: ხოლო სახელი არა ეწერა.
თუ ვისი თარგმნილი არს მეცნიერთა
უწყინ:.

მე დავით ჯიბისძემან ტვრ (=ტვირთ)
მძიმემან. ცოდვითა უღებმან საქმითა
და უგუნურმან გონებითა. ამის წი-
გნისა ბოლოსა ჩავწერე ვისცა მოგ-
ხუდეს და გულის კმის ყოფით იკი-
თხვიდეთ და სიტყუაჲ სიტყუასა წი-
ნა აღუდგეს. ნუ შეორგულდებით: და-
ვითი მდინარე არს წყლისა ცხოვე-
ლისაჲ და თარგმანნი მუშანია დაუ-
ძინებელნი: დაუსაბამოისა დამბადე-
ბელისანი. მის მდინარისაგან ზოგი
ვენაკსა შეუგდებს და ზოგი ყანასა

და სხუად სათიბესა. ხოლო ძალი
თქუმულთა მათთად ერთარს.

ამას მიჰყვება „დავითის“ (დავით-
ნის) თარგმანი იმ ავქსონის მიერ,
რომლის სახელი დავით ჯიბისძის ხელ-
ში მყოფ დავითნებში არ წერებუ-
ლა.

გვ. 497 (ნუსხურად) უფალო შე-
უნდვენ დავითს. განუსუენე სულსა
ივანესსა: შუშანისსა: გაბრიელისსა და
მარიემისსა. ამენ:

ამას მიჰყვების (გვ. 498—507) წე-
რილი: ქებაჲ და შესხმაჲ წმიდისა
ღუთის მშობელისაჲ; თქუმული წმი-
დისა იოვანე დამასკელისაჲ: რომე-
ლი იკითხვის ყოველთა ოთხშაფათ-
თა:

ეს წერილი სრულდება ლოცვით
(გვ. 507): უფალო ივსო ქრისტე
მეოხებითა მშობელისა შენისაჲ: აღი-
დე სულითა დავით ჯიბისძე: და ლო-
ცვითა მისითა უფალო მეცა შემიწ-

ყალბე მშრომელი ივანე და რეცა თუ
მწერალი:

გვ. 508 (ტექსტისავე ხელით):
ფრიადი კეთილი კაცთ მოყუარისაგან
კაცთადა მონიჭებული პირველი მი-
სი სიმდიდრე წიგნთა მოძღურებაჲ
არს. მზს და მთოვარე კორცთა ჩუ-
ენთა საკმარად დაჰბადნა. ხოლო წი-
გნნი სულთა ჩუენთა განმანათლებე-
ლად მოგუმადლნა:

რომლისათვისცა წა ფსალმუნი დაჲ
ვიფისი თავი არს და პირი ყოველთა
წიგნთაჲ. შემაჰკობელი ყოველთა მო-
რწმუნეთაჲ. რომელსა გალობდა და-
ვით ათ ძალითა მით ფსალმუნისაჲ-
თა და წინასწარმეტყუელებით მოას-
წავებდა მოსლვასა ძისა ღუთისასა ქუე-
ყნად და განკორციელებასა წმიდისა-
გან ქალწულისა: ვითარცა იტყვს:
გარდამოკდეს ვითარცა წჳმაჲ საწმის-
სა ზედა და ვითარცა ცუარი რაჲ

ტურინ ქუეყანასა ზედა და შემდგომი ამისი.

და კუალად თქუა: წმიდა ყო საყოფელი თვისი მალაღმან: ღმერთი მის შორას და იგი არა შეიძრას ოკონჩისამდე. ღმერთი იშვა ქალწულისაგან და ქალწული ქალწულებისაგან არა შეიძრა. დავით მეფე და წინასწარმეტყუელი ყოველთა წინასწარმეტყუელთასა უპეტესად აღიდა. რამეთუ ნათესავისა და შეილისა მისისაგან სათნო იყო განკორციელებად. ვითარცა იტყვს: ეფუცა უფალი დავითს და არა ეცრუა მას ნაყოფისაგან მუცლისა შენისა დავსუა იგი სიყდართა შენთა. ვითარცა იგა ჰქუა ხარებასა მას გაბრიელ ქალწულსა: სული წმიდაჲ მოვიდეს შენ ზედა და ძალი მალღისაჲ გფარვიდეს შენ ამის თვისცა შობილისა მას შენსა ეწოდოს წმიდა და ძე მალღისა. და მოსცეს მას უფალმან ღმერთმან საყდარი მა-

მისა მისისაჲ და მეუფებდეს სახლსა
ზედა იაკობისსა საუკუნოდ და სუ-
ფევისა მისისაჲ არა არს დასასრულს:

და კუალად თუთ თავადი ეწამა
დავითს: ვპოვე დავით მონაჲ ჩემი და
საცხებელი წმიდაჲ ჩემი ვსცხე მას:
რომლისა თჳსცა სულისა წმიდისა წუ-
ენითა იტყოდა გალობასა ამას სუ-
ლიერსა შესხმასა ღუთისასა და გან-
შუენებასა ყოველთა წიგნთასა რო-
მელ არს მოძღუარი ყოველთა მოძ-
ღუართაჲ და მასწავლელი ყოველთა
ახალ მოსწავლეთაჲ:

რომლისა სწავლად მეფეთაცა გუ-
ლი უთქუამს და წადიერებით და სარ-
წმუნოებით უპყრია საწურთელად თა-
ვისა თჳისა. რათა წურთითა მისითა
სათნო ეყვნენ ღმერთსა.

ამისთჳცა მე დავით ჯიბისძემან
ტჳით მძამემან ცოდვითა და უღებმან
სინანულითა დავწერე ესე წიგნი.

ბრძანებითა ეზრას მამად მთავრი.

სა*) შემოქმედისა და მწყალობელი-
სა ჩემისაათა. რომლისადა მეკადრა
და მერწმუნა საწყალობელი სული
ჩემი:

დავწერე კელითა სულიერთა ძმა-
თა ჩემთაათა საბაჟსითა მიქაელისითა
და გაბრიელისითა და გავასრულე კე-
ლითა შვილისა ჩემისა ივანესითა.

და შევმოსე უღირსითა კელითა
ჩემითა და დავდევე შემდგომად სიკუ-
დილისა ჩემისა შატბერდს საყოფელ-
სა წმიდისა ღუთის მშობელისასა სა-
მოძღურებელად მორწმუნეთა საღი-
სებელად ცოდვათა ჩემთა: და საღი-
სინებელად საწყალობელისა სულისა
ჩემისა:

და სადიდებელად: ეზრა მამად მთა-

*) ეს ეზრა ერთი იმ მამათაგანია, რომელთაც მე-XI-ე საუკუნის დამდეგს აღმართეს სვეტი ტბეთს და საქართველოს მიანიჭეს თავისუფლება. მათ შესახებ ცნობა იხილეთ შემდეგს წერილში.

ვრისა და მამისა ეფრემისთვის. და მი-
ცვალებულთა პირველთა მოძღუარ-
თათვის და სკმეონისთვის და მშობელ-
თა ჩემთა ივანესთვის და შუშანისთვის:.

სულიერთა ძმათა და ჩემთანა აღ-
სარებულთა ყოველთათვის კორციე-
ლთა და ძმათა ჩემთა გაბრიელის და
მარიემისთვის, შატბერდისა და ხანძთა-
სა ცოცხალთა და მიცვალებულთა
და ყოველთა თვისთა ჩემთათვის: აწ გე-
ვედრები ყოველთა მომავალთა ნათე-
სავთა. რომელნი მოხუალოთ გამოსა-
ცდელად საწუთოსა ამას და აჩრდრ-
ლებრ წარმავალსა ცხორებასა. რა-
ჟამს მოგეცეს ფლოზაჲ ყოფად ხი-
ლულსა ამას მზესა ქუეშე და ჩუენ
მტუერ და ნაცარ ქმნილ ვიყვნეთ,
მოგკესენენით წმიდათა ლოცუათა
თქუენტა: რომელნი ესე ამას წიგნსა
კსენებულ ვართ და შთაწერილ მო-
კლედ. მოვლენან ჟამნი დაუსრულე-
ბელნი და ჩუენ არღარა კელგუეწი-

ფებოდის აღმოკითხვად ვითარცა ჩუ-
ენსა პირველთა წარსრულთა მამათა
და ძათა:.

და ესე ჭეშმარიტად უწყი და ვერ
დავარწმუნე სინანული განლიგებულ-
სა გულსა ჩემსა და სძლია მარცხე-
ნითმან სასწორმან და დღითი დღედ
დამძიმდების: ამისთვისცა კუალადცა
გვედრები მითხოვეთ ღებინებაჲ მის-
გან. რომელმან ჰქუა განრღუეულსა
მას: აღიღე ცხვდარი შენი და ვი-
დოდგო. და მიჰმადლა მეძავსა მას:
მიგეტევნენ მრავალნი ცოდვანი შენ-
ნიო. მან ახმინა ვმეჲ სანატრელი
აფაზაკსა ვითარმედ დღეს სამოთხეს
ჩემთანა იშოო. რომლისაჲ არს დი-
დებჲ და არა არს დასასრული სუ-
ფიჯისა მისისაჲ მამისა თანა სულთ
წმიდითურთ აწ და მარადის და უკუ-
ნითი უკუნისამდე ამენ.

ამის წიგნისა ეტრატი კახისა სა-
ფასოჲთა ვიყიდე. ლოცვასა გვედია

(გვედრია!). ღმერთმან დაგაჯეროს.
ვინ ესე წიგნი ამას ეკლესიათა გამო-
აკუას, წმიდაჲცა ღუთის მშობელი
არს მოსაჯული მისი და არსმცა ცო-
დვათა ჩემთა მზღველი წინაჲ ღუ-
თისა: დაიწერა ქრონიკონსა :სნე:
(780+255=1035 წ.).

გვ. 433: ვიონ*) ჰქვან და მის
გამო მრავალთა თარგმანთა სომეხთა-
ცა და ქართველთაცა რომელთამე
ღორისად უთქუამს და რომელთამე
იგი სიტყუაჲ რეცა სატოხე უჩნდა
და ზე სიტყუაჲ იკმის და ქამად გა-
მოთარგმნეს სომეხთაცა შორის და
ქართველთაცა შორის.

ხოლო ჩუენ ღუთისა მოწყალები-
თა ისჯის ნეტარისაჲ რომელი ხუცეს

*) ვიონ ბერძულსა ენასა ზედა ღორისაჲ
სახელი არს,

ყოფილიყო წმიდისა აბრესელიძისა ეკ-
ლესიასა, რომელმან დავითი გამო-
თარგმნა უხხად წიგნად სავსედ მისსა
თარგმნილსა წიგნსა შინა ესრე სახედ
ვზოეთ, ვითარცა ესე დავწერეთ კრძა-
ლულად:

რომელსა *) ენებოს შენგან სესხე-
ბის, ნუ გარე მიაქცევ მას. ვეცხლის
მოყუარემან, რაჟამს იხილის კა-
ცხ ჰიჩისაგან შეიწრებული, ფერ-
კთა მისთა შეუფრდებინ და ყოველ-
სავე სახესა და სიტყუასა სიმდაბლი-
სასა ზრუნებნ მას: არა შეიწყალის
იგი ესე ვითართა მათ საქმეთათჳს:
არა ეულისკმა ჰყოფნ, ვითარმედ იგი-
ცა მისვე ბუნებისაჲ არს, არა მოდრ-
კის ვედრებისა მის მიმართ, არამედ
დგან მოუდრეკლოდ და უწყალოდ:
არცა ვედრებასა ისმენ, არცა ცრემ-

*) გვ. 85—108.

ლთა მისთა სწყალობნ, არამედ ღგან
უვარისყოფასა ზედა, ფიცავნ და შე-
აჩუენებნ თავსა თვისსა, ვითარმედ
„არა მეხოვების მე ყოვლადვე საკმა-
რი, არამედ იწრაფებასა შინა ვარო
და ვეძებდესა, უკეთუმცა ვინმე ვხო-
ვე, რომლისაგანმცა ვისესხე“, და
სარწმუნო ჰყოფნ ტყუილსა მას ფი-
ციტა ბოროტი სავაჭროჲ უწყალო-
ვებისაჲ მოიგის ფიცი იგი ტყუილი-
საჲ, ხოლო რაჲემს რომელ იგი სეს-
ხსა ითხოვნ, ვახში აკსენის და აღნა-
დგინებსა სახელ სდვის, მაშინ დაამ-
დაბღონის წარბნი თვისნი, განიღიმნის
და იწყის სიტყუად მისა, ვითარმედ:
„მახსოვს მე სიყუარული მამისა შე-
ნისაჲ“, — და მეგობრად და მოყუა-
რედ უწოდის მას, — „და ვიხილო,
უკუეთუ სადა იყოს ჩუენთანა ვეცხ-
ლი, რამეთუ ვაგონებ, თუ არს ნა-
მარხვევისი მეგობრისაჲ, რომელმან აღ-
ნადგინებად მომცა იგი, არამედ მან

ფრად დამიძძიმა აღნადგინეზი იგი, ხოლო მე შენ უსუბუქესად მოგცე და უმცარეს ვყო აღნადგინები იგი.“ ესე ვითარითა სახითა და ესე ვითარითა სიტყუთა აცთუნის უბადრუკი იგი და შეკრის კელისწერილებითა, და სიგლახაკესა მასთანა თავისუფლებადცა კაცისაჲ მის მიიღის, და წარვიდის. რამეთუ რომელმან მისცეს თავი თუსი (თუსი) თანამდებებათა აღნადგინებისასა, რომლისა მიცემად ვერ ძალუცნ, ესე ვითარსა მას მაუცემების თავი თუსი მონებად:

მითხარლა, ზ კაცო, საკმართა და სიმდიდრესა ეძება გლახაკისა მისგან და ჭირვეულისა! და უკუეთუმცა ძალედვა შენი განმდიდრებაჲ, რასამცა ეძებდა ანუ რაჲსათუსმცა დგა წინაშე შენთა კართა? ეჭა. საკურველი: შემწისა მიმართ მოვიდოდა და მბრძოლი იზოვა, წამალსა განსაკურნებელსა ეძებდა, მოსაკუდინებელსა

მიემხუია! ჯერ იყო, რათამცა ნუ-
გეშინის ეც სიგლახაკესა მას ქირვე-
ულისასა, არამედ შენ უფროდსად
განამრავლებ ქირსა მისა, რამეთუ
ნაყოფსა ეძიებ უნაყოფოდსა მისგან
და მოოკრებულისა! ვითარმცა მკურ-
ნალი ვინმე მივიდა უძლურისა მიმართ
და სიმრთელედ მოყვანებისა წილ
მცირედიცა იგი ნეშტი ძალისაჲ, რომელ
არნ მისთანა, მიიღის მისგან.
განსაცდელთა მათდა ქირთა გლახა-
კისათა მიზეზად სიმდიდრისა შენისა
ჰყოფა? ვითარცა მუშაკნი ილოცვენ
წუმისთუს, რათა განმრავლდენ ნა-
ყოფნი მაჰნი, ეგრეთვე შენ ნაკლუ-
ლყვანებასა და უღონობასა კაცთასა
ეძიებ, რათა საკმარნი შენნი უმე-
ტესად განმრავლდენ, და არა უწყი,
რამეთუ აღნადგინებისა მისგან ცო-
დვათა შენთა უმეტესად შეემატების
ვიდრე-ღა სიმდიდრესა მას შენსა და
რომელი იგი სესხსა მას ეძებნ, შე-

პყრობილ არნ ორკერძოვე ულონო-
ებითა: ოდეს სიგლახაკესა თვისსა მი-
ხედნეს, წარიკუეთს სასოებასა მი-
ცემისასა, ხოლო რაჟამს ჳირსა მას
მას ზედა მოწვეწულსა მიხედნეს,
კადნერ იქმნების სესხისა მის მიღე-
ბად; მერსე უკუანაძსკნელ იძლის
ჳირვეული იგი და მიილის სესხი;
ხოლო მან იგი განამტკიცის კელთ
წერილებითა და თავსდებებითა, და
ესრეთ წარვიდის:

მიილის უკუე კაცმან მან სესხი იგი,
და პირველად ბრწყინვალ არნ იგი
და მხიარულ, უცხოათა ყუავილითა
იმკვებინ, ტაბლაძცა მისი უმდიდრე
არნ. არამედ რაჟამს საკმარნი იგი
წარკდებოდინ და აღნადგინები იგი
ჟამთა თანა აღორძნდებოდის, მერმე
არლარა ეპოების მას ჟამი განსუენე-
ბისაჲ, არცა ლამე, არცა დღე; არა
არნ მას ზედა დღე ბრწყინვალე, არ-
ცა მზე შუენიერი, არამედ მძიმედ

უჩნ ცხოვრებადცა თუსი, მოსძულ-
დიან ღღენიცა ჟამთა მისთანი, რო-
მელთა მიერ მივახლებინ ჟამსა მას
მიცემისა სესხისა მის მისიხასა: ეში-
ნბნ თუეთაგან, ვითარცა აღნადგი-
ნებისა მამათაგან; უკუეთუ სძინავენ,
ძილსა შინა ხსდვინ მოსესხესა მას
თუსა, და ვითარცა ბოროტი სიზმა-
რი თავსა ზედა მისა ღგან; უკუეთუ
ელუიძის, კუალად მასვე იგონებნ და
ზრუნვაჲ იგი აღნადგინებისაჲ გულსა
შინა მისა დამკუდრებულ არნ; ვი-
თარცა თქუმულ არს, ვითარმედ: მო-
სესხე და მოვალე ურთიერთას შეიმ-
თხუნეს და ორთავე ხედვიდა უფა-
ლი; რამეთუ ერთი იგი, ვითარცა
ძალლი, მირბინ ნადირისა მიმართ, ხო-
ლო მეორე იგი, ვითარცა ნადირი
განმჴადებული შესაპყრობელად, ეს-
რეთ ძრწინ უბნობისაგან მისისა, რა-
მეთუ მიიღებს მისგან კადნიერებასა
სიგლახაკე იგი, და ორნივე იგი გა-

მოწულილოვით თუალვიდინ ჟამთა,
ერთსა მას უხარინ აღორძინებასა მას
ზედა აღნადგინებისასა, ხოლო მეო-
რე იგი მწუხარე არნ, სულთ-იაქუამნ
სიმრავლესა მას ზედა განსაცდელ-
თასა.

„სუემდი წყალსა ქურქელთაგან
შენთა“, ესე იგი არს თუსთა საქმე-
თა ხედავდიო: ნუ მიხუალ წყაროა
მიმართ უცხოესა, არამედ თუსთა მო-
ნაგებთაგან შეიკრებდი ნუგეშინისსა-
ცემელსა ცხორებისა შენისასა; უკუ-
ეთუ გაქვს რვალი გინა სამოსელი,
გინა კარავლი, გინა სხუე რამე, —
ყოველივე წარაგე, ინებე ყოვლისავე
განსუიდაე, თუინიერ თავისუფლები-
სა ოდენ შენისა.

ანუ გრცხუენისა ესრეთ ყოფაე
და წარგებე მონაგებთა შენთაე? რაე
ჰყო, უკუეთუ შემდგომად მცირედი-
სა სხუამან წარაგოს მონაგები შენი
და უცხო გყოს მისგან და წინაშე

თუალთა შენთა იტყოდის ფასსა მონაგებთა შენთასა, ვითარცა მას ენებოს. ნუ მიხუალ კართა მიმართ უცხოთა, რომეთუ ჭეშმარიტებით ჯუღღმუღლი არს იწრთა, უცხოთა იგი წყართა უმჯობეს არს დღითი-დღე ღონისძიებითა აღსრულებათა საკმრისათუსისათა, ვიდრელა მეყსა შინა ამაღლებათა უცხოთა მონაგებსა ზედჟდა უკუანაქანელისა გან ერთბამად გამოკუებათა, უკუეთუ გაქუს მონაგები, რომლისაგან მისცე მას სესხი იგი, რა და რა ნუგეშინისცემ სიგლანხაკესა მაგას შენსა ესე ვითარისა მის მონაგებისაგან! უკუეთუ კულა ვერ ძალგიც აწვე მიცემათ ვალისათ მის, ვითარ ჰკურნებ ბოროტსა ბოროტითა! ნუ გნებავნ მოგებად მოსესხისათა, წარმტყუენველისა შენისა; ნუ თავს იღებ, რათამცა გაძებდა შენ იგი, ვითარცა ნადირსა რასმე. სესხი დასაბამი არს ტყუილისათა, მიზეზი არს

უმადლოებისაჲ უგულისკმოებისა და ტყუილით ფიცისაჲ; სხუანი არიან სიტყუანი მოსესხისანი და სხუანი მოვალისა, რამეთუ მწუხარე არნ, რაჟამს აჭირვებნ მას მოსესხე იგი და ეძიებნ მისგან თუისა მას ვალსა, ხოლო იგი უძიებნ მიზეზთა და სიტყუათა მრავალთა, რომლითამცა განერა მას: „ნეტარ, თუმცა არა შემთხუეულ ვიყავ შენდაო მას ჟამსა, რამეთუ აწმცა მაქუნდა ნუგეშინის ცემაჲ ჭირისა მისგან ჩემისა“, ანუ „არა მძიძულეა მოღებად სესხისა მის, ხოლო ოქროჲ შენი შერეული იყო რვალისა თანა და დრაჰკანი შენი სუბუქ იყო!“

უკუეთუ მეგობარი შენი იყოს, რომლისაგან იხესხებდე, ნუ დაიჭირვებ მეგობრობასა მისსა და უკუეთუ მტერი იყოს, ნუ უყოფ თავსა შენსა მონა მტერისა შენისა, რამეთუ მცირედ ჟამ შეიმკო საძკაულითა მით

უცხოეთა, ხოლო უკუანადსკნელ მა-
მულისაგანცა მონაგებისა შენისა გან-
ჰვარდე! აწ დაღაცათუ გლახაკ, ხარ,
არამედ თავისუფალ ხარ; უკუეთუ
კულა ისესხო, გავერველამდიღრ დე და
თავისუფლებად მოგელის შენგან, რა-
მეთუ მოვალს მონად არს მოსესხი-
სად და მონად სყიდული, რომლისა
მსახურებად თანა წარუფალ არს: ძალ-
ლმან მიიღის რაჲ საზრდელი, დასც-
ხრის გულის წყრომიწაგან მისისა,
ხოლო ვახშისა მიმღებელმან დაღა-
ცათუ მიიღოს, უმეტესისა მიმართ
სურის და არა სადა დასცხრებისაღ-
რევისაგან, არამედ უმეტესსა ეძიებს;
უკუეთუ ჰლოცვიდე, არა ჰრწამს,
საუნჯეთა შენთა გამოიძიებნ, მონა-
გებთა შენთა იწულილვინ; უკუეთუ
გარეგან სახლისა განხვდე, მიგიზი-
დაფნ თავისა თვისისა მიმართ და, გაწ-
ყინებნ; უკუეთუ შინაგან იყოფოდი,
მოგადგის კარსა და ჰრეკნ, წინაშე

მეუღლისა შეგარცხვის, წინაშე მე-
გობართა გაგინის, უბანთა ზედა გაშ-
თობნ, დღესასწაულსა არა გიტყვიან
განსუენებად.

ხოლო უკუეთუ იტყვ: „ფრიად
დიდ არს ჭირი ესე, რომელი მაჭირ-
ვებს და სხუთ ვერ სადაჲთ ვჰპოვებ
საკმარსა“, — გეტყვი შენ, ვითარმედ:
რაჲ სარგებელ არს უკუეთუ დღესა
განაგდო სიგლახაკე შენგან და კუა-
ლად მოგიკდეს შენ სიგლახაკე, ვი-
თარცა კეთილად მსრბოლი მავალი
და ეგვევე ჭირი, რომელი აწ გაქუს
უმეტესად მოიწიოს, რამეთუ სესხი
არა სრულიად განარინებს კაცსა
უღონოებისა და ჭარისაგან, არამედ
მცირედ ჟამ, და კუალად იგივე ჭი-
რა მოიწის: თავს ვიდვათ დღის ჭი-
რი იგი სიგლახაკისაჲ და ნუ დე-
უნჯებთ მას ხვალისათჳს!

უკუეთუ არა ივასხო, იყო შენ
სიგლახაკესა მაგას შინა დღესცა და

ხვალე და მერმეცა, უკუეთუ კულა ივასხო, უძვრესსა ჭირსა მიეცე, რამეთუ აღნადგინებმან მან სიგლახაკე იგი უმეტესად განგიმრავლოს. და აწ არავინ გაბრალებს შენ სიგლახაკისათვის, რამეთუ უნებლიაჲ-ლა არს ჭირი ეგე, უკუეთუ კულა თანამდებ აღნადგინებისა იყო, არავინ იყვნ, რომელიმცა არა აბრალებდა განზრახვასა მას შენსა უგუნურსა, ნუმთკუე მოიწიოს (?) წინაშევე თავთა ზედა ჩუენთა უნებლიოჲთთა მათ ჭირთა ზედა სხუათაჲცა ჭირთა ნებსით ჩუენითა უგულისხმობო შენგან, რამეთუ საქმე ესე ჩივლებრივისა გონებისა... კაცი არა განარენდეს თავსა თვისსა თუსთა საქმეთაგან, გინათუ იწროებითა, გინათუ ვასხებითა, არამედ უცნაურითა სასოებითა ცხადსა და უსიტყუელსა გინებასა შეაგდოს თავი თვისი.

აწვე განიზრახე, თუ სადღჲთ შიხ-

ცე თანანადები იგი საკმართა მათ-
გან, რომელთა მოიგებნ, მათგანვე
მისცეა, არამედ არა კმა არს საკმა-
რისაცა შენისა აღსრულებად და კუ-
ალად თანანადებისა მისაცემელად.
უკუეთუ კულა აღნადგინებიცა მოი-
გონო, სადაჲთგან მრავლდეს ვეცხ-
ლი იგი ესრეთ მრავალ წილად, რა-
თამცა შენცა განერი მათგან და კუ-
ალად მისცნე თავნი კიდე და კუა-
ლად აღნადგინებიცა მიუმატო; ანუ
სხუაგნით მისცემა თანანადებსა მას
და არა მისგანვე, რომელსა ივასხებ!
მას უკუე სასოებასა მოელოდგ აწვე
და ნუ მიხუალ, ვითარცა თევზი სა-
მკედურისა მიმართ რამეთუ ვითარ-
ცა თევზი საზრდელისათანა სამკე-
დურსაცა შთანთქამს, ეგრეთვე ჩვენ
საკმართათვს აღნადგინებსა შთავარ-
დებით.

სიგლახაკე არცა ერთისა სირცხვ-
ლისა წინამძღუარ ვის ექმნების! რაჲ-

სათვის უკუე დავიდებთ თავთა ზედა
ჩუენთა ყუედრებასა მას თანამდებოლ-
ბისასა, რამეთუ ვითარცა ვერვინ გან-
ჰკურნებს წყლოლებასა წყლოლები-
თა, ვერცაჳინ ულხენს ბოროტსა ბოლო
როტითა, ვერეთვე სიგლახაკესა ვაშ-
ხითა (ვახშითა!) ვერვინ განერების.
უკუეთუ მდიდარ ხარ, ნუ ივასხებ
და უკუეთუ გლახაკ ხარ, ნუვე ივას-
ხებ, რამეთუ უკუეთუ გაქუს, არა
გეკმარების სესხი და უკუეთუ არაფ
გაქუს, ვერ ძალ ფიც მიცემაჲ სესხი-
საჲ მის. ნუ მისცემ ცხორებასა შენ-
სა ესე ვითართა საქმეთა, ნუ უკუე
ინატრიდე დღეთა მათ უწინარესთა
სესხებისა!

ერთითა საქმითა უმჯობეს არიან
მდიდართასა გლახაკნი: უზრუნვე-
ლობითა; და ეცინიან მათ, რაჟამს
ზრუნვთა მათ მრავალთაგან არა ეცა-
ლებინ დაძინებად და იგინი უზრუნ-
ველად განისუენებდიან და იგინი

ფრიადისა ზრუნვისაკან შეშფოთებულ იყვნინ. ხოლო გლახაკთა არცა ერთი რაჲ ზრუნვაჲ აქუნ.

არამედ რომელსა თანანადები აქუნდეს, იგი გლახაკცა არს და მრავალ მოუტრნე უძილ არნლა მით და უძილ დღისი და მკმუნვარე მხარდის. ოდესმე თვისსა მონაგებსა აღჭუასავენ და ოდესმე ეოცებინ გონებასა შინა და იგონებნ ტაძართა მათთვს დიდთა და აგარაკებსა მდიდართასა და უკუეთუ ვისთანამე იხილის სამიხელი ჰრწყონვალე და იტყვიან: „უკუეთუმცა ესე ჩემნი იყვნეს, განვიყიდენმცა ეზო მისი (?) და განვთავისუფლოდე ვაზშისა მისგან!“

ესე ვითარნი ესე გულის სიტყუანი ღამითაცა არიან გონებასა შინა მისსა და დღისიცა მათ მიერვე შეპყრობილ არიან; უკუეთუ ვინმე კარსა ჰრეკის, მოვალემან მან იწყის დამალვად; უკუეთუ მეყსა შინა ვინმე

შევიდის სახელ^{*)} მისა, განჰკრძის გულა მისი; უკუეთუ ესმის ყეფა ძაღლისაჲ, შეძრწუნდის და ეძიებნ, თუ სადა ივლტოდის, რამეთუ ჰგონებნ, ვითარმედ მოსესხე მისი მოვალს; რაჟამს ჟამი იგი მიცემისაჲ მოიწიის, იგონებნ, თუ რაჲ თქუას სიტყუაჲ ტყუილისაჲ ანუ რომლითაჲ ღონისძიებითა თანა წარიკადოს მოსესხე იგი ანუ თუ რაჲ მიზეზი დაუდვას მას.

რაჟამს შიიღებდენ სესხსა, ნუ მას ოდენ ჟამსა გულისკმა ჰყოფ, არამედ უკუანაჲსკნელიცა იგი ჟამი მოიგონე, რაჟამს გაჭირვებდეს შენ და ითხოვდეს თანანადება მას შენგან და გაწყინებდეს. რად შთავადებ, კაცო, თავსა შენსა ველთა მრავალ ფერისა მის მკეციისათა?!

იტყუან ყორყდელთაჲ ვს, ვითარმედ ერთსა ჟამსა შობენცა და ზრდი-

^{*)} სახლსა.

ან მართუეთა მითთა და კუალად
სხუასა მუცლად იღებენ: რამეთუ
ვიდრელა შობამდე მისა სხუაჲ მუც-
ლად ილის: ეგრეთვე მოვახშეთა საკ-
მარნი ერთბამად მიეცემიან სესხად და
იშვებიან და მასვე ჟამსჳ კუალად
აღმოეცენებიან, რამეთუ რაჟამს იგი
გავასხის, არღა მიგელის კელთა და
თჳსა მის, რომელსა შინა იყვნით,
აღნადგინებსა გთხოვნ და კუალად
იგი მეყსა შინა მისცის სესხად და
კუალად აღორძინდებიან ბოროტი იგი
და მის ბოროტისა მიერ სხუაჲ ბო-
როტი იშვის და ბოროტი იგი და-
უსრულებელ არს. ამისთჳსცა ესე ვი-
თარი სახელი წოდებულ არს სახესჳ
ამას ზედა ანგაპრებისასა, რამეთუ აღ-
ნადგინები ეწოდების მას და მუ ვჳგო-
ნებ, ვითარმედ ამისთჳს ეწოდების
აღნადგინები, რამეთუ აღდგომაჲ არს
ესე და გარდამატებაჲ უკეთურები-
საჲ, რამეთუ სადაითმცა ეწოდა აღ-

ნადგინები? გარნა აღდგომისა მისთვის
ბოროტთა და მწუხარებათა და სალ-
მობათაჲსა, რომელნი მოიწვევიან კაც-
თა მათ ზედა თანამდებთა აღნადგი-
ნებისათა. რამეთუ ვითარცა სალმო-
ბაჲ შობადისაჲ მოიწვევის დედაკაცსა
ზედა ჟამსა შობისასა, ეგრეთვე თა-
ნამდებსა ზედა მოიწვევის ჟამი იგი
მიცემისაჲ თანანადგობისაჲ მის ვაშნი
აღნადგინებსა ზედა ბოროტთა მშო-
ბელთა ბოროტი ნაშობი, აღნადგი-
ნებისა ნაშობთა ეწოდებოდენ ნაშობ
იქედნეთა. იქედნეთათჳს იტყუან, ვი-
თარჳდ საშოთა მშობელთა მათათასა
შეშკამენ და განაღებენ და ესრეთ
იშვებიან — ეგრეთვე ვახში სახლთა თა-
ნამდებთასა შეშკამს და ესრეთ იშვე-
ბის. ყოველივე თესლი, დათესილი
ქუეყანასა ზედა, შემდგომად ჟამისა
რავდენისამე აღმოეცნების და ყო-
ველივე იძრვისი ჟამითი, ჟამად აღო-
რძინდების მცირედ-მცირედ, ხოლო

ვახში დღეს იშვების და დღესვე იწყებს შობად; ყოველნი იძრვისნი, რომელნი აღრეცა დასცხრებიან შობისაგან, ხოლო ვახში აღრე იწყებს განმრავლებად და დაუსრულებელად. მიიღებს უმეტესისა მიმართ წარმატებასა.

ყოველივე აღორძინებადი, რაჟამს თვისსა საზომისა სიმდიდრესა მიიწიოს, დასცხრების აღორძინებისაგან, ხოლო ვეცხლი იგი ანგაჭრთად მარადის ორძის ყოველსავე ჟამსა.

იძვრისნი რაჟამს დაბერდენ, მისცემენ შობასა ნაშობთა მათთა და თვთ შობისაგან დასცხრებიან. ხოლო მევახშეთა ვეცხლი მოწვალსაცა შობს, დაჟძღურებულსა განაახლებს. ნუ მიეცემი შენ გამოსაცდელად მძვნვარესა ამას მკეცსა! აწ თავისუფლებით ჰხედავ მზესა, რაღ ეშურები კადნიერებასა მაგას ცხორებისა შენისასა! არავინ მებრძოლი ივლტის ესრეთ.

წყლოულებიდან და გკრძალები, ვითარ მოვალე უბნობისაგან მოსესხისა თვისისა და ეძიებნ აღგილსა სამალავად.

და უკუეთუ იტყვს, ვითარმედ: „ვითარ განვერე უკუეთუ არა ვივასხო“; ანუ „ვითარ გამოვიზარდო!“ აჰა ეგერა მოცემულ არიან შენდა კელნი და კელოვნებანი, შურებოდე, სასყიდელთა ჰმსახურებდე! არიან მრავალნი ღონენი, ანუ ვერცა ერთი ძალ გიცა, ითხოვდი უკუე სხუაგან, ანუ სირცხვლ არსა თხოვაჲ? განა უსირცხვლეს არს სესხებაჲ და მერმე ჭირვებაჲ მოსესხისა მიერ!

არათუ რჩულოსა *) დაგიდებ, რათამცა არავინ ივასხა, ანუ ვიტყვ თუ ცოდვაჲ არს. ნუ იყოფინ! არამედ ცოდვად და წარწყმელად მას ვიტყვ, რომელი მიიღებდეს აღნადგინებსა! ხოლო თქუენთვის არათუ ცოდვად

*) წესს, კანონს,

ვიტყვ სესხებასა, არამედ უფროდსად
ბორციელად განგაკრძალებ სრულად
დაცემისაგან სიგლახაკესა შინა და
გიჩუენებ, ვითარმედ ყოველივე ქი-
რი უადვილესა სესხებისა.

რამეთუ ჭინჭველსა არა ძალ უც
თხოაჲ, არცა სესხებაჲ, არამედ თვ-
ნიერ ამათსა განრომაჲ. და ფუტკა-
რი ნეშტსა თვისსა საზრდელისასა მე-
ფეთჲ მიანიჭებს, რომელთა და არცა
კელნი, არცა კელოვნებაჲ მიუცემი-
ეს ბუნებასა. და შენ, კაცო, მრავალ
ლონე ეგეც ცხოველი, ერთსა
რასმე ღონესა ვერ ილონება განსა-
რომელად თავისა შენისა? და უფ-
როდსად ვხედავთ, ვითარმედ არა ესე-
თნი ვაცნი ივასხებენ, რომელთამცა
არა რაჲ აქუნდა ყოვლადვე, რამეთუ
ესე ვითართ ავასხებსცა არავინ, არ-
ცა ვინ მიენდვების! არამედ ავასხე-
ბენ კაცნი, რომელთა მიუცემიან თა-
ვნი მათნი წარსაგებელთა ურგებთა

და სივრცესა უნაყოფოსა, რომელნი
გულისთქუმათა ამოთჳ ჰმონებნ ნუ-
თუ წარწყმედასა სიძვისასა, და რომ-
მელი ესე ვითარი არს, იტყუნ იგი
ვითარმედ: „კეთილ არს ჩემდა, რა-
თა მაქუნდეს სამოსელი მრავალ სა-
სყიდლისაჲ და მოქროქსოილი და
შვილთა ჩემთა სამკაული შეენიერთა
სამოსელთაჲ და მონათა ჩემთა თვით
სახენი სამკაულნი დაუტაბლნსა ჩემ-
სა სიმდიდრე ფრთადი!“ რომელი ესე
ვითართა საქმეთა შინა იყოს, იგი
მივალს სესხებად და ვიდრელა მიღე-
ბული იგი არა გარდაეკადის, სხუაჲ
სხვსა ზედა მეუფე მოიგის და სივრ-
ცლით მარადღე მოსესხეთა მათგან
ივლიტინ ყუეღრუბსაჲ მისთვის ულო-
ნოებისა მისისა სიმრავლითა მიტ ბო-
როტისაჲთა და ვითარცა განსიუფ-
ბულთა თანა ჩუჳ სიმსუქნისაჲ არს,
ეგრეთვე ესე ვითარსა მასთანა იჳ სი-
მდიდრისაჲ არს, რომელი იგი მას

ივასხებნ და მას მისცემნ და მოა-
ტყვს თავსა თვისსა(?) სარწმუნოებად
სესხებისაჲ ზედაჲსზედაობითა*) მით
და ჩუეულობითა ბოროტისაჲთა, და
მერმე ვითარცა მიიღიან აღმოსაგდე-
ბელი წამალი, რათამცა განწმდეს
შინაგან მათსა დამკვდრებული იგი
ნივთი, უკუეთუ უწინარეს განწმედი-
სა მათისა ნივთისა და წამლისა მის-
გან მიიღონ სხუაჲ კამადი, მეყსეუ-
ლად მასცა საღმობით აღმოაგდებენ.
ეგრეთვე ამათ აღნადგინები აღნად-
გინებსა ზედა მიიღიან და ვიდრელა
პირველისაგან არა განთავისუფლე-
ბულ იყვნინან, სხვსა სესხსა შეიკრუ-
ბდიან, მცირედ უამ უცხოსა სიმდი-
დრესა ზედა ზუაობდიან და უკუა-
ნაჲსკნელ თვისსაგანცა გამოიკუნნიან,
უჲა, რავდენნი წარწყმიდნა უცხო-
მან კეთილმან, რავდენნი განმდიდრ-
დეს სიზმრითა და აღივსნეს ზღვევი.

*) ზედიზედაობით.

თა და დაქირვებითა! ანუ იტყვ შენ, ვითარმედ: „მრავალნი სესხებისა მიერ განმდიდრდეს!“ ხოლო მე გეტყვ, ვითარმედ: უმრავლესთა შიშთვილი შესცა, არამედ შენ, რომელნი იგი განმდიდრდეს, მათ ხედავ და რომელთა თავნი მოიშთვნეს, მათ არა აღჰკრაცხავ, რომელთა იგი მოვასხეთა მათ წყინებაჲ და სირცხვლი ვერ თავსიდვეს და აღირჩიეს სიშთვილით სიკჳდილი, ვიდრელა ყუედრებით ცხორებაჲ.

ვიხილე ოდესმე ხილვაჲ საწყალობელი: ცრმათა თავის უფალთა თანა ნადებთათჳს მამულთა მიიყვანებდეს განსყიდად! არა გაქუს სიმდიდრე რათამცა დაუტევე შვილთა შენთა, ნუ მიუღებ *) მათგან აზნაურებასა; ესოდენ დაუმარხე მათ მონაგები იგი თავის უფლებსაჲ, ნამარხევი ეგე, რომელი მშობელთაგან მიგიღებციეს. სრ-

*) ნუ გამოსწილავ, წაართმევ.

გლახაკისათვის მამულისა არავინ სადა
ყუედრებულა, ხოლო თანანადები მა-
მული საპრობილოდცა შეაგდებს
შვილთა! ნუ დაუტეობ კელით წე-
რილსა, ვითარცა წყევასა, შვილთა
და ნაშობთა შენტა ზედა მიმავალსა!

ისმენეთ, მდიდარნო, თუ რასა გა-
ნჯაზრახვით გლახაკთა თქუენისა უწ-
ყალოებისათვის: რათა მოისმინონ უფ-
როდსად ქორსა შინა და მიგლახაკე-
სა, ვიდრეღა შევიდენ განსაცდელთა
მათ შინა ვახშისათა. ხოლო უკუ-
თუმცა გრჩლით, თქუენთანა რად სა-
კმარ იყვნეს ესე სიტყუანი: ანუ არა
უწყითა განზრახვაჲ იგი მეუფისაჲ,
რომელი იტყვს, ვითარმედ: „ავასხე-
ბდეთ, რომელთაგან არა უსვით მი-
ღებად“

ანუ სიტყუა შენ, ვითარმედ: „და
რომელი არს იგი სუსხებაჲ, რომლი-
სა თანა არა იყოს სასთებნაჲ მიღები-
საჲ?“ არამედ გულისკმა ყავ ძალი

სიტყვსაჲ ამის და განგიკვრდეს კაცთ-
მოყუარებაჲ რჩულისმდებელსაჲ მის.
რაჲჲმს გეგულოვებოდის მიცემაჲ გლახაკისაჲ და უფლონსათჳს საჭასჳ იგნ
ძღუენიცა არს და სესხიცა. ძღუენი
ნია მისთჳს, რამეთუ არღა რა გაქჳს
სასოებჲჲ მიღებისჲჲ, ხოლო სესხია
მისთჳს, დიდთა მათთჳს ნიქთა მეუ-
ფისათა, რომელმან მიგაგოს მის
წილ, რომელი იგი მცირედსა. მირ-
ღებს გლახაკისა მის მიცემითა და
დიდნი კეთილნი მიგაგნის მის წილ,
რამეთუ რომელი სწყალობდეს გლახაკსა,
იგი ავასხებს ღმერთსა.

არა გნებავსა, რათამცა ყოველთა
მეუფე გყვა თავისა შენისა თანა
მდებად თანანადებისა მის. თუ უკუე
ვინმე მდიდართაგან ქალაქისათა გრქჳ-
ას შენ მიცემად თანანადებსა მას სხჳ-
სასა, გრწამს თავსმდებებჲჲ მისი და
ლუთისა თავსმდებად გლახაკთა არა
შეიწყნარება? მიეც ამაოდ მდებარე

ეგე ვეცხლი და ნუ დაამძიმებ მას
განმრავლებითა და ორთავე კეთილი
გეყოს, რამეთუ შენ დასდვა იგი სა-
უნჯესა შენსა უცხოუმელსა სამარხა-
ვად, და რომელსა იგი მისცეს, ეყოს
მასცა სარგებელი იგი საკმარისაჲ.
უკუეთუ კულა აღნადგინებსაცა ფძიებ,
განმრავლებად მისა კმა იყავნ შენდა
ნიჭი იგი უფლისაჲ და მან მოგცეს
აღნადგინები იგი გლახაკათაჲს; ჭე-
შმარიტად კაცთმოყუარისა მისგან
მოელოდრე კაცთმოყუარებასა, რამე-
თუ აღნადგინებსა, რომელსა აწ მიც-
ლებ, კაცთმოყუარებითა და უწყა-
ლოებითა სავსე არს, რამეთუ განსა-
ცდელთაგან სხუათაჲსა შენ სიმდიდ-
რესა მოიგებ, ცრემლთაგან ჭირვეუ-
ლისათა ვეცხლსა შეიკრებ, შიშუელ-
სა აშთობ, მშიერსა სცემ, წყალობაჲ
არა სადა არს ყოვლადვე, არა მოი-
გონებ, ვითარმედ შენისავე ბონებო

სადა *) არს, რომელსა იგი აჭირვებდა ესე ვითართა ამით საქმეთაგან შეძინებასა კაცთმოყუარებად სახელსდებ! ვაჟ არს მათდა, რომელნი იტყვან მწარესა ტკბილად და რომელი კაცთ მოძულებასა კაცთ მოყუარებად სახელსდებენ! არცა თუ საფსონის იგავნი ესე ვითარნი იყვნეს, რომელნი უთხრნა მეგურისტეთა მისთა: „მკამელისაგან გამოვიდა ჭამადიო და ძლიერისაგან ტკბილი“ და კაცთ მოძულისაგან გამოვიდა კაცთ მოყუარებაჲ? ვითარცა არა შეჰკრებენ ეკალთაგან ყურძენსა, არცა კუროჯს თათაგან ლელუსა, ეგრეთვე არცა ვახშისაგან იპოების კაცთ მოყუარებაჲ, რამეთუ ყოველი ხე ხენეში ხენეშსა-ცა ნაყოფსა გამოიღებს.

მეასეჟღონი **) იგი და მეათეჟღონი

*) ბუნებისა: ...

**) ასი 0/0-ის ამღებელნი.

ნი *) სახელნი სასმენულოდცა საში-
ნელნი, თუეულნი იგი აღნადგინების
მეძიებელნი, ვითარცა ცნობისა მიმ-
ღებელნი იგი ეშმაკნი, ეგრეთვე ესე-
ნი მოქცევასა მთუარისათა მივიდიან
გლახაკთა ზედა. ეჰა, მიცემაჲ ორ-
თა თვსვე ბოროტი, — მიმცემელისა
თვსცა და მიმღებელისა, რამეთუ ერ-
თსა მას მოატყუებს ზღვევასა საკჳარ-
თასა, ხოლო მეორესა მას ზღვევასა
სულღისასა. მუშაკმან ვინაჲთგან თა-
ვი კვლისაჲ **) მიილის, თესლსა ძირ-
სა ქუეშე მქელეულისასა არ აფასი-
ებნ, ხოლო შენ ნაყოფიცა მივიღე-
ბიეს და პირველისა მის თესლისა ძი-
ებისაგან არა დასცხრები, თვნიერ მი-
წისა ჰნერგავ, თვნიერ თესლისა ჰმკი,
არა უწყი, თუ ვისთვის შეჰკრებ! რო-
მელი იგი აღნადგინებისა მისთვის ცრე-

*) ათის 0/0-ის ამღებელნი.

**) ხუილისა (ხუარბლისა), ყანისა.

მლოის *), საცნაურ არს, ხოლო თუ რომელსა ეგულების სიმდიდრისა მის დამკვდრებაჲ, იჭყუულ არს, რამეთუ არა უწყი, თუ არა სხუათა დაუტეო შენ მიერ შეკრებულნი იგი სიმდიდრე და შენ გაქუნდეს საუნჯე იგი ოდენ უწყალოებისა და უკეთურებისაჲ, რომელი დაიუნჯე თავისა თვს შენისა ნეფსით.

ამისთვის უკუე, ნუცა რომელსა ენებოს სესხების შენგან, მიაქცევ ვარე, და ვეცხლსა შენსა ნუ მისცემ აღნადგინებად **), რათა ძუელისაგანცა და ახლისა შჯულისა უმჯობესი ისწავო და სასოებითა კეთილისაჲთა უფლისა მიხვდე და მუნ მიიღო აღნადგინები კეთილთა საქმეთაჲ ქრისტეს ივსოს მიერ ღუთისა ჩუენისა, რომლისაჲ არს დიდებაჲ და სიმტკი-

*) ცრემლებს ღვრის, აფრქვევს.

***) აღნადგინები—სარგებელი.

ცე აწ და მარადის ღმ უკუნითი უკუ-
ნისამდე. ან.

ეს ძლიერი მოძღვრება საგულის-
ხმოა ყოველ მხრივ: წმიდა მამა ჰგმობს
წრათუ მქასეულობას („ურთულ სარ-
გებლის“ აღებას) და მქათეულობას
(10⁰/₀-ად ფულის გასესხებას), არა-
მედ თავნის გასაზრდელად ფულის
გასესხებასაც! მქონელმა უქონელს
ისე უნდა მისცესო. „ავასხებდით,
რომელთაგან არა ესვით მიღებად!“

ასრეთი კანონი ყოფილა საქარ-
თველოში მე-X—XI საუკუნეს. დღეს-
ლა?!

ნომუში 976 წლ. (ის გვ. 139—192)
დავითნის ტექსტისა

ქ: ფსალმუნი: ა:

1 *) ა. ნეტარარს კაცი, რომელი
არა მივიდა ზრახვასა უღთოთასა და
გზასა ცოდვილთასა, არა დადგა:.

2. ბ. საჯდომელსა ურჩულოთასა
არა დაჯდა:.

3. გ. არამედ რჩულსა უფლისასა
არს ნებაჲ მისი, რჩულსა მისა ზრახ-
ვენ იგი დღე და ღამე:.

4. დ. იყოს იგი ვითარცა ხე და-
ნერგული თანა წარსა დინელსა წყალ-
თასა:.

5. ე. რომელმან გამოსცეს ხილი

*) არაბული ციფრით აღნიშნულია მუ-
კლნი ყველა 150 ფსალმუნისა, დედანში
ესეც ანბანითვე აღირიცხება.

თვისი ჟამსა თვისსა და ფურცელი მი-
სი არა დასცკვეს:.

6. ვ. ყოველივე, რაჟცა ყოს, და
წარემართენ მას:.

7. ზ. არა ესრე უღთონი და არა
ესრე:.

8. ც. არამედ ვითარცა მტყუერი,
რომელ აგავის ქარმან პირისაგან ქუე-
ყანისა:.

9. თ. ამისთვის არა დადგენ ულ-
თონი სარჯელსა, სარცა ცოდვილნი
ზრახვისა მართალოთასა:.

10. ი. რამეთუ უწყის უფალომან
გზად მართალოთად და გზად უღთო-
თად წარწყმდეს: მუკლი: ი:.

ფსალმუნნი: ბ:

11. ვ. რად აღიძრნეს წარმართნი
და ერმან იზრახა ცუდი:.

12. ბ. შეითქუნეს მეფენი ქუეყა-
ნისანი და მთავარნი შეკრბეს ერთად:.

13. გ. უფლისათჳს და ცხებულისა მი სისა თჳს.

† დიაფსალმაჲ, რომელ არს განსუენებაჲ.

14. დ. განვხეთქნეთ აპაურნი მათნი და განვაგლოთ ჩუენგან უღელი მათი.

15. ე. იგი, რომელ დამკვიდრებულ არს ცათა შინა, გცინოდის მათ და უფალმან შეურაცხყენეს იგინი.

16. ვ. მაშინ იტყოდის მათ რისხვით მისათა და გულისწყრომითა მისითა შეძრწუნნეს იგინი:.

17. ზ. მე დავდეგ მეფედ მის მიერ ზედა სიონსა, მთასა წმიდასა მისსა:.

18. ც. თხოვბად ბრძანებათა უფლისათა:.

19. თ. უფალმან მრქუაჲ მე: ძე ჩემი ხარე შენ და მე დღეს მიშობიე შენა.

20. ი. ითხოვენ ჩემგან და მიგცნე

შენ ყოველნი წარმართნი სამკვდრე-
ბელად შენდა:.

21. ია. და პერობად შენდა ყო-
ველნი კიდენი ქუეყანისანი:.

22. იბ. ჰმწყსნე ივინი კუერთხითა
რკინისაჲთა და ვითარცა ქურნი მე-
კეცეთანი შეჰმუსრნე ივინი:.

23. იგ. აწ, მეფენო, ესე გულის
ხმა ყავთ და განისწავლენით ყო-
ველნი მსაჯულნი ქუეყანისანი:.

24. იდ. ჰმონეთ უფალსა შიშით
და უგალობდით მას ძრწოლით:.

25. იე. მიიღეთ სწავლაჲ, ნუ
უკუე განრისხდეს უფალი და წარს-
წყმდებოდით თქუენ გზისჲ მისგან
მართლისა:.

26. ივ. რაჲამს ალატყდეს მყის
გულისწყრომაჲ მისი, ნეტარ-არიან
ყოველნი, რომელნი ესვენ მას. მუგ-
ლი: ივ.

ფსალმუნთა: დ.

დასასრულსა განწილვისათჳს. ფსალ-
მუნთა დაკითხისა.

37. ა. ხადილსა ჩემსა, ესმა ჩემი
ღმერთსა სიმართლისა ჩემისასა:.

38. ბ. კირსა ჩემსა მილხინე, მი-
წყალე მე, შეგესემინ ლოცვისა ჩე-
მისა:.

39. გ. ძენო კაცთაჲო, ვიდრემ-
დის გულფიცხელ ხართ, რად გი-
ყუარს ამოგზაჲ და ეძიებთ სიჯრუ-
ვესა:.

40. დ. გულისხმა ყავთ, რამეთუ
საკვრველ ყო უფალმან წმიდაჲ
თჳსი:.

41. ე. უფალსა შეესემინ ჩემი
ღაღადებასა ჩემსა მისა მიმართ:.

42. ვ. გულისწყრომასა თქუენსა
ნუ ჰსცოდავთ, აწ, რად თქჳან გულ-
თა თქუენთა სარეცელთა თქუენთა
ზედა, შეინანეთ,

43. ზ. შეწირეთ: მსხუერპლი სი-
მართლისაჲ და ესევდით უფალსა:.

44. ც. მრავალთა თქვან: ვინ გვჩუ-
ენოს ჩუენ კეთილი? გამოგვჩნდა ჩუ-
ენ წათელი პირისა შენისაჲ, უფალო.

45. თ. მოვეცო სიხარულად გულ-
თჲ ჩუენტა ნაყოფისაგანი იფქლითა,
ღუინითჲ, ზეთითა მათათა: განამრავ-
ლენ შენ ივინი:.

46. ი. მშვიდობით მას ზედა დავ-
წევ, დავიძინე, რამეთუ შენ უფალ-
მან მხოლომან, სასოებით (დამამკვლ):
რე მე. მუკლი: ი.

ფს. 5, მუკ. იბ (დაბეჭდ. 8): უფა-
ლო, მიძეღუ მე სიმართლითა შენი-
თა და მტერთა ჩემთა: თვს წარკმარს
ფხ ჩემ წინაშე გზაჲ იშენი.

— მუკ. ივ. (დაბეჭდ. 9): რამე-
თუ არა არს პირსა მათსა ქუშმარო-

ტეზაჲ, გული მათი ამაო არს, სამა-
რე ზეადიბულ არს კორკი მათი.

— მუკ. იდ. (იქვე): ენითა მათი-
თა ზაკუვენ, დასაჯენ ივინი, ღმერ-
თო.

— მუკ. იე. (10): დაეცნენ ივი-
ნი ზრახვათა მათთაგან დიდძალითა
ჟღთოებისა მათისაჲთა.

— მუკ. იზ. (11): იხარებდენ შენ-
დამი ყოველნი, რომელნი გესვენ შენ
უკუნისამდე.

— მუკ. ის (იქვე): იშუებდენ შენ-
დამი და შენ დაიმკუდრო მათ შო-
რის.

— მუკ. კ (12): რამეთუ...., უფა-
ლო, რამეთუ შენ, ვითარცა საკურ-
ველითა სათნოებითა შენითა, გვრ-
გვნოსან მყვენ ჩუენ.

ფს. ნ. აღსასრულსა კურთხევაჲ
მერვისათჳს ფს. დავითისო.

მუკ. ზ: მილხინე (დაბეკ. განმ;
კურნე).

მუკ. ვ: დავშუერი მე..., დავბანე მე
მარადის ოლამე ცხედარი ჩემი და სა-
რეცელი ჩემი დავალტვე ცრემლითა
ჩემითა; განმირისხნა მე (დაბეკ. განმ-
რისხდა).

მუკ. ი. (9): ისმინა უფალმან კმაჲ
ლოცვისა ჩემისაჲ, უფალმან თაყუა-
ნისცემაჲ ჩემი შეიწირა:.

ფს. 7: ფსალმუნებჲჲ დავითისაჲ რო-
მელი თქუა სიტყუათათჳს ქუშისთა;
ძისა იგმენტლისათ.

80. ა. უფალო ღმერთო ჩემო,
შენ გესაგ, მაცხოვნე მე და ყო-
ველთა მღევართა ჩემთაგან მიკსენ
მე:.

81. ბ. ნუ სადა წარიტაცოს, ვი-
თარცა ლომმან, სული ჩემი; არა-

ვინ იყოს მკნელ ჩემდა, არცა მაცხოვარ:.

82. გ. უფალო ღმერთო ჩემო, უკუეთუ ვყავ ესე, არს თუ ურჩულოებაჲ კელთა ჩემთა.

83. დ. ანუ თუ მისა და ვაგე მე ბოროტი მათ, რომელთა მომაგეს მე ბოროტი:.

84. ე. უკუე განსამევარდე მეცა მტერთა ჩემთა მიერ ცუდი:.

85. ვ. დევნოს სამე მტერმან სული ჩემი და ეწიოს:.

† განსუენებაჲ.

86. ზ. დათრგუნოსა ქუეყანასა ცხოვრებაჲ ჩემი და დიდებაჲ ჩემი მიწასა დაამკუიდროს:.

87. ც. აღდეგ, უფალო, ამაღლდო რისხვითა შენითა მოხსრულებად ყოველთა მტერთა ჩემთა:.

88. თ. განიღვიძე, უფალო, ღმერთო ჩემო, ბრძანებითა მით, რომელ

მამცენ ჩუენ და კრებული ვრისაჲ
გარემოგადგეს შენ:.

89. თ. ამისთვის მალლად მოიქეც,
უფალო, უფალმან განსაჯოს ერი
თვისი:.

† განსუენებაჲ.

90. ია. მისაჯე მე, უფალო, სი-
მართლითა შენითა და უბიწოვბი-
თა შენითა ჩემდამო:.

91. იბ. აღესრულნენ ძურნი (ძო-
ჯრნი) ცოდვილთა ზედა და შენ წა-
რუმართა მართალსა, უფალო:.

92. იგ. რომელი განიკეთხავს
გულსა და თირკუმელთა ღმერთი მა-
რთალი:.

93. იდ. კეშმარიტარს შეწევნაჲ
ჩემი ღუთისა მიერ, რომელმან გა-
ნარინნის წრფელნი გულითა:.

94. იე. ღმერთი მართლო მსა-
ჯულს, ძლიერს, სულგრძელს, რომელმან
არა მოავლინის რისხვაჲ მისი მარა-
დღე:.

95. ივ. არათუ მოიქცეთ, მახვლი მისი ლესულ არს:

† განსუენებაჲ.

96. იზ. მშოვლდსა მისა გარდაუცუამს და განუმზადებდეს იგი:.

97. ის. მის თანა განუმზადებინ კურნი სიკვდილისანი და ისარნი მისნი შემწუკეად ქმნა (დაბეკდ. 17, 12).

98. ით. აჰა ესერა არა ძლებულ იქმნა სიწრუგით, მუცლად ილო სალმოზაჲ და შვა უშჯულოებაჲ:.

99. კ. კნარცუ თხარა, აღმოჰკუეთა; შთავარდა იგი მთხრებლსა მას, რომელცა ქმნა:.

100. კა. მიექცა სალმოზაჲ მისი თავსა მისა და სიკრუვე მისი თხემსა მისა ზედა დაუკდა:.

101. კბ. ხოლო მე აუვარო უფალსა და უგალობდე სახელსა უფლისა მადლისასა: მუკლი კა (კბ?).

ფს. 8: დასასრულსა: საწინეხკლთათჳს,
ფსალმუნებაჲ დაგითისი:.

მუკლი გ. (დაბეჳ. 2): პირითა
ყრმათა ჩიჳლთა მწოვართაჲთა დაემ-
ტკიცოს ქებაჲ:.

მ. დ. (იქვე): მტერთა შენთათჳს,
რათამცა განირყუნა მტერი იგი და
შურის მგებელი:

მ. ე. (3): რამეთუ ვიხილენით
ჩუენ ცანი, ქმნილნი კელთა შენთანი,
მთოვარე და მასკულაგები, რომელ შენ
დაჭბადე:.

მ. ვ. (4): რაჲ არს კაც, რამე-
ნუ მოიკსენე იგი იგი ანუ ძს კა-
ცისიჲ, რამეთუ მოხედენ მას მას:.

მ. თ. (7): ცხოვარი და ზროხაჲ
ყოველივე უფროჲს მკეცნიცა ველი-
სანი.

ფსალმუნი ნ: ფსალმუნი: ნ

აღსასრულსა: ფსალ- (ამ ფსალმუნის მუკ-
ლმუნი: დაგითისი: ლები ამოგვაქვს შა-

მოსლვასა: მას: ნა-
თან: წინასწარმეტ-
ყუელისა: რაჟამს: შე-
ვიდა: დავით: ბარ-
საბს:.

961. ა. მიწყალე,
ღმერთო, დიდითა
წყალობითა შენითა
და მრავლითა მოწ-
ყალებითა შენითა
აკოცე უსჯულოებაჲ
ჩემი:.

962. ბ. უფროჲს გან-
მბანე ურჩულოები-
სა ჩემისაგან და ცო-
დვათა ჩემთაგან გან-
მწმიდე მე:.

963. გ. რამეთუ
ურჩულოებაჲ ჩემი მე
უწყი ღმრთვალე ჩე-
მი წინაშე ჩემსა არს
მარადის:.

964. დ. შენ მხო-
ლესა შეგცოდე, უფა-
ლო, და ბოროტი
შენ წინაშე ვყავ:.

ტბერდის მე-X საუკ.
კუეზულიდან).

მიწყალე მე, ღმერ-
თო, დიდითა წყა-
ლობითა შენითა, და
მრავლითა მოწყალე-
ბითა შენითა აკოცე
ურჩულოვებაჲ ჩემი.

უფროჲს განმბანე
ურჩულოებისა ჩემი-
საგან და ცოდვათა
ჩემთაგან განმწმიდე
მე.

რამეთუ უსჯულო-
ებაჲ ჩემი მე უწყი
და ცოდვად ჩემი წი-
ნაშე ჩემსა არს მა-
რადის.

შენ შეგცოდე, უფა-
ლო, და ბოროტი
შენ წინაშე ვყავ.

965. ე. ვითვრ მარათალ ხარ სიტყვთა შენითა ჭ სძლევ სჯასა შენსა:.

966. ვ. ესერა უსჯულოებასა მიუდგა და ცოდვასა შინა მშვა შე დედამან ჩემმან:.

967. ზ. უფალო, კეშმარიტებაჲ შეიყუარე, გამოუჩინებელნი და დაფარულნი სიბრძნისა შენისანი გამომიცხადენ მე:.

968. ჰ. მასხურე მე საპკურებელითა შენითა და განვწმიდნე, განმბანე მე და უფროდს თოვლისა განვსპეტაკნე:.

969. თ. მასმინე მე გალოზბაჲ და სიხარული და იხარებდენ ძუალნი მღაზბალნი:.

რათა გაჰმართლდე სიტყვთა შენითა და სძლო შჯასა შენსა:.

ესერა უსჯულოებით მიუდგა და ცოდვით მშვა მე დედამან ჩემმან.

უფალო, კეშმარიტებაჲ შეიყუარე, გამოუჩინებელნი და დაფარულნი სიბრძნისა შენისანი გამომიცხადენ მე:.

მასხურე მე საპკურებელითა შენითა და განვწმიდნე, განმბანე მე და უფროდს თოვლისა განვსპეტაკნე:.

არამედ მასმინე მე გალოზბაჲ და სიხარული და იხარებდენ ძუალნი ჩემნი მღაზბალნი:.

970. ი. გარე მი-
აქციე პირი შენი ცო-
დვათა ჩემთაგან და
ყოველნი უსჯულოე-
ბანი ჩემნი აკოცენ:.

971. ია. გული წმი-
დად დაჰბადე ჩემთა-
ნა, ღმერთო, და სუ-
ლი წრფელი განმია-
ხლე გუამსა ჩემსა:.

972. იბ. ნუ გან-
მაგდებ მე პირისა შე-
ნისაგან და სულსა
წმიდასა შენსა ნუ მი-
მღლებ ჩემგან:.

973. იგ. მომეც მე
სიხარული. მაცხოვ-
რებისა შენისა და
სულითა წმიდითა
დამამტკიცე მე:.

974. იდ. ვასწავლ-
ნე უსჯულოთა გზა-
ნი შენნი და უღმრ-
თონი შენდა მოიქ-
ნენ:.

გარე მიიქციე
რი შენი ცოდვათ-
ჩემთაგან და ყოველ-
ნი ურჩულოვებანი
ჩემნი აკოცენ:.

გული წმიდად და-
ბადე ჩემთა, ღმერ-
თო, და სული წრფე-
ლი განმიახლე გუა-
მსა ჩემსა:.

ნუ განმაგდე პირი-
სა შენისაგან, უფა-
ლო, და სულსა წმი-
დასა შენსა ნუ მიმი-
ღლებ ჩემგან:.

მომეც მე სიხარულ-
ლი. მაცხოვრებისა
შენისა და სულითა
მთავრობისა შენისა
და დამამტკიცე მე:.

ასწავენ უსჯულო-
თა გზანი შენნი და
უღმრთონი შენდა
მოიქცენ:.

975. იე. მიკსენ მე
სიტყუათაგან, ღმე-
რთო, ღმერთო ცხო-
რებისა ჩემისაო; გი-
გალობს ენაჲ ჩემი
სიმართლესა შენსა:.

976. ივ. უფალო,
ბაგენი ჩემნი აღზ-
ვენ და პირი ჩემი
იტყოდის ქებულება-
სა შენსა;

977. იზ. უკეთუმცა
გენება, მსხუერპ-
ლი შევწირეთ შენ-
და, საკუერთხი არა
გფნდა შენ.

978. იძ. მსხუერპ-
პლი ღუთისაჲ არს
სული მდაბალი, გუ-
ლი წმიდაჲ და სუ-
ლი მდაბალი ღმერ-
თმან არა შეურაცხ-
ყოს:.

979. ით. კეთილი
უყავ, უფალო, ნები-

მიკსენ მე სისხლთა-
გან, ღმერთო, ღმე-
რთო ცხოვრებისა ჩე-
მისაო.

უფალო, უკეთუ
ბაგენი ჩემნი აღზუ-
ნე; პირი ჩემი გით-
ხრობდეს ქებულება-
სა შენსა.

უკეთუმცა გენება,
მსხუერპლი შეწირ-
ვად შენდა, საკუერ-
თხი არა გთნდა შენ.

ვრამედ მსხუერპლი
ღუთისა არს სული
მდაბალი და გული
და სული ჭმდაბალი
და წმიდანი უფალ-
მან არა შეურაცხყ-
ვის.

კეთილი უყავ, უფა-
ლო, ნებიტა შენი:

თა შენითა სიონსა და ალა-
და აღეშენნენ ზღუ- შენენ ზღუდენი იპ-
დენი იპრუსალიმი- რუსალიმისანი.

980. კ. მაშინ მაშინ გთნდა მსხუ-
გთნდეს მსხუერპლი ერპლი. სიმართლი-
სიმართლისაჲ, შესა- საჲ შესაწირავი და
წირავი და საკუერ- საკუერთხი.

981. კა. მაშინ შე- მაშინ შეიწირნენ
იწირნენ საკურთხე- საკურთხეველსა შენ-
ველსა შენსა ზედა სა ზედა ზუარაკებ.
ზუარაკნი.

ფსალმუნა: 66

2890. ა. აქებდით ღმერთსა სიწ-
მიდითა მისითა:

1891. ბ. აქებდით მას სამყაროჲთა
ძალისა მისისაჲთა:

2892. გ. აქებდით მას ძლიერებო-
თა მისითა:

2893. დ. აქებდით მას მრავლითჲ
სიმდიდრითა მისითა:

2894. ე. აქებდით მას კმითა ნეს-
ტვისაჲთა:

2895. ვ. აქებდით მას ფსალმუნითა და ქებითა:

2896. ზ. აქებდით მას სისხარუღითა და გალახებითა:

2897. ც. აქებდით მას სიტყვითა ტუბილდითა:

2898. ძ. აქებდით მას კმითა სასმენელითა:

2899. ე. აქებდით მას კმითა ლაღებისაჲთა:

2900. ია. ყოველი სული აქებდით უფალსა: მუკლი: ია:

† თაყუანისცემაჲ: უფალო: შეგესემინისაჲ: მუკლი: ერთ: რიცხუად: რკე:

ყოვლად შეკრებით ფსალმუნნი: რნ, მუკლი: ცშ.

აქვე ძველის-ძველ და ოღნავლა დასანახ მხედრულით: „შეკაღსა (თუ სულსა!) საბას წმიდასა (?) შეკინდებს ღმერთი“.

დ ა მ ა ტ ე ბ ა

ცხოვრება არჩილ II-ისა

თუესა მარტსა ოცსა († 718 წ.).

შესხმა და წამებაჲ: წმიდისა და დიდებულისა მოწამისა არჩილისი: მეფისა მის ქართველთასა, რომელი იყო ნათესავი და ტომი ხუასროვანთა სპარსთა მეფისა: და იწამა ქართლს შინა ჭიჭუმ მძლავრისა მიერ: რომელსა ეწოდა ასიმ: *)

ბრწყინვალე არს და დიდებულ კსენებაჲ ყოველთა მოწამეთა: რამეთუ მათ აღიდეს ღმერთი ასოთა ოვსთა მიერ: რაჟამს იგი განიცადებოდეს ცეცხლითა და მახვლითა. და სხვთა

*) ეს ვარიანტი არჩილ II-ის ცხ—ებისა ამოვიღეთ საეკლ. მუზ. 1737 წ. გადაწერილ „მამ. ცხოვრებიდამ“ (№ 170, გვ. 451).

ფერად - ფერადითა სატანჯველითა :
და მოსწყდებოდეს სიყვარულისათვის
ღთისაჲ: ამისთვის ღმერთმანცა აღი-
დნა იგინი თავისა თვისისა თანა დი-
დებითა მით ჩუენგან მოუგონებელი-
თაჲ და მოუთხრობელითა. თქუმუ-
ლისაჲებრ წინასწარმეტყველისა: ვი-
თარმე დ მე მაღიღებელნი ჩემნი ვა-
დიდნე: და შეურაცხის მყოფელნი
ჩემნი შეურაცხ ვუნე: . მოდით ჩუ-
ენცა მარტულთ მოყვარენო და უფ-
როსად ღთის მოყვარენო ვეზიარე-
ბოდეთ კსენებასა მოწამეთასა: . ნუ
უკუტ და ჩუენ მიერცა არა უღირს
იჩინონ. დიდებაჲ და ქებაჲ: . რამეთუ
დალაცათუ იგინი საუკუნოდ დიდე-
ბულ არიან არამედ ჩუენცა თანამ-
დებ ვართ დიდებად მათდა და ქებად
ძალისაებრ: რამეთუ ძალისაებრნი
გულს მოდგინებანი მათ მიერცა მი-
სათვალველ არიან: რამეთუ ზეშთა
სახიერისა მსთვისა მსგავსება. ესენიცა

სახიერნი და ტკბილნი არიან: რამეთუ ნებავეს წმიდათა რათა სადაცა მეუფს მათი იდიდებოდის. ეგრეთვე მსგავსად ესენიცა მის თანა იდიდებოდენ: და ჩუენ შემსხმელთა და მადიდებელთა მათთა. ნიქთა უხრწნელთა უხუცებით განგვყოფდენ. და მადლთა უშურველთა მდიდრად მოგუფენდენ: რათა მობაძავად სიმკნეთა მათთა გამოგუაჩინენ: ბრძოლად უხილველთა მათ მტერთა: და სურვილად საუკუნეთა მათ კეთილთა მოსწრაფედ აღგუადგინებს:.

რამეთუ ქუეყნი^ა მეფეთა^{ცა} თვის ეყვის. რათა საკუთარნი მეგობარნი მათნი ყოველთა მიერ. რატივებოდინ: რამეთუ პატივნი მათნი თვისად პატივად შეურაცხიეს: აწ ვინათგან ესრეთ თანამდებ ვართ. მოწამეთა თვის ქებისა შეწირვად: მოდით მორწმუნენო განვაწყობთ ხორთა შემსხმელთა და მედღესასწაულეთა. და

უხნობდეთ დიდსა ამას მოწამეთა
შორის მნათობსა: რამეთუ ვინ არს
ესრეთ დიდებულ და სახელოვან
ბრწყინვალეობითა ღუაწლთათა: და
წარჩინებულ გვრგვინობითა. ვი-
თარ ჩუენი ესე მოწამე: ვოტყვ უკუტ
ჩვენსა ამას სახელოვანსა მეფეთა შო-
რის. და წარჩინებულსა თვთ მპყრო-
ბელთა შორის. და უფროსად ბრწყინ-
ვალესა გუნდსა შორის მოწამეთასა
სამგზის სანატრელსა არჩილსა. ვაც-
რამეთუ ყოველნი მეწამნეთ სიმკნე-
სა და სიქველესა მისსა. შუცნიერე-
ბასა. და ახრგვინებასა მისსა. ტომ-ქარ-
თლობისა და შარავანდედით. მეფო-
ბისათა ზეშთა ქმნულებასა მისსა: და
სხუათა მრავალთა რათმე უხუცბასა
სიკეთეთა მისთასა: არამედ ესე არა
რად არს მისთანა. არცა რად საკ-
მარ: ხოლო ესე ყოველი დაუტყვა
და შერაცხა: საუკუნოსა მისთვის დი-
დებისა და წარუვალისა მეფობისა.

თვს. სივრცე ქუეყნისა, სიმდიდრე
ზღვსა. საუნჯეთა სიმძიმენი: სამეუ-
ფონი ტაძარნი და გვრგვნი: თვსნი
და ტოლნი. ცოლი და შვილნი: და
სხუაჲ რომელიცა ითქმის და მოიგო-
ნების: სოფლხსა ამის საშუშბელთა-
განი. ვითარცა მტუპრი უნდოჲ ეგ-
რეთ განყარა. და ვითარცა ნაგევი
განაზნია: სიყვარულისათვს ქრისტე-
სა და იგი მხოლოდ შეიყვარა. და
ყოვლისა განმსყიდელმან იგი მხო-
ლო ვითარცა ბრძენმან ვაჟარმან
მოიყიდა. და მისთვს დაღვა სული
თვსი:.

არამედ ჩუენ ძალისაებრ ვიტყო-
დით ლუაწლთა მიმართ სიმკნით გან-
წყობასა მისსა მძლავრისა მიმართ სი-
ტყვს გებასა, და სიკუდილისა მიმართ
უშიშოებასა.: და თუ ვითარ ახოვ-
ნად გვრგვნოსან იქმნა: დალაცათუ
ყოველნი მაქებელნი თვსნი ძლიეუ-
ლად გამოჩინებულ არიან: რამეთუ

ღირსებისთა ქებათა ვერვინ მკადრე
ქმნილარს: . თვნიერ მის ჟამისა წმი-
დასა ეპისკოპოსისა ლეონტი მროვე-
ლისა: რომელსაცა მისი სანატრელი
ცხოვრებაჲ და ღუაწლი ვრცელად
აღუწერია: ვითარცა მოგვთხრობს მა-
ტიანე ქართველთა ცხოვრებისა: არა-
მედ იგი ჟამთა მომყოვრებითა ვიდრე
ჩუენდამდე არა მოწევნილ, არცა გვხი-
ლავს: არამედ მისვე ქართველთა ცხო-
ვრებისაგან, რომელი მისთვის სულ მცი-
რედ წერილ არს: ანუ თუ ზეპირით
საჩინობს ჟამთა სივრცისაგან ვერ და-
ფარული ბრწყინვალება ღვაწლთა მი-
სთა. და საფლავიცა მისი ჩუენ შო-
რის მყოფი ღუმითიჲ მალაღებელი
სიმკნეთთა მისთა: ამისთვის მცირედისაჲ
რახსამე და კნინოდენისა ვიკადრე
მეცა უნდომან და გლახაკმან ამან
აღწერად მისთვის ძალისაებრ ჩემისა
და არა თუ სიდიდისაებრ სიმკნეთაჲ
მისთასა და ბრწყინვალეებისა: რათა

არა უმეტესმან ღუმელმან უღრმესსა
დავიწყებასა მისცეს ბრწყინვალე იგი
ღვაწლი მისი: და ჩუენ დაგუქირდეს
დიდი იგი შესაძინელი ორკერძოთა
ნიჭთა უხუცბისნი:.

ღმ შოდით ღთის მოყვარენო. მო-
ყვენით ყურნი თქუენნი და გულს
მოდგინელ ისმინეთ: ესე სამგზის სა-
ნატრელი არჩილ იყო, ვითარცა უწ-
ყით ყოველთა, მეფე ქართველთა, რო-
მელსა სრულიად ეპყრა საზღუარნი
ყოვლისა საქართველოჲსანი: ანაკოფ-
სით ვიდრე დარუბანდამდე: იყო ნა-
თესავი დიდთა მეფეთა ხუასროვანთა:
დიდისა მეფისა ვახტანგის ძეთა ძე
მეხუთე შვილის შვილი: . ძე სტეფა-
ნოზ მეფისა: . ამისთვის ვაკსენე ნათე-
საობაჲ მეფეთა. და თვით მპყრობე-
ლობაჲ, რათა ამით უმეტესად გამო-
ვაჩინო დიდებულებაჲ მისი, თუ ვი-
თარ ესრეთ ნაგევად შერაცხა ესე
ოდენნი ესე დიდებანი: და საწუთ-

როსა ამის სიმდიდრენი და სუფე-
ვანი:.

მომეცით კადნიერებაჲ, რათა ვთქუა
რაჲმე მცირედი. არა უცხოოდ აღსა-
ჩენელი თქუენისაცა გულის კმის ყო-
ფისა: დაღაცათუ უცხო არს ესე, რა-
მელსა მეგულების თქუმაღ:.

რამეთუ რავდენნი გასმივსთ ყო-
ველსა ქუეყანასა შინა. დიდნი იგი
წმიდანი. მოწამეთა საჩინონი ბრწყი-
ნვალეზანი: ვითარ იგი დიდებულ
არიან და ქებულ ანგელოზთა და კა-
ცთა მიერ. არამედ მე ესრეთ ვჭგო-
ნებ, ვითარმედ ესე მათ ყოველ-
თა შორის უმეტესითა საჩინოებითა
ბრწყინავს: რამეთუ არა სადა სმე-
ნილ არს თვთ მპყრობელთაჲ მეფე-
თა მოწამეობაჲ ვითარ ჩუენი ესე
მოწამე სამგზის სანატრელი არჩილ:.
დაღაცათუ დიდნი არიან და საჩინო-
ნი სხუანი მოწამენი სასწაულთა და
საკვრველებათა მიერ ზეშთა გამოთ-

ქუმისაჲ: არამედ სხუაჲ არს სისხლო
მეფისა და სხუაჲ მკედრისა. სხუაჲ
მთაფრისა და სხუაჲ მონისა. არამედ
რომელი იგი არს აღმწონელი და
ყოვლისა გამომეძიებელი თუალ უხუ-
ვითა მით განკითხვათჲ მჯდრითა,
მან უწყის ესე ყოველი: არამედ
თქუნ მცირედ მელოდეთ, რათა უწი-
ნარესნი და დასაბამნი ღუაწლისა მი-
სისანი წარმოგიტხრე და მერმე გა-
მოგისახო დიდი იგი ღვაწლი მისი.
თუ ვითარ აღირჩია ნეფსით თვისით
დადება თავისა თვისისა, და თვთ უწო-
დებელად იქმნა მსხუტრპლ წმიდაჲ
და საკუტრთხ უბიწო: და თუ ვი-
თარ სისხლითა თვისითა განაშუტნა
ეკლესიანი ჩუენნი, და ვითარ მძლე
ექმნა ხილულთა და უხილავთა მტე-
რთა, და სისხლითა თვისითა ყო მშუ-
დობაჲ ქართველთა შორის: ანუ პი-
რველ ანუ უკუანასკნელ:.

რამეთუ ჟამსა მას, ოდეს მიშვები-

თა ღთისაჲთა გამოსაცდელად ქრის-
ტიანეთა, გამოჩნდა ცრუ იგი მოცი-
ქული სარკინოზთა შორის. ბილწი
იგი სჯულის მდებელი. მოჰამედ: ვი-
თარცა იტყვს მისთვის მოციქული პა-
ვლე: ვითარმედ ვინათგან არა შეიწ-
ყნარესთ სიყვარული ცხოვრებისა. ქე-
შმარიტა იგი სიბრძნე: მოუვლინოს
სული საცთურებისა. რათა რწმე-
ნესთ მისი და მით დაისაჯნენო: ესე
ვითარი რაჲ უკეთურებისა საცთური
გამოჩნდა თანა შეწევნითა ეშმაკისა-
თა: მყის განეფინა გესლი იგი საც-
თურებისა მისისა მრავალთა თესლთა
შორის. რომელთაცა წმიდათა მო-
ციქულთა ქადაგებაჲ არა შეეწყნარა:
რომელთა იგი სიტყუაჲ ცხოვრებისა
უქადაგეს ყოველსა სოფელსა:.

ხოლო შემდგომად სიკუდილისა
ცრუსა მის მოციქულისა. დისწულ-
მან მისმან ყრუმან, რომელსა მურვა-
ნცა ეწოდებოდა: აღიზახა ყოველთა

ქრისტეანეთა ზედა ვითარცა ლომმან
მძვნვარემან. და ვითარცა მკეცმან ბო-
როტმან: და პირველად მოიწია საქარ-
თველოსა ზედა ფრიადითა რისხვითა
ღ გულისწყრომითა დიდითა, რომელსა
სა ყვად ლაშქართა სიმრავლე ურიცხვ,
რომელსა ვერ იტევდა ქუეყანა ესე:
მაშინ წმიდაჲ ესე ჯერეთ ქაბუკ იყო
ჰასაკითა: ძმისა მისისა უხუცესისა
თანა, რომელსა ეწოდა მირ. რამეთუ
ორნი ესე ძმანი მირ და არჩილ მე-
ფობდეს სრულად საქართველოსა ზე-
და: ხოლო მოწევნასა მას მურვან
ყრუსასა: ივლტოდეს აფხაზეთად. რა-
მეთუ ვერვინ შემძლებელ იყო წინა-
დადგომად სიმრავლისათჳს ლაშქარ-
თასა. ამისთჳს შიში დიდი მოიწია
ყოველთა ქრისტეანეთა ზედა: ხოლო
შემორავიდა ქართლად. შემუსრა ყო-
ველივე შენებული და სიმაგრენი სა-
ქართველოსნი. და გარდავიდა ამე-
რეთად და აღავსნეს ყოველნივე არე-

ნი იმერთანი და ვერლარა იტევდა
სამრავლითაჲ. ხოლო ესე ორნი ძმა-
ნი მიიქოტოდეს აფხაზეთად, და მუნ
შეწყუდებულნი, იმალვოდეს. და უს-
ჯულო იგი დაბანაკებულიყო ვგრის
წყლით ვიდრე ცხენის წყლადმდე.
ხოლო წმიდაჲ იგი არჩილ და მირ
ევდრებოდეს ღმერთსა და უბიწოსა
დედოფალსა ღთისმშობელსა, რათა
მოუვლინოს მათ შეწევნა მის მიერი
და იკსნეს იგინი კელთაგან. მათთაჲ
მაშინ ისმინა ღმერთმან ლოცვაჲ მა-
რტაღლთა რომელი იგი განმზადებულ
არს შეწევნად მოშიშთა სახელისა
მისისათაჲ.

ღამესა ერთსა გამოუჩნდა წმიდაჲ
დედოფალი ღთის მშობელი წმიდა
არჩილს და ჰქუა. აღდგე და ებრძო-
ლე უსჯულოთა მათ. რამეთუ ანგე-
ლოზი უფლისაჲ წინა წარგიძღვეს
თქუენ, და თქუენ წილ უფალი
ბრძოლის. მაშინ აღდგეს ორნი ესე

ძმანი შირ - და სანატრელი არჩილ,
მცირედითა: ტაძრეულითა კაციითა. და
რავდენიმე სხუანიც კაცი ეპოვა მათ:
და მიჰმართეს მათ ზედა მინდობითა
ლთისათა: და შეწევნითა, ყოვლად
წმიდისა ღთის მშობლისათა: და და-
ესხნეს ღამე იგი და მონანი მისნი
მათ ზედა: მასვე ღამესა მოუვლინა
ღმერთმან უსჯულოთა მათ ქარი სა-
სტიკი და წუმა მძაფრი. ვითარცა იგი
პირველ მეგვიბტელთა ზედა: და აღ-
დგეს მდინარენი იმიერ და ამიერ.
და ერთმან მან მდინარემან წარიღო
მკედრობაჲ იგი, ჯრომელი მიერ და-
ბანაკებულ იყო: და მიერითვან ეწო-
და მდინარესა მას ცხენის წყალი: და
მეორემან მან — მკვრცხლი ერისა და
ეწოდა მდინარესა მას აბაჲშა: და მა-
თცა რაოდენი ძალედვა დაიწყეს კო-
ცად და სრვად: არამედ სიმრავლისა-
გან არა დააკლდა, რამეთუ მსგავს
იყუნეს ფურცელთა ხისათა:.

ესე რაჲ ჩქმნა ვერლარა დადგეს მუნ. არამედ აღიძრნეს მუნით. ჩავლეს გურია და წარვიდეს მისლვად სამეუფოდ ქალაქად კოსტანტინეპოლედ: არამედ მუნცა რისხვითა ზეგარდამოთა ზღუასა შინა დაინთქნეს:.

ხოლო ესე ორნივე ძმანი, მეფენი ქართლისანი, მოიქცეს მშვიდობით: და იწყეს შენებად საქართველოსა თემთაჲ: რამეთუ ძლიერად განერყვნა უსჯოსა (უსჯულოსა?) მას:.

შემდგომად ამისა წარვიდეს რაჲ ორმეოცდა ათნი წელნი, კუალად მოვიდა უსჯულოჲ ჭიჭუმ, რომელსა ეწოდა ასიმ. იგიცაჲ ნათესავი მოჭამედისი: მანცა მოაოკრა და შემუსრა ყოველი სიმაგრენი საქართველოსანი. და ეკლესიათა იწყო ქცევად და რჯრებად: და მიჰმართა შესლვად კახეთად, რათამცა მოაოკრა იგიცა და უმკვდრო ყო: და იყო შიში დიდი მეფეთა და მთავართა ზედა და

ყოვლისა ერისა: რამეთუ ვერვინ შე-
მძლებელ იყო წინა აღდგომად: რა-
მეთუ ვინათგან განერყუნა ყრუსა მას
დაღათუ გარდევონეს ეამნი მრავალ-
ნი მშუდობით: არამედ არღარა მო-
გებულ იყო კუალსა თვისსა:.

ხოლო წმიდამან არჩილ.} შემსგზა-
ვსებულად სიმკნისა და ახოვნებისა
თვისისა და უფროსად — ვთქუა ქეშმა-
რიტი — ფრიადისა მის ღთის მსახურე-
ბისა მისისა, და ცეცხლებრ მოტყი-
ნარისა მის სიყუარულისა, რომელი
აქუნდა ღთისაჲ მიმართ, [განძრახა კე-
თილი არა უმსგზავსოჲ სიქველისა
მისისა, რათა მივიდეს წინაშე ჰიქუ-
მისა.] და დადვას სული თვისი ესეო-
დენტა ქრისტეანეთა თვის მსგზავსად
მსუფთისა. ვითარ იგი მან დადვა სუ-
ლი თვისი ჩუწნთვის. ეგრეთვე ამან
ნეტარმან ესრეთ განიზრახა და ეს-
ესრეთცა ქმნა: რამეთუ მოსლოვასა მას
ჰიქუმისასა: უხუცესი ძმა იმის ნეტა-

რისა, რომელსა ეწოდა მირ, ადრევე
გარდაცვალებულ იყო: და არა დაე-
ტევა ძე წული: და ესე მონაცვალთ
მეფობისა მისისა: მას უამსა იქცეოდა
ათხაზეთად ესე ნეტარი: ხოლო გან-
ძრახვამ იგი ესე იყო. რათა მივიდეს
და მძლავრსა მას უღმთოსა: მშუდო-
ბისათვის ქუეყნისა და დაცვისათვის
ეკლესიათასა უვნებელად: და არც-
ლა იძულებად დატევებისათვის სჯუ-
ლისა. და უკეთუ ესრეთ არა იქმნეს:
რათა წამებისა მიერ გვრგვნითა უხრ-
წნელებისათა შეამკოს თავი თვისი. და
სისხლითა თვისითა განაშუშნოს ეკ-
ლესია ქრისტესი: რამეთუ იტყოდა
წმიდამ იგი: ვითარმედ უმჯობეს არს
სიკუდილი ჩემი: ვადრეღა კუალად
განრყვნად ეკლესიათა ქრისტესთა:
და ოკრებად ქუეყნისა ამის: რამე-
თუ აღირჩია მსგზავსად ქრისტესსა
ვითარცა ვთქუ სულისა თვისისა და
დებად საკსრად ქრისტეანეთათვის.

მსგზავსად ქრისტესსა: და ეგრეთცა
იქმნა: რამეთუ ვითარცა სისხლმან
ქრისტესმან, რომელი ჩუწნთვს და-
ითხია, გვკსნა ყოველნი კელთა ეშ-
მაკისათა. ეგრეთვე სისხლმან ამის-
მან, მობაძავად მკსნელისა ჩუენისა
დათხეულმან, იკსნა მას ჟამსა კელ-
თაგან უსჯულოსა მის მძლავრისათა:
და ვიდრე აქამომდე იკსნის ეკლესი-
ათა ჩუენთა: რამეთუ ვითარცა მდი-
ნარენი ღიდნი მრავალ ჟამ დაგუ-
ბებულნი, და მერმე გამოშუშებით
წარიღის ყოველივე წინა დამ-
თხუტული. ეგრეთვე სისხლმან მის-
მან წმიდამან: ქრისტესთვს დათხე-
ულმან: ეკუტათა რაჲ მძლავრსა მას
უკეთურსა. წარიღო და უკუნ აქცია
უსჯულო იგი მტერი ქრისტესი და
ესოდენი იგი სიმრავლე მკედრობისა
მისისაჲ: და უკეთუმცა ესე ესრეთ
არა ქმნილიყო. სადაცა აღკოცილ
იყო საქართველოსა შინა ქრისტეა-

ნობაჲ: რამეთუ უმეტესითა გულის-
წყრომითა და უმძვნვარესითა რისხ-
ვითა უფროს ყრუსა მის: ესე ბორგ-
და ჩუენ ქრისტეანეთა ზედა. და ენე-
ბაჲ მოსპოლა ჩუენი. **წარმოვიდა**
მიერ და მოვიდა ჭიჭუმის თანა რო-
მელსა ეწოდა ასიმ: და ვითარცა ცნაჲ
მოსლვაჲ სანატრელისა ამის, განიხა-
რა ფრიად: აღდგა და მიგგება წინა.
და დიდითა დიდებითა და სიხარუ-
ლითა უზომოთა შეიწყნარა: და ვი-
თარცა შეუნოდა დიდებულებასა ამის-
სა ეგრეთ პატივით მოიკითხა: და
დღე იგი დაყვეს ერთობით: და აქო
სიკეთე და სისრულე ჰასაკისა მისი-
სა: და უფროსად შეტნიერებაჲ პი-
რისა მისისა.] და შეუყვარდა ქცევა
და წესიერებაჲ მისი: და დიდითა პა-
ტივითა პატივსცემდა. და განუსუტ-
ნებდა: და ნიჭთა დიდ დიდთა ანი-
ჭებდა: რამეთუ ღირსცა იყო სანატ-
რელი ესე ზეშთა დიდებულებისა და

პატივისა: არა ხოლო თუ ოდენ მე-
ხობითა და გუარ სიმაღლითა, არა-
მედ უფროსად შესაწულეობითა, და
ანაგებიან ბრწყინვალეობითა. და სა-
თნოებათა სიკეთითა. უმეტესად ით-
ქუმოდენ შინაგანისა სულისა ბრწყინ-
ვალეობითა. და რაშეთუ იცის სათ-
ნოებათა სიკეთემან შეკდიმებაჲ ულ-
თოთაცა ვითარცა იგი გასმიესთ და-
ნიელისთვის წინასწარმეტყველისა: ვი-
თარ იგი განბრწყინდა ქალდეელთაჲ
შორის: ეგრეთვე ესე მძლავრა. და-
ლაკათუ ულთო იყო. არამედ სიკე-
თისაჲ მისისაგან და დიდებულებისა
ეკდიმებოდა და პატივისცემდა. და გო-
ნებდაცა უგუნური იგი. პატივთა მათ
მიერ და ნიქთა მრავალთა აღთქმითა
აცთუნოს ახოვანი ესე მკედარი ქრი-
სტესი: რომელი იგი თვთ ნეტსით
თვსით უწოდებლად მოსრულ იყო:
რათა იქმნეს მსხუცავლ წმიდაჲ უფ-
ლისაჲ. და საკურთხ უბიწოჲ შეწი-

რული: [ამისა შემდგომად იწყო ლი-
ქნით სიტყუად მისა: და ცთუნებად:
და აწუსვდა დატევებასა ქრისტეა-
ნობისასა. და აღჭოქმიდა ნიჭთა დიდ
დიდთა] რათა აცთუნოს იგი და წი-
ნა უყოფდა პატივთა და საშუცბელ-
თა საწუთროსათა და მეფობათა და
კელმწიფებათა მამაპაპურთა უკუეთუ
იქმნეს სარკინოზ და არ ერჩდეს სჯუ-
ლსა ცრუ მოციქულისა მათისასა.
რომელი ესე სმენადცა ძნელ უჩნდა
ნეტარსა მას. და არცალა თუ გონე-
ბით მოგასაგონებელად. რამეთუ გო-
ნებითა განიცდიდა კეთილთა მათ სა-
უკუნეთა. და მიხედვიდა დიდებათა
და პატივთა მოუგონებელთა და მი-
უწდომელთა, რომელი მიელის მოყ-
ვარეთა ღთისათა. და მოთმინეთა სა-
ხელისა მისისათა: [და მტკიცითა გო-
ნებით და უშიშითა სიტყუთა. მიუ-
გო და ეტყოდა.

ნუ იყოფინ ჩემდა სმენადცა სიტ-

ყუაჲ ვგე შენი ზ მძლავრო. ვითარ-
მცა დაუტევე ქრისტე ღმერთი ცხო-
ველი, რომელი იგი არს ღმერთი ქე-
შმარითი.] ღთისაგან ქეშმარითისა. ძე
დაუსაბამოჲსა მამისა და თანასწორი
ყოვლად წმიდისა სულისა. რომელი
იგი უკანასკნელთა დღეთა კნისათჳს
კაცთა ნათესავისა გარდამოკდა ზე-
ცით და კორცნი შეისხნა ყოვლად
უბიწოსაჲ ქალწულისა მარიამისაგან.
და ჩუენგან მიღებულითა მით კორცი-
თა სიკუდილი დაითმინა] და დაეფლა
და აღდგაჲ ღთეებისა ძალითა. და
ამაღლდა ზეცად და მისთანა აღამაღ-
ლა ბუნებაჲ ჩუენი. და კუალად მო-
მავალ არს დიდებითა ღთივ შუცნი-
ერთა. განსჯად ცხოველთა და მკუ-
დართა და მიგებად კაცად კაცადისა
საქმეთა მათთაებრ:.

[და უკეთუ ვისმინო შენი. უწ-
ყოდე. ვითარმედ შემდგომად მცირე-
დისა მოვკუდე მეცა თქუენებრ სიკუ-

დილითა ბოროტითა და საუკუნოდ
ვიტანჯებოდე. და უკუეთუ შენ მომ-
კლა სახელისათჳს მისისა. მისთანაცა
აღვდგე. და მისთანა ვიდილო და მი-
სთანაცა ვსუფევდე საუკუნოდ და და-
უსრულებელად:.

შა ესრეთ შოკლითა აძით სიტყვ-
თა ღთივ შუბნიერად გამოუსახა სა-
იდუმლო ჩუენინა ცხორებისა და გა-
ნგებულებაჲ განკაცებისა მისისა. და
შყის განუკუტთა ნებაჲ იგი მისი სა-
ეშმაკო: და უსიტყველ ყო ბილწი
იგი მთავარი: და მისთანა სირცხვ-
ლელ ყო მთავარი ბნელისა ბნელისა
ეშმაკი. მომპოვნებელი იგი ყოვლისა
ბოროტისა. ხოლო ანგელოზთა, ესმა
რაჲ ესე აღსარებაჲ, განიხარეს და აღ-
ტყსლვითა კელთათა აქეს განმძლიე-
რებელი მოწამისა და შეასხმიდეს ახრ-
ვნებასა და უშიშად კადნიერებასა მო-
ღვაწისასა:.

ხოლო ქრისტე თანამდებ ექმნა კა-

დნიერად აღმსარებელსა მისსა წინა-
შე მეფეთა და მთავართა, რათა მა-
ნცა აღიაროს წინაშე დაუსაბამოსა
მამისა თვისისა: და წინაშე ანგელოზ-
თა მისთა წმიდათა:.

ხოლო ესმა რაჲ მძლავრსა მას
უკეთურსა ყოველი ესე სიტყუადნი
მოწამისანი. და იხილა სიმტკიცე მისი
შეურყეველი: და დაუკვრდა ფრი-
ად და შესცვალა სიმშუდე მისი რის-
ხვად. და ზაკვით მოპოვნებულნი ლი-
ქნანი გულის წყრომად: არა შეიკლი-
მა დიდებულებისაგან მისისა. არცა
პატივსცა შუწნიერებასა მისსა. არა-
მედ მყის უბრძანა შეპყრობაჲ მისი,
და წარგზავნა იგი საპყრობილედ. 7
მრავლითა ქირითა და იწროებითა:
რამეთუ ჰგონებდა იგი ნუ უკუტ ში-
შითა სატანჯველთათა მოდრიკოს შე-
ურყეველი გონებაჲ მისი. რამეთუ
ღონისძიებით ისწრაფდა გარდაქცევა-
სა მისსა: ხოლო წმიდაჲ იგი სიხა-

რულით და არა მწუხარებით მივი-
დოდა საპყრობილედ პირითა მხია-
რულითა. ვითარ თუმცა სასძლოდ
მიიწოდებოდა და არა საპყრობილედ:
და მადლობასა აღურებდა (!) ღმერ-
თსა, რომელ ღირს იქმნა სახელისათჳს
მისისა ესე ვითარსა აღსარებასა წი-
ნაზე მეფეთა და მთავართა, და მერ-
მე მისთვის პყრობილებასა: და ვითა-
რცა მივიდოდა საპყრობილედა მგზავრ
გალობდა ფსალმუნთა დავითისთა და
იტყოდა:..

აღგამაღლო შენ უფალო რამეთუ
შემივედრე მე. და არა ახარე მტერ-
თა ჩემთა ჩემ ზედა:.. და ვიდრე და-
სრულებადმდე სრულ ყო ფსალმუნი.
ესე: და შერავიდა დილეგსა მას ბნელ-
სა. იწყო უმეტესითა გულსმოღვინე-
ბითა ლოცვად და ვედრებად ღთისაჲ
მიმართ: რათა არა მოუძღურდეს აღ-
სარებისა მისგან და სრულ იქმნეს-
ცა წამებაჲ მისი: და ითხოვდა შე-

წევნასა მის მიერსა. რათა მრავლითა
მით მოწყალებითა მისითა ღირს ყოს
ნაწილსა მკვდრობისა წმიდათა თანა
სუფევასა შინა დაუსრულებელსა. რომელთა იგი სიკუდილითა სანატრე-
ლითაჲ უკუდავებაჲ მოიგეს: კუალად
იხარებდა იგი სულითა და მადლობ-
და ღმერთსა. და უფროს პალატთა
სამეფუთათაჲ განისუცნებდა მათ შინა
მხიარულობით შეკრული კელით და
ფერკით ჯაჭვთა მრჩობლითა: და ეცბ-
ნოდა უსჯულოსა მის სიცბილსა: და
ჰნატრიდა აღსასრულსა მართალთასა.
და ილოცვიდა მიმდემად. და ზედაჲს
ზედა, რათა არა დაეხრწიოს მტრისა
მიერ ბოროტისა წინამდებარე იგი
ღუაწლი მისი:

არამედ მოწამესა ძალი მალლისა
ზეგარდამო ფარვიდა, და მკლავი უფ-
ლისაჲ შეეწეოდა, და განაძლიერებ-
და. ხოლო საპყრობილესა მას შინა
ზეგარდამო ჩუცნებანი. და ანგელო-

ზთა ხილვანი და ნუგეშინისცემანი.
და განძლიერებანი. ჟამთა მიმყოფრე-
ბითა ჩუენგან ზედამიწევნით უსმე-
ნელ იქმნა:.

ხოლო მძლავრი იგი ბოროტი. გა-
ნიძრახვიდა ფრიად. თუ ვითარ, რო-
მლითაცა ღონითა მიაქციოს სჯულსა
მისსა. რამეთუ ჭრა ენებაჲ სიკუდი-
ლი მისი შუენდერებისათჳს ხატისა
მისისა და სიმაღლისათჳს და სისრულ-
ლისა ჰასაკისა მისისა. რამეთუ კორ-
ცთმოყუარე იგი და მსგზავსი პირუ-
ტყუთა უგუნურთა. კორციელად გა-
ნიძრახვიდა და პირუტყულად ხედვი-
და. და გარეშე კორცთა ფეროვნე-
ბაჲსა აქებდა და დაუკვრდებოდა ყვა-
ვილოვნებაჲ იგი სახისა მისი სა და
ყოვლადვე უმეცარ იყო უგუნური
იგი შინაგანსა მას შუენდერებასა
სულისა მისისა. რომლისა სიკეთესა
წინასწარმეტყუელი განკვრევებით იტ-
ყოდა: „უფალო. ეც სიკეთესა ჩემსა

ძალი“: ამის სიკეთისათვის იღუწიდა ახოვანი იგი. რათა უბიწოდ დაუმარხოს უკუდავსა მას სიძესა: რათა მის თანა სუფევდეს სასძლოსა მას ზეცისასა: და მის თანა გამობრწყინდეს ვითარცა მზე აღთქმისა მისებრ უტყუველისა სასუფეველსა მამისა მათისასა: და ცხორებაჲ ესე წარმავალი და დიდებაჲ და სუფევა ქუეყნისა ვითარცა მტუპრი განეყარა. და არა რაჲდ შეერაცხა:.

მაშინ უკუტ წარმოდგა მთავარი ერთი გარდაბანელი მიქცეული სარკინოზად წინაშე ასიმისა. რომლისა მამის ძმაჲ მისი მოეკლა წანართა. და მკლველნი იგი მისნი განერინნეს მშუკლობით პაპსა არჩილისასა აღარნასე მეფესა: ამისთვის უკუტ შური იგო გარდაბანელმან მან მთავარმან უკეთურმან: და ჰქუა ასიმს:.

არა უწყია, დიდებულო მთავარო, თუ ვინ არს ესე არჩილ. ესე არს ძე

სტეფანოზ მეფისა ნათესავი დიდისა
მეფისა ვახტანგისი. რომელი იყო შვი-
ლის შვილი მირიან მეფისა ძისა ქარ-
სესი (!) მეფისა მის სპარსთასა: და
ესე იყო მამისა თვისისა თანა, რაჟამს
იგი დაჰტლოვიდეს საგანძურთა სამე-
ფოსა ქართლისსა: და იგიცა ყოვე-
ლივე იცის რომელ ჰერეკლე მეფე-
მან ბერძენთამან დაფლავ საგანძური
თვისი. რამეთუ ჰერეკლეცა უჩუპნებ-
და სადა იგი დაჰტლოვიდეს:]

✠ უსჯულოსა მას შემსმენელსა. ✠
ბოროტსა მას განმძრახსა. ვითარ ემ-
სგზავსა იუდას განმცემელსა. და არა
ჰრცხუპნოდა პირველისა მის თვისი-
სა განდგომილებისაგან, და მერმე
სჯულისა უვარის ყოფისათვის. და იქ-
მნა იგი შინა განმცემელ: არა შეიკ-
დიმა პატიოსნებისაგან მისისა. და ესე
ვითარისა მის კეთილისა პატრონისა
თვისისა და არა რაჟს მავნებელისა: და
ესრეთ აღსძრა მის ზედა მძლავრი იგი

უსჯულო და აღსკურა სიკუდილად
მისა:.

დალაცათუ მას ნეტარსა. ფრიადი-
თა წადიერებითა აღრევე სუროდა სი-
კუდილი ქრისტესთვს. რათამცა აღ-
რე მიემთხვოს სასურველსა თვსსა.
არამედ ვაჲ მისთვს, რომლისაჲ მიერ
მოვიდეს საკთური სიტყუისაებრ უფ-
ლისაჲ:.

ესმა რაჲ ესე ყოველი ასიმს. გარ-
დაბანელისა მიერ: კუალად მიუწო-
დაჲ წმიდასა არჩილს საპურობილით.
და წარმოადგინა წინაშე თვსსა. და
ესრეთ ეტყოდა:

პირველ თუალთ გახუცნ სიკეთი-
სათვს შენისა რამეთუ ფრიად ქმნილ
კეთილ ხარ: ხოლო აწ მითხრეს შენ-
თვს ვითარმედ შეილი ხარ დიდთა მე-
ფეთა ხუასროვანთა. და ვინათგან ესე
მეუწყა შენთვის აწ უმეტესად განს-
დიდნე ჩემ წინაშე უკუეთუ ისმინო
ჩემი. და აყოს ყოველი სამეფო შე-

ნი შენდავე. და საგანძურნიცა მამათა
შენთანი მიგანიქნე შენვე: არამედ
მიჩუცნენ პირველად საგანძური მე-
ფეთა ბერძენთანი რამეთუ შენ უწ-
ყნი ყოველი. ოდეს ჰერეკლე მეფე
მან შემუსრა სპარსეთი. და საგანძუ-
რნი იგი მიერ მოხმულნი დატლნა.
საქართველოსა შინა:.

აწ მოიქეც სჯულსა ჩემსა და იქ-
მენ სარკინოზ. და სპასალარ გყო
შენ ერთა ზედა ურიცხეთა და მე-
ფე და უფალ ყოველსა საქართვე-
ლოსა ზედა:

და სხვთა მრავლითა ლიქნითა ეტ-
ყოდა. და კუალად ნიქთა და პატი-
ვთა დიდ დიდთა აღუთქმიდა. და ფრი-
ად აიძულებდა წმიდასა მას უვარის
ყოფად ქრისტესა. და დატევებად სარ-
წმენოებისა:.

მაშინ მიუგო წმიდამან არჩილ და
ეტყოდა უწყოდე მტკიცედ ზ მძლავ-
ვრო, ვითარმედ არა დაუტეო უფა-

ლი ღმერთი ჩემი. არცა უფარ ვყო
სახელი ქრისტესი. არცა განვყიდო
წარუვალი იგი დიდებაჲ წარმავალი-
სა ამის და ცუდისა დიდებისათჳს.
არცა განვსცვალო საწუთროსა ამის
ცხორებისათჳს საუკუნოჲ იგი ცხო-
რებაჲ. და მეფობისათჳს ჟამიერისჳ
უჟამოსა მისთჳს ქრისტეს თანა მეფო-
ბისა და სუფევისა: ხოლო საგანძურს
თა მათთჳს, რომელსა ეძიებ ჩემგან,
უწყოდე ესეცა მტკიცედ: რამეთუ
მტირე ვიყავ ჭასავითა ოდეს იგი გან-
ვლო ქუეყანაჲ ესე ჰერეკლე მეფე-
მან. ხოლო მამამან ჩემმან და ძმამან
ჩემმან დასცნეს ყოველნი საგანძურნი
მათნი ციხესა მას სადათ იგი შეიქცა
ყრუჲ ამირა. და აწ აქუსთ ციხე იგი
ზერძენთა:.

მერმე მიუგო ახომ და ჰქუა წმი-
დასა მას: შენ უკუც იყავა დაცემასა
მას სარკინოზთასა აფხაზეთს შინა:.

მიუგო წმიდამან სარჩილ ბრწყინვა-

ლითა და მალლითა კმითა; ღმერთმან
ცხოველმან, რომელ არს შემოქმედი
ცათა და ქუეყანისა, რომელი იგი მო-
ვიდა ზეცით ქუეყნად კსნისათჳს კაც-
თასა და სიკუდილითა თჳსითა მო-
კლა მკლველი ჩუენი და ჩუენ მო-
გუანიქა უკუდავებაჲ: მან უკუც ძლი-
ერმან და ყოვლისა შემძლებელმან
დასცნა და შემუსრნა იგინი: }

ესმა რაჲ ესე უსჯულოსა მას. აღი-
ვსო გულისწყრომითა დაუბურობელი-
თა: არღარა სიმშვიდით პირველისა-
ებრ და ლიქნით ეძრაზა. არცაღა
აღთქმითაჲ და ქადებითა ნიქთა და
პატივთათა. არამედ მკსინვარედ და
სახე ბოროტებითი მიუგო წმიდასა მას:
ვინათგან არა გნებავს ცხარებაჲ თა-
ვისა შენისა და უმჯობესი შენი. და
მოკუდავისა მიმართ დაგიც სასოებაჲ.
ჯერ არს რათა შენცა მოჰკუდე ბო-
როტად:.

[მაშინ აღივსო სამგზის სანატრელი

იგი სიხარულითა და მიუგო კმითა
მალლითა და ჰქუა: მეყავნ მე და ყო-
ველთა მეგობართა ჩემთა სიკუდილი
ჩუენთვს მომკუდარისა მისთვს მეუ-
ფისა. რათა მისთანაცა ვსუფევდეთ:.

[მაშინ ბრძანა უსჯულომან წარ-
კუტთა თავისა მისისა. და ესრეთ
უმსჯავროდ განსცა მისთვს სიკუდი-
ლისა განჩინებაჲ: არა ჰრიდა სიკე-
თესა მისსა. არა შეიკდიმა დიდებუ-
ლებისაგან. წარჩინებულებისა მისისა.
განიყვანეს გარე) ტარიგი იგი ქრის-
ტესი. ნეტსით მოსრული იგი საკუ-
ტრთხი შესაწირავად უფლისაჲ რათა
შეიწიროს სულად სულნელად სა-
კურთხეველსა მას ზეცისასა.

და გამოვიდა პირითა მხიარულითა
ვითარცა სასძლოდ მიმავალი და არა
თუ სიკუდილად. და ეგრეთცა ჯერ
არს თქმად. რამეთუ ზეცისა სასძლოდ
მიიწოდებოდა. ქრისტეს თანა სუფე-
ვად და დაუსრულებელად მეფობად.

და ბრწყინვიდა პირი მისი ვითარცა
პირი ანგელოზისაჲ:.

მაშინ მცირედ ღრთ ითხოვა რათა
ილოცოს: და ვითარცა ღრთ სცეს.
მიიდრიკნა მუკლნი და ცრემლით
იატაკსა დაალოტობდაჲ. და მერმე კელ-
ნი აღიპყრნა ზე: და დიდად მადლო-
ბასა აღუარებდა მეუფესა. რომელ
ღირს იქმნაჲ ესე ვითარსა აღსარება-
სა სახელისა მისისათვის: და სიკუდილ-
სა. და ილოცა დაცვისათვის ეკლესი-
ათასა და საქართველოსა შინა განდ-
ლიერებისათვის ქრისტეანობისა: და
მერმე ილოცა მეუღლისა და შვილ-
თა თვისთათვის. რათა სარწმუნოებასა
შინა ქრისტესსა დაემტკიცნენ: რამე-
თუ ორნი ძენი ესხნეს ამას ნეტარსა
დარჩასაგან და ორნი ასულნი. და
იგინი პირველვე შეჰვედრნა სარწმუ-
ნოთა კაცთა: და კუალად ილოცვი-
და და იტყოდა. უფალო ღმერთო,
რომელნი აკსენებდენ ღუაწლთა ჩემ-

თა და სახელისა ჩემ ცოდვილისა მონისა შენისათა გვედრებოდინ ალუსრულე ყოველი კეთილი თხოვაჲ მათი. და აღვესენ იგინი უხუცებითა კეთილთა ნიჭთა შენთათა: და მერმე ილოცვიდა და მკურვალედ ვევედრებოდა. რათა ღუაწლი მისი სრულ ყოს და აღრაცხოს სრულთა წმიდათა თანა. რომელთა მისთვის სიკუდილი თავს იღვეს. და რათა ღირს იქმნეს გვრგვნსა ზეცისა ჩინებისსა.

და ვითარცა სრულ ყო ლოცვა იგი. აღღგა ზე. და მერმე წარუბყრა ქელი თვისი და უბრძანა, რათა სრულ ყონ ბრძანებული მათდა:.

ხოლო მტარვალთა აღიმაღლნეს მარჯუენე მათი. და უხეთქნეს ქედსა მახვლითა. და ესრეთ წარკუცთეს თავი იგი ღთივ შუცნიერი: თუცსა მირკნისასა მარტსა ოცსა:.

და აღვიდა უკუდავსა მას ცხორებაჲსა: სადა იგი ბრწყინავს ნათელი.

თუალთ შეუდგამი. და მკედრობანი
უკორცოთანი. დაუცხრომელითა კმი-
თა ლალადებენ სამგზის წმიდასა გა-
ლობაჲსა: სადა იგი არს სიხარული
გამოუთქმელი. შუცბაჲ დაუსრულე-
ბელი. დიდებაჲ მოუგონებელი. და
სიმდიდრე დაუღვენელი. და ოხრა
დღესასწაულთა მოუკლებელი. სადა
იგი სუფევენ გუნდი წმიდათა მოცი-
ქულთა და წინასწარმეტყუელთანი.
სადა იგი ზადიკობენ მღდელთ მოძ-
ღუართა და მამათა სიმრავლენი. და
წმიდათა მოწამეთა აღურაცხელი მკე-
დრობაჲთაჲ ბრწყინვალეებანი: და
ლთივ შუცნიერად განსცხრებიან. მუნ
შეერთო და მუნ იხარებს. და მუნ
იშუცბს ძელითა (!) მით ცხორები-
სათაჲ: და აღივსების სიტკბოებითა
მით მიუწდომელითა და ხედავს პირ-
საჲ ქრისტესსა უსაზღროსა მას შუც-
ნიერებასა. და ზეშთა ყოველთა სი-
კეთეთასა: და განიცდის დიდებასა

მას მოუგონებელსა წმიდისა და განუყოფელისა სამებისა ერთ ღუთაებისსა. თვნიერ სარკისა და სახისა. და სხუათა მათ მოუგონებელთა კეთილთა შინა ომუცხს. და ჯანსცხრების. რომელი განუშხადა ღმერთმან: მოუყუარეთა თვსთა: რომელი თუალმან არა იხილა. ყურსა არა ესმა და გულსა უცცისა არა მოუკდა.

და ჩუენ თვს ჭყოფს მეოხებასა წიგნაშე მკუფისა: რომელი აღვასრულებთ სურველით დღესასწაულსა მისსა:.

ხოლო ფითარცა აღვასრულა ღუთაწლით შემოსილი: იგი მოწამე: მას ღამესა მოვიდნეს გოდგრძიანნი იგი ტბელი. და მათთანა სხუათა ცა: ახსნაურნი მამიანნი. და იღუმალ აღიღეს გუამი წმიდისა: არჩილისნი: წარმოვიდეს და შებურნეს დიდითა პატრავითა. და კრძალეს საფლავსა შინა სოფელსა ნოტოკრას. მის მიერვე აღშენებულსა ეკლესიასა. ხოლო ცო-

ლმან ამის ნეტარისამან: დაწია მიუ-
ბოძა სოფლები კახეთს შინა სამკვდ-
რებელად. რომელთა მოელო გუამი
წმიდისაჲ მოწამისა არჩილისნი:

ხოლო აწ ჩუენცა მორწმუნენო
ვადიდებდეთ ღუაწლით შემოსილსა
ამას მოწამესა. და სიმკნეთა და ახო-
ვნებათა მისთა შევასხმიდეთ. და უფ-
როსად განმძლავრებულსა მისსა გვრ-
გვნოსან მყოფელსა მოწამეთასა ქრი-
სტესა თაყუანის ვცემდეთ: რომელმან
ესრეთ აღიდა მოწამე თვისი. და ეს-
რეთ ბრწყინვალედ გვრგვნოსან ყო:
ჩუენცა შევზაოთ სურვილი სურვილ-
სა მისსა და გუოს მოდგინებაჲ გუოს
მოდგინებასა მისსა. და სიყუარული
სიყუარულსა მისსა. თანა, რომელი იჩი-
ნა ღუთისაჲ მიმართ. რათა ჩუენცა
ვიდიდნეთ მის თანა. და უკუეთუ ესე
არა იქმნეს. ესეცა დიდ არს უკუე-
თუ ვიხილოთ შეუწნიერებაჲ იგი წმი-

დათა და ჩუენცაჲ გუაქუნდეს რამე
ნაწილი მათ თანაჲ.

დაღაცათუ არავინ გუაიძულებდეს
წამებად. არამედ წინა აღუდგეთ ეშ-
მაკს. რამეთუ მარადის გუაიძულებს
უვარის ყოფად ქრისტესა საქმეთა მი-
ერ ბოროტთა. მოწაკუდინნეთ ასონი
ქუეყანისანი. დაფთრგუნნეთ გულის
თქუმანი ბოროტნი. და გემონი სა-
წუთროსანი. შეურაცხ ვყუნეთ ანგა-
რებისა მძლავრებაჲ. და ვეცხლის მო-
ყუარობისა სურვილი. მოვიმადლოთ
ღმერთი მიცემითა გლახაკთათჲ და
შემოსითა შიშველთათა: მოვიგოთ
სიყუარული უზაკველი. რათა ჩუენცა
შემიყვარნეს უფალმან ტკბილმან და
სახიერმან. და გუადიდნეს წმიდათა
ფსთა თანა: რამეთუ უშურველ არს
მადლი მისი. რომელნიცა ხადიან მას:
და რომელნი ხადიან ქეშმარიტებით:
რამეთუ მისი არს დიდებაჲ და პატი-
ვი დიდ შუცნიერებაჲ და დიდ გო-

ნიერებაჲ უფალსა ჩუენსა და ღმერ-
თსა ივსო ქრისტესა. ძესა ღთისაჲსა
ჟანა დაუსაბამოჲთ მამით მისით. და
ყოვლად წმიდით სახიერით და ცხო-
ველს მყოფელის სულითურთ. აწ და
მაჩადის და დაუსრულებელთა მათ
საუკუნეთა უკუნისამდე ამინ:—

12. ვინ მოიგონა ქართული ანბანი. („ივერია“ 1887 წ. №№ 115, 116, 117, 118, 121, 122, 123, 126, 127, 128.)
13. ისტორიული მიმოხილვა, („ივერია“ 1889 წ. №№ 24, 30, 35, 38, 39, 45, 48, 51.)
14. საინგილო (ეტიმოლოგ. მიმოხილვა) „ივერია“ 1889 წ. №№ 191, 193, 194, 196, 197, 198, 200.
15. Грузинскіе классики („Новое Обзор.“ №№ 4280, 4284, 4285, и др.).
16. სამცხე. Геогр. Самцхійск. области или Месхетин Вахушта ძ. 25 კ.
17. ქართლი. (Груз. Епарх. Учил. Совѣт. книги სამცხე и ქართლი рекомენდ. для учил. церк.-прих. школь Груз. Епархіи). ძ 25 კ.
18. ათას ერთი ღამე Тысяча и одна ночь (переводъ.) ძ. 40 კ.
19. Картвельскій языкъ и сравнит. граммат. его пдіомовъ (пріобр. Имп. Академіей Наукъ).
20. Извѣстія груз. лѣтоп. в истор. о Сѣвер. Кавказѣ и Россіи ч. I и II.
21. Описаніе драгод. камней—сочин. X вѣка (въ XXIV вып. Сборн. учеб. окр.)
22. მეფე ერეკლე. Царь Ираклій II. ძ. 10 კ.
23. Тифлисское Церк. Древлехранилище ძ. 20 კ.
24. Каталогъ Церк. м. зєя Груз. Экзархата. ძ. 10 კ.
25. Исторія Грузинской Церкви. Книга I, ძ. 40 კ.
26. Грузинскія обитєли вѣвъ Грузіи ძ. 25 კ.
27. Этимологія картв. языка (წარიგზავნა ბერლინს).
28. Царица Тамара (იბეკდება).
29. ტფილისი, საქართ. დედა ქალაქი („კრებულო“ 1899 წ.)
30. ქართული მწერლობა (მე-X საუკუნემდე) ფასი 40 კაპ.